

Válečné vzpomínky školního inspektora.

Napsal

Čeněk Kramoliš.

Tiskem a nákladem Společenské knihtiskárny
v Zábřeze.

Za Kč 9 --.

Společenská knihtiskárna v Zábřeze

doporučuje P. T. učitelstvu všech
kategorií škol

časové, nepostrádatelné praktické
knihy a spisy vydané jejím
nákladem.

Josef Špitálský:

Návod k vyučování ručním pracím chlapeckým s rozvrhem na škol. roky.

Připojeno je 46 celostránkových obrázků
názorných ukázek ručních prací.

Za 18 Kč.

Základy ústavy československé republiky.

Přehled k občanské nauce.

Autor spisu znám jest učitelstvu jako výtečný systematick a diagramatig. Velká řada přehledů a diagramů z jeho pera pomáhá učitelstvu na všech druzích škol v obtížné práci vyučovací. Již před světovou válkou vydala Společenská knihtiskárna v Zábřeze jeho Přehledné tabule ústavě o Rak.-Uherska. Nyni máme v rukou v příhodném formátu učebnicovém přehledy ústavy našeho státu československého, které se velmi dobře hodí k vyučování občanské nauky jak pro učitelstvo, tak i pro žáky všech kategorií škol, ano svým jasným a přehledným sestavením poslouží i potřebě soukromé. Kniha ta neměla by scházeti v žádné knihovně učitelské.

Za 6 Kč.

VÁLEČNÉ VZPOMÍNKY ŠKOLNÍHO INSPEKTORA

NAPSAL

ČENĚK KRAMOLIŠ

Tiskem a nákladem Společenské knihtiskárny v Zábřeze.

Milým kolegům a kolegyním na Hranicku na památku věnuje

spisovatel.

Předmluva.

Nastupují noví a noví kolegové i kolegyně a starší odcházejí. — — —

Abych zachoval vzpomínky učitelstva na smutné doby válečné, proto jsem je napsal. Noví nemají tušení o tom, co práce, strádání a starosti zažili učitelé za války a zdá se jim to snad jen pohádkou, slyší-li o tom vypravovati. A starším při čtení Vzpomínek vybaví se smutný obraz tehdejší šťastně již prožité doby a na ne jeden smutný a zřídka veselý příběh si vzpomenou, který sami zažili a který není zde zaznamenán.

Vzpomínky ty jednají sice o školním okrese hranickém, ale týkají se celé Moravy, ba i Čech a Slezska; vždyť výnosy a různá nařízení práce docházela z Vídně prostřednictvím zemských a okresních školních rad na všechny školy. Kolegové starší usmějí se při čtení, co výnosů ročně došlo, co práce bylo jim uloženo, a mladí užasnou nad tím a pomyslí si: „Není možno, aby to vše vykonali“. — A přece vykonali. Škoda, že nemohu podati zde výsledek sbírek každého roku, jelikož by tím knížka „ztloustla“ a tím se zdražila. Však správám škol býval občas výsledek sbírek peněžitých i natíralil a výrobků hlášen.

Poněvadž osoby ve Vzpomínkách jednající dosud žijí, nemohl jsem vybájené nebo zbarvené věci podávati, jak často se děje po úmrtí osob, nýbrž nucen jsem jen pravdivé příběhy vyličiti. To je předností těchto Vzpomínek, které na rozloučenou se svým inspektorským úřadem kolegům a veřejnosti na památku podávám.

V Hranicích, 30. září 1924.

Čeněk Kramoliš.

1914.

Hranický okres je česko-německý, v němž bylo před válkou 80% Čechů, 20% Němců a všeho obyvatelstva 57.500. Českých obcí je 67, německých 30. Před válkou i město Lipník mělo německé zastupitelstvo. Okres, který měří 596 km², je na polovici obklopen německým územím a tudíž byl před válkou národnostně ohrožen.

Okresní školní rada až do r. 1908 byla většinou německá a s úřady se jednalo jen německy. Národní duch českého školství vypadal podle toho: byl zakřiknutý, bojácný.

Od počátku školního roku 1907-08, kdy zřízena byla vedle německé též česká okresní školní rada, školství české na Hranicku utěšeně květal: zevně, uvnitř i národnostně.

Od 1. ledna 1908, kdy jsem se stal okresním školním inspektorem na Hranicku, za 6 let, až do vypuknutí války, zřízeno bylo 6 nových škol, přibýlo 31 tříd, 27 učitelských knihoven, 18 školních zahrad, 10 pokusných polí a při 9 školách zavedeny ženské ruční práce. — Školní plat zrušen ve 54 školách.

Založeno bylo 26 školních fondů se jménem 14.457 K, 10 školních spořitelen, 15 veřejných knihoven při školách a v nich 3024 knih. Učitelstvo se žáky vysázelo 9619 ovocných stromků a 2709 lesních.

Besídek s rodiči bylo 107, veřejných zkoušek se žáky 27, školních výstav 68, návštěv muzeí 94,

návštěv historických památek 85, průmyslových závodů 118, a místo zábavných vykonáno 254 výletů poučných.

To je zároveň obrázek nadšení a pile učitelstva, které mělo porozumění a lásku pro školství.

Jelikož čtvrt roku před mým nastoupením zřízena byla česká okresní školní rada, a po odstranění různých překážek zavedeno úplně české úřadování, nařízeno správám škol odstraniti úřední knihy česko-německé, které místy ještě shledány a zavést úplně české třídní knihy, katalogy, seznamy knihoven a jiné.

V národním smýšlení učitelstva nastal též utěšený obrat. Byli mezi učitelstvem dobří vlastenci, ale též zakřiknutí a bojácní. A ti vidouce svého inspektora na každé národní a sokolské slavnosti, odvrhli ostýchavost a i z okolí přicházeli s občany do Hranic zúčastniti se národního ruchu.

Ale pěkný rozvoj českého školství byl náhle zastaven světovou válkou.

Atentát. — Dne 28. června 1914 v odpoledních hodinách došla rozrušující zpráva o zavraždění následníka trůnu Františka Ferdinanda a jeho choti v Sarajevě srbským studentem Gavřílem Principem z Grahova.

Bylo známo z časopisů, že Srbsko bylo hospodářsky ničeno, že bylo provokováno, a tudíž nikdo politiky znalý se nedivil atentátu národně nadšeného srbského studenta, ač útok schvalovati nemohl. Bylo jasno, že přijde odvěta.

Dle výnosu ministerstva vnitra ze dne 30. června 1914, č. 7308/M. I. nařízeno konati smuteční bohoslužby dne 4. července za zemřelého. Byl jsem okresním hejtmánstvím pozván, bych se v 8 hodin ráno zúčastnil bohoslužby v templu, v 9 hodin ve farním chrámu.

„Pane inspektore, bojím se, že bude zle“, šeptal mi cestou do templu hejtmán.

„Těž mám hróznou předtuchu“, odvětil jsem stísněně.

Po vyšetřování atentátu odevzdala naše vláda ve čtvrtek, dne 23. července 1914 o 6. hodině večer srbské vládě notu, by ji do 48 hodin zodpověděla a přiložila zápisky vyšetřování.

Počátek války. — Jelikož podmínky v notě byly nepřijatelné pro Srbsko a to do určené doby neodpovědělo, posláno bylo Srbsku dne 28. července, tedy měsíc po zavraždění arcivévody, prohlášení války podepsané ministrem zahraničních záležitostí hr. Berchtoldem. Současně byl uveřejněn císařský manifest národům, kterým občanům sdělena příčina války a vyzvány národy ku jednotě a věrnosti.

Města, zvláště kde byly vojenské posádky, nucena byla dáti na jevu loyaltitu a složit tak slib věrnosti. Tak bylo i v Hranicích.

Po uveřejnění manifestu sešlo se obyvatelstvo Hranic na náměstí, kde hrála vojenská hudba a stáli vítězně se usmívající důstojníci z vojenské kadetky, z vojenské reálky i z posádky. Rázem stali se velikými a mocnými pány. Obececnstvo s různými pocity scházelo se též na náměstí: Němci se zářícími obličejí a Češi jedni smutni, druhí zaraženi, ustrašení jako kuřata, když cítil, že jestřáb se na blízku vznáší.

Od radnice bral se průvod k německé škole před farou, k soše císaře Františka Jos. I., kde starosta města Ludvík Popp pronesl jménem města loyální řeč a po něm starosta židovské obce Schlesinger německy sliboval věrnost a pomoc až snad do poslední kapky krve.

Po slavnosti stál hlouček našich lidí na náměstí.

„Stařec nade hrobem, že se Boha nebojí a vypoví chudákům válku“, rozhorlovala se polohlasitě paní Šromotová, manželka v roce 1912 zemřelého starosty města a poslance Dr. Frant. Šromoty.

Byla s mužem na návštěvě v Srbsku, měla Srby v lásce a znala, jak byli Rakouskem utisko-

vání hospodářskými cly a cítila, že proti silnému a velkému Rakousku brzy podlehnou.

Stálo nás několik kolem ní. Jedni ji upozorňovali, aby hlasitě nemluvila, že by to mohlo mít pro ni zlé následky, druhí ji těšili, že Rusko nepustí milé bratry Srby a jiní opatrně odcházeli, aby nemusili svědčiti proti staré vlastence, kdyby bylo zle. Museli jsme ji téměř mocí odvléci s náměstí do bytu, abychom ji zachránili před udavači.

„Milostpaní, bude zle, a proto třeba zachovati klid a rozum, abychom se mohli vzájemně podporovati a chrániti. Váš pan manžel, kdyby žil, jistě by své myšlenky tak otevřeně v té době nedával na jevo“, šeptal jsem jí důvěrně.

„Dobře je mu v hrobě, on by toho nepřežil. On by nesliboval, kdyby byl dosud starostou, věrnost a pomoc v boji proti Srbům“, zlobila se paní.

Nejednou za války vzpomněl jsem si na její slova, že by starosta Šromota války nepřežil. Když vyšetřovali a zavírali naše české vůdce, byli by jistě zavřeli i jeho, poněvadž s přítelem Drem. Riedlem z Přerova hostil u sebe ruského generála Komorova, jenž byl předsedou spolku „Ruského zrna“, jehož členy oba mužové pomáhali přes léto ubytovati u rolníků na Hané, aby se od nich přiučili hospodářství. Snad mezi těmi členy bylo několik vojenských vyzvědačů za dělníky přestrojených. Šromota i Riedl byli by jistě zavřeni a odsouzeni.

Rozumněji vedl si okresní hejtman Emil rytíř Wychodil z Hanaburku. Byl rozčilen, bledý, chvil se po celém těle, a když bylo po manifestaci, pravil mi důvěrně: „Pane inspektore, bude zle. Učíme válku všichni i vy i školy. Jednejte rozvážně, hlavou zeď neproboříme a co můžeme, učiníme na obranu lidí, škol a dětí. Ale to půjde jen ztěžka a jen za souhlasu vojenského, který bude nyní vládnouti. Buďte opatrný na svou řeč a skutky: všude budou uši.“

A měl pravdu. Okresní hejtman, dosud nejvyšší pán v okrese, pozbyl mnoho moci a zbytek, který mu zůstal, musel energicky chrániti. Každý důstojník snažil se poroučet i ve věcech, které mu nepatřily.

Nejpraktičtější vedl si starosta Popp, který po smrti Dra. Šromoty od r. 1912 dodržoval za něho starostenství a dne 13. července 1914, tedy 14 dní před vypuknutím války, byl znovu za starostu zvolen.

Každou neděli scházivali jsme se po 11. hodině dopol. k Pečnerům na víno. Bývala tam městská rada s přáteli radnice. To zavedl hned Dr. Šromota.

Aby poznal smýšlení obce židovské, pozval starosta Popp členy židovské městské rady též na víno k Pečnerům. Přišli mezi nás, ale buď nevěděli více než my, nebo nechťeli se prozraditi, nedozvěděli jsme se ničeho více, než nám oznamovaly noviny a své smýšlení o válce utajili: neodsuzovali ji, ani se z ní neradovali a na otázky dávali vyhýbavé odpovědi.

Po vyhlášení mobilisace denně zástupy povoláných branců dostavovaly se do Hranic ku vyzbrojení. Transporty vojsk, vozů, automobilů projížděly městem a spěchaly do Haliče proti nepříteli. Úzkost sedala na člověka při tomto pohledu.

Okupování škol. Od 2. srpna ve všech budovách českých škol a v budově německých obecních škol u fary ubytování byli rezervisté a domobranci, kteří povoláni byli k vojenskému vyzbrojení. Po jejich odchodu proměněny byly školy ve vojenskou nemocnici rezervní. Později přibrána též hospodářská škola a z části též lesnická a české gymnasium.

A nyní následkem války následoval výnos za výnosem.

První výnosy. — Dne 3. srpna 1914 vyzvalo hejtmanství starosty, faráře a učitele, aby se postavili v čelo organisace, jejmž úkolem by bylo vzájemnou pomocí umožniti všem rodinám, jichž otcové a synové povoláni jsou do zbraně, aby

plodiny zemské dosud nesklizené zavčas domů dostali.

Dne 4. srpna vyzváni titíž, aby podporovali peněžité sbírky ve prospěch Cerveného kříže a obvazy, životní potřeby by spolku tomu přímo zasílali do Brna.

Poukazování civilních příjmů osobám učitelským oznámeno 12. srpna. Poněvadž následkem všeobecné mobilisace a povolání domobrány mnoho učitelů nastoupilo vojenskou službu, poukazovati se jim měly místo obvyklého platu civilní příjmy. Za tou příčinou správce škol za každého narukovaného učitele musili vyplňovati zasláný jim výkaz; nebylo-li správce školy, tedy místní školní rada. — Výnos ten byl doplněn výnosem ze dne 20. srpna č. 24.965, by 1. září 1914 manželce a dětem učitelů povolaných k činné službě na účet jejich civilních příjmů vypláceny byly tyto částky: polovice, pak-li učitel náleží k mužstvu, třetina, je-li učitel gážistou, na kvitanci kolkovanou a předsedou okresní školní rady vidovanou.

Počátek školního roku 1914-15. — V Hranicích se počalo vyučovati až 21. září, a poněvadž ve všech českých školách bylo vojsko, zavedeno polodenní vyučování. Chlapecká škola česká obecná o 6 třídách umístěna v Besedě ve 3 místnostech, dívčí obecná ve Václavíkově grunte ve 3 místnostech. Pro chlapeckou a dívčí měšťanskou školu ponechalo vojenské velitelství II. poschodí v budově měšťanských škol a sice 4 místnosti pro obě školy. České gymnasium odstěhovalo se na radnici a hospodářská škola nebyla otevřena. Německé gymnasium zůstalo ve své budově a teprve později bylo též přestěhováno.

Když jsem si stěžoval vojenskému veliteli na nedostatek místností pro školy, pokrčil rameny se slovy: „Starost o vojsko je nyní potřebnější než starost o žáky. Buďte rád, že tolik jsem vám povolil“.

Němci se naší stížností jen smáli a proročkovali, že po válce beztak budou všechny české školy v Hranicích zavřeny, a proto abychom pomalu tomu přivykali. Ba někteří i vyhrožovali, že po válce s námi českými učiteli zatočí. Malovali nám do budoucna pěkný obrázek. —

Zemská školní rada předvíдалa obtíže se zařízením vyučování, a proto výnosem ze dne 24. srpna 1914 čis. 24.649, splnomocnila okresní školní rady, by dle potřeby nařídily 1) sloučení tříd, 2) polodenní vyučování, 3) učiti dvě třídy v jedné místnosti, 4) zmenšiti počet hodin, 5) přidržeti učitele k vyučování až do nejvyšší míry povinnosti, 6) uložiti učitelkám, by učily též chlapce ve vyšších třídách.

A nyní nastala inspektorům práce upravit vyučování na všech školách tak, aby děti co nejméně škody utrpěly. To bylo přemýšlení a práce! A sotva na některé škole bylo vyučování upraveno, již přišla zpráva, že učitel ze školy té povolán je k vojsku. Zase nové přemýšlení, nová kombinace.

Ale některým úřadům málo záleželo na tom, aby děti ve vyučování zkracovány nebyly, když se jednalo o nutnou sklizeň úrody, jak dokazuje následující.

Prázdniny počas sklizně bramborů a řepy. — Zemský výbor moravský požádal zemskou školní radu, by sprostila žactvo návštěvy školní po čas sklizně zemáků a řepy. — Zemská školní rada výnosem ze dne 5. září 1914, čis. 25.815 jen částečně přání tomu vyhověla. Poukázala, že dle § 65. řádu šk. a vyučov. možno jednotlivým žákům dáti dovolenou od učitele na den, od správce školy na několik dní, a v nynější době, že lze práva toho upotřebiti ve větším rozměru. Upozornila též na § 55., že lze příští prázdniny rozdělit tak, aby 1 až 2 týdny dány byly na dobu sklizně zemáků a řepy.

Poměry v Lipníku. — I z tamnějších škol učiněny lazarety a hned 1. září prvý raněný tam přivezen. V říjnu přestěhovala se česká reálka do

budovy obecné školy na Novosadech, kde v sedmi místnostech vyučovali polodenně. Německá reálka byla zatím chráněna.

Pro 11 tříd české školy obecné ponecháno 5 místností a sice: dvě ve vlastní budově, jedna v mateřské školce, která byla odsunuta a dvě v obecné budově u fary.

Místní vojenské velitelství ubytováno napřed ve Hřbitovní ulici, pak ve Školní ulici. Velitelem byl plukovník Roschbach.

Vojenská prohlídka prorussofilství vykonána náhle u osmi lipnických vlastenců: u Dr. Brzobohatého, Dr. Vitka, mistra Al. Kupky, u profesora náboženství Duška na české reálce a u tří ještě jiných. Nejprísnejší byla u starého vlastence Dr. Brzobohatého, advokáta, jenž uměl rusky a měl na svém domě ruský nápis. Vše bylo v bytě i v kanceláři prohlédnuto, přeházeno — a nic nebezpečného se nenašlo. Nápis na domě musel Dr. Brzobohatý zalepiti, ale z rozčilení se rozstonal a 29. prosince zemřel.

Zřízení nemocnic a baráků v Lipniku. — Nemocnice zřízeny v české a pak i v německé reálce, v měšťance, v ústavu pro hluchoněmé. Starý cukrovar proměněn též v lazarety a přistavěny potřebné místnosti. Za nemocnicí v poli postaveno 21 baráků dřevěných a vystavěna k nim a do cukrovaru odbočka dráhy.

Byly tedy školní budovy v obou městech místo žactvem obsazeny vojskem hned z počátku školního roku.

Učitelská pomoc při hejtmanstvích. — Mobilisací přibýlo okresním hejtmanstvím mnoho práce. Třeba že personál z úřadu toho nebyl z pravidla povoláván do zbraně, přece nestačili práci zdolati, a proto povolávali okresní hejtmani místní učitele ku pomoci. Uvádím výnos. — C. k. okres. hejtmanství v Hranicích dne 17. září 1914, čís. 382 pr. — Ředitelství dívčí měšťan. školy v Hranicích.

Z nařízení Jeho Excelence pana místodržitele na Moravě povolávám k výpomocné službě u okresního hejtmanství veškeré učitelské síly tamní školy (mimo ředitelů) po dobu, kdy nejsou vyučováním zaneprázdněny. Ke službě této přibrány jsou též učitelské síly zdejších škol německých.

Vzájemnou dohodou mezi učitelskými silami budiž služba střídáním zorganizována tak, aby denně 10 učitelských sil na okres. hejtmanství výpomocně zaměstnáno bylo. — Dne 18. září 1914 nutno službu započítati. — C. k. okresní hejtmán Vychodil.

V zájmu učitelstva vyžádal jsem si od pana hejtmána, abych výpomoc učitelů mohl sám řídit, k čemuž rád ochotně svolil. Zodpovědnost ovšem padla na mne.

Napřed jsem osvobodil nadučitelku dívčí obecné školy Marii Novákovou, by podobně jako ředitel měšťan. škol, nemusila choditi na hejtmanství psát. Byla velmi ráda.

Dále určil jsem, kteří vypomáhati mají u okres. tajemníka a kdy, kteří u evid. oficiála, kteří u kancelisty a kteří později při vyživovacím oddělení.

Zavedl jsem místo rozkazu žádost. Tak připsal okres. hejtmanství ze dne 2. července 1917, čís. 29.372 zněl: „Slečny učitelky a páni učitelé se žádají, by v době prázdnin vypomáhali následovně na c. k. okres. hejtmanství ve vyšším . . atd“.

Nebo 7. ledna 1918, čís. 740. „Poněvadž na měšťan. školách zdejších nastalo polodenní vyučování, žádají se všechny odb. učitelky a páni odb. učitelé, by po dva prázdné půldny následovně vypomáhali . . .“

Uklidňování občanů. — Teprve válka měsíc trvala, a již poplašné zprávy rozšiřovaly se o našem vojsku. Z té příčiny presidium zemské školní rady dne 29. srpna 1914, čís. 196 nařídilo, by učitelstvo uklidňovalo občany a kde může, konalo vlasteneckou, lidumilnou a pomocnou práci.

Těžko bylo ve východní Moravě lidi uklidňovati, když denně utíkali Poláci z Haliče k nám a

vypravovali o vítězném tažení Rusů. Podobné zprávy rozšiřovali též konduktéři a ranění vojini, které do Hranic dováželi.

Napřed dopravováni byli ze severního a místního nádraží ranění vojini povozy. Na nádražích po celé dny až do noci poskytovaly dámy okolo jedoucím raněným vojínům jídlo a nápoj. Ale pak bylo poskytování darů vojákům zakázáno, aby prý se obecenstvo od nich nenakazilo, t. j., aby se od nich nedozvědělo, jak se našemu vojsku daří.

Učení se ruské řeči. — Poněvadž Rusové vítězně postupovali v Haliči, doufali mnozí, že přijdou až na Moravu. Učili se rychle ruštině. I já s dcerou Miládou jsem se pilně učil. A to mělo se státi pro mou dceru osudným.

Když přijeli první ranění a zajatí Rusové do Hranic na městské nádraží, nebylo dovoleno prodávati jim jídla a nápoje, jak dámy činily našim vojnům. Dcera stála mezi zvědavými a vidouc stranou státi ruského důstojníka, přistoupila k němu a oslovila ho rusky. Chtěla se pochlubit několika slovy, které znala.

Důstojníkovi zajiskřily se radostí oči a jal s ní hned mluvit, ba žádal po ní adresu, které mu dcera z opatrnosti nedala, až prý co já na to řeknu.

Stráž, když viděla delší hovor, odehnala dceru a zajatce po chvíli odvedla do města.

Ještě téhož dne přišel četník vyšetřovati na nádraží, co to bylo za slečnu, která rusky mluvila s důstojníkem, a když se nedozvěděl, šel do potěšší budovy lesnické školy, ale snad ani tam nevěděli, která to slečna byla. Já však jsem měl dojem, že to přece četníci vyslídili, ale okresní hejtman, že to umlčel. Druhého dne byl ke mně chladným a studenost jeho trvala déle jak týden. Později z nárážek okresního zvěrolékaře Brandta, Němce, vycitil jsem, že dobře na hejtmanství znají onu slečnu.

Sbírání ostružinového listí na čaj. — Na požádání ministerstva války vybidlo ministerstvo kultu a vyučování 16. září 1914, č. 41.993,

aby v těch dnech, kdy se nevyučuje, školní mládež za dozoru učitelů trhala a sbírala listky ostružinové za účelem získání náhražky čaje pro vojsko. Školy, kde ostružiny rostly, celé pytle odváděly do Hranic a odtud zasílány byly továrnám na zpracování na čaj. A jak se dělo zde, dělo se i jinde ne z lásky k Rakousku, ale z lásky k našim českým vojnům. Prospěch z toho ovšem měly německé továrny, které listí upravovaly.

A výnosy hrnuly se dále.

Přibírání ženské školní mládeže k činnosti obecně prospěšné. Ve smyslu výn. min. kultu a vyučování ze dne 7. srpna, čís. 38.158, měla se děvčata přidržovati k tomu, by svůj patriotismus prakticky osvědčovala. Nařizeno, by v hodinách ženských ručních prací pro vojny v poli dělaly žákyně nátepičky, nákolienky, ochranné kukly proti sněhu, šály, teplá obinadla, a náklad by uhradili rodiče neb dárci. A ustanoveni sběrateli, jimž se měly hotové práce odevzdávati.

Výnosem zemské školní rady ze dne 17. října 1914, čís. 31.540 nařizeno, by hotové věci každých 14 dní zasílány byly úřadu pro válečnou péči c. a k. ministerstvu války ve Vídni IX, Berggasse 16. Ve výnose udán též návod ku zhotovování zimního oděvu pro vojny. — Aby zásilky snad nebyly vráceny s českou adresou, připsán byl do závorek německý název úřadu „Kriegsfürsorgeamt“, jemuž se měly věci ve Vídni zasílati.

Nastalo shánění materiálu a pilná práce ve školách za vedení ind. učitelek. Z útrpnosti k našim vojnům pracovalo se horlivě ve všech školách nejen v hodinách žen. prací, ale též přes čas a doma. Každé dítě mělo snad v poli bratra, nebo otce, nebo příbuzného, a proto pracovalo horlivě v naději, že snad i jeho bratr nebo otec z toho něco dostane. Tisíce a statisíce kusů teplých částí oděvu odesláno bylo jistě jen z Moravy. A kolik z císařství, byl-li všude stejný rozkaz? — A kolik z toho naši vojáci dostali?

Pomoc učitelstva obecním představenstvům. — Ku konci října nařízeno obcím vyhotoviti seznam v letech 1878 až 1890 narozených a posud nepovolaných domobranců. — Jelikož to byla práce větší, nařízeno ve smyslu výnosu předsednictva morav. místodržitelství ze dne 10. srpna 1914, čís. 7588 pr., aby učitelé po ukončení vyučování vypomáhali představenstvům obcí při vyhotovování domobraneckých listů o přehlídce a domobraneckých legitimačních listů a nominálních konsignací.

Učitelé měli učit, choditi se žáky na listy ostružinové, a vypomáhati starostům při práci. Zdálo se to mnoho, ale později přibýlo ještě více, ba mnohem více, jak bude dále udáno.

Vlastenecké působení učitelstva. — Předsednictvo c. k. zem. škol. rady v Brně výnosem ze dne 29. října 1914, čís. 240 pr. píše, že dostala se mu na vědomí zpráva, že o stavu válečných událostí rozšiřují se nepravdivé a nepřiznivé zprávy, které značnou měrou jsou způsobilé, aby ještě více znepokojovaly a děsily obyvatelstvo bez toho rozčilené, a zprávy ty že mají původ v kruzích, k nimž náleží učitelé. Vybízejí se učitelé, by proti takovým zprávám vystupovali a lidi poučováním uklidňovali. Místodržitel žádá předsedy, aby podřízené učitelstvo o tom uvědomili a na ně se vším důrazem působili.

Jak se učitelstvo zachovalo, a jestli zastavilo rozšiřování nepravdivých-pravdivých zpráv, o tom není dokladů. Myslím, že se zbytečně nenamáhalo.

Válečné kokardy. — Aby vlastenecké cítění zvláště u českého obyvatelstva se povzneslo, vydala válečná pomocná úřadovna ministerstva vnitra oficiální válečnou kokardu černožluté barvy, která měla sloužiti ku projevování vlasteneckého smýšlení obyvatelstva. Prodávala se po 30 hal.

Místodržitelství výnosem ze dne 26. září, čís. 2361, uložilo správám škol, by ohlásily, kolik kokard

pro členy učitelského sboru a kolik pro žáky a žákyně potřebují.

Prvý prodej odznaků začal, a pak následovaly další až do omrzení. Kokardy se koupily, ale málo bylo těch, co je nosili. Vzpomínám vážného inteligenta ředitele, který jediný chodíval dlouho s kokardou do sezení okresní školní rady. A byl dobrým vlastencem a nejednou horlil před válkou proti slabému vlastenectví učitelstva.

Námořní nástěnné tabule. — Za válečnou pomocnou úřadovnou pospíšil si rakouský lodní spolek a vydal námořní tabule, aby školní mládež byla též o naší námořní síle poučena.

Výnosem zemské školní rady ze dne 7. listopadu 1914, č. 33.436, byly školy vybidnuty, by pro školu i výtisk objednaly. Dával se bezplatně, pouze 50 hal. na obal a poštovné.

Prvé udání. — Jednoho dne, když jsem přišel do kanceláře, pravil mi pan hejtman: „Pane inspektore, je zde udána paní nadučitelka Nováková, že byla na procházce se svými sestrami v parku a chválila Srby. Okolojdoucí to slyšeli. A tak jsem kladl učitelstvu na srdce, aby bylo opatrné“.

„Pane okresní hejtmane, její sestra industriální učitelka byla po několik let vychovatelkou dětí předsedy ministerstva v Srbsku. Poznala obyvatele, prožila mezi nimi své mládí, možná, že tam měla též nějakou lásku a nyní vzpomíná doby tehdejší, šťastnější a proto Srby chválí“.

„Ať si vzpomíná Srbsko v duchu a ne nahlas. To je nyní vlastizrádné“, rozhorlil se hejtman.

„A je to udáno písemně?“

„Ústně mi byla sdělena žaloba“.

„Tak ji předvolejte a domluvte. Úmysl jistě nebyl vlastizrádný“, radil jsem okresnímu hejtmánovi, u něhož požíval jsem neobyčejné důvěry.

Ve věcech školních hned od mého nastoupení ponechal mi úplně volnou ruku; vše podpisoval, co jsem mu předložil. Ani jednou za šest let ne učinil něco bez mého vědomí; se vším posílal

kolegy učitele ke mně se slovy: „Běžte k panu inspektorovi, až co on řekne, co on zařídí“. Proto mne úřad inspektorský těšil a nelitoval jsem, že pro práci úřední zanechati jsem musel práce spisovatelské. Myšlení, že mohu českým školám a učitelstvu v ohroženém okrese prospěti, mírnilo mou touhu po spisovatelství.

A za šest let svědomité práce a jednání získal jsem si důvěry hejtmána Šlechtice, jehož důvěry bylo těžko dobytí. Sám byl neobyčejně pilným a svědomitým, nemiloval přetvářky a lži, a žádal po úřednictvu též pilnost, dochvilnost a poctivé jednání.

Uposlechl mé rady, předvolal si nadučitelku jako vedoucí rodiny a vyčínil ji asi pořádně, neboť po několika letech, až tehdejší hejtmán Emil rytíř Wychodil z Hanaburku přeložen byl do Nov. Jičína, stěžovala si mně, že s ní nevlídně jednal a ji hrozil.

„Slečno, měla jste mu za to poděkovat. Myslivec, který z daleka v lese křičí na lidi, kteří sbírají suché rosti, není tak zlý, jako ten, co přijde tiše a pokutuje. — Místo hrozby a domluvy mohl vás udati, jak měl naříděno, vojenskému soudu a dopadlo by to hůře“. Uznala to.

Vojenské nemocnice a baráky v Hranicích. — Vyšší vojenská reálka a kadetní škola odstěhovaly se do Rakous a veliké vojenské ústavy proměněny byly v nemocnice. Kromě toho vystavěno bylo ve dvoře ústavů 12 baráků a za zdí park obklopující ještě 8 a koupelna, kuchyně, veliká prádelna a dům pro lékaře a ošetřovatelky.

K barákům těm i vnitřním zřízena železniční odbočka. Od té doby ranění nebyli převáženi omnibusy, ale vlak je přímo dopravoval k barákům vnějším, kde byla karanténa. Tam byli očištěni a po 5 dnech dáni do místních nemocnic nebo dopraveni vlakem dále.

Ve vojenských ústavech, školách a v barácích bylo místa pro 3730 nemocných; lékařů bylo 35 až 37 a ošetřovatelek z Německa posláno sem 51.

Později bylo 70 cizích a 8 domácích. Ale služby počtem 88 byly všechny domácí. K tomu byly dobré!

V panské zahradě proti soudní budově vystavěno bylo ještě 5 baráků pro 500 nemocných.

Následkem zřízení rezervních nemocnic v Hranicích bylo nutno městský hřbitov rozšířit, jelikož nestačil. Napřed zemřelí vojíní pochováni byli na hřbitově městském, asi 15, ale pak zřízen pro ně zvláštní hřbitov rozšířením městského na stranu východní. Jen zdí jsou od sebe odděleny.

Místodržitel Regner svobodný pán v Bleilebeně v Hranicích. — Když se jednalo o zřízení vojenského hřbitova, ohlásil místodržitel, že přijede se podívat, je-li místo vhodné a že se zastaví na okresním hejtmanství!

Očekávali jsme ho všichni před zámkem, v němž je dosud okresní hejtmanství. Stáli jsme ve dvou řadách. V pravé úřednictvo s okresním hejtmánem v čele. Poslední řadě byl okresní četnický strážmistr Blaschke. V protější řadě byli zástupcové městské rady a místních korporací se starostou Ludvíkem Poppem v čele.

Přijelo auto, místodržitel vyskočil se svým průvodcím, rozhlídl se po přítomných, a kráčel napřed k nejposlednějším, ku četnickému stáží mistrovi a tázal se ho, co nového a je-li ve městě klid a loyální smýšlení. A pak teprve mluvil s hejtmánem a pak se starostou.

Tak veliký význam měli četníci v době té. Jim se věřilo více než politickým úřadům.

Cholera a úplavice. — S nemocnými vojíny dostala se do Hranic a do východní Moravy též cholera a úplavice. Výnosem zemské školní ze dne 6. listopadu 1914, čís. 31866 naříděno vyvěsiti ve školní budově poučení o těchto nemocech, a ve všech třídách poučení vysvětliti. Okresní hejtmanství výnosem ze dne 16. listopadu 1914, čís. 18826 zakázalo obecnstvu pod pokutou do 200 korun nebo vězení do 14 dní přibližovati se

dopravám raněných a nemocných vojnů, nařídilo též v každém domě vyvěsiti poučení o choleře a úplavici.

Nový vojenský hřbitov plnil se hroby, ale u občanstva jen několik se nemocí nakazilo a zemřelo. Poučování a bezohledná přísnost zachránila šíření nemocí.

Uprchlíci z Polska. — Když Rusové dobyli východní Haliče, tu mnoho tisíc Poláků buď dobrovolně, nebo úředníci a učitelé z přinucení musili opustiti kraj, do něhož Rusové se tlačili, a hledali útočiště nejvíce ve východní Moravě. V Hranicích usadilo se přes tisíc uprchlíků ze Lvova, Stanislavy, Kolomeje, Delatýna a z jiných měst. Též ředitelství dráhy ze Stanislavy se vším úřednictvem do Hranic muselo se nastěhovati a zařídilo zde svou kancelář.

Polská škola v Hranicích. — Obecenstvo přišlo polským uprchlíkům ochotně vstříc; vidělo v nich své nešťastné spolubratry; ale Poláci dali své děti zapsati buď do školy německé, nebo je nechali doma.

Mezi utečenci bylo několik profesorů, učitelů a učitelek. Seznámil jsem se s některými, zvláště s řídícím učitelem Michalem Sobolewským z Delatýna, a domlouval jsem mu, proč nedávají Poláci děti své do českých místních škol.

„Pane inspektore, bojíme se, že by vojenští páni hleděli na nás jako na Panslavy a zle s námi robili“, vysvětloval důvěrně starý učitel.

Je pravda, na Poláky hleděly úřady i vojsko shovívavěji než na nás Čechy a nepovažovaly je za rebelanty a nevlastence jako nás, proto báli se Poláci do českých škol děti posílati. Nebylo by to pro ně zdrávo, byli opatrnými, jak vždycky činili poslanci jejich na říšské radě ve Vídni.

„Je vás tady několik učitelů a učitelek. Proč si tedy nezřídíte polskou školu, abyste svými dětmi nerozšiřovali školy německé“, upozorňoval jsem Sobolewského.

Zamyslel se chvíli a pravil:

„To bychom mohli, ale nemáme místa ani nářadí“.

„Promluví s panem starostou, aby vám zaopatřil místnost. Lavice, tabule, skříně a některé pomůcky půjčme vám z našich škol. Domluvte se mezi sebou, utvořte komitě, které by se o školu staralo a přijďte za několik dní ke mně“.

Do týdne byla škola zařízena a otevřena na Staré Střelnici. Učitelé a učitelky, které se musily z východní Haliče sem vystěhovati a braly služné, vyučovaly, a Michal Sobolewski školu řídil. Napřed vyučovalo se po půl dnu (dopoledne) literním předmětům, odpoledne měli školu prací. V ní vyučovaly střídavě učitelky a paní: Julia Hoendlowa, Halina Gerstmanowa, Wanda Haluszkiewicz a Marya Sobolewska, Augusta Zarębska, Jadwiga Drozdowa.

Škola vědy, snad opakování se studenty, byla v neděli a ve svátek dopoledne, a náboženství společně v neděli a ve svátek odpoledne.

Později, když dostali od města více místností též ve vedlejší Nové Střelnici, s povolením moravské zemské školní rady rozšířena byla dvoutřídní škola polská na pětitřídní. Městská rada v sezení dne 13. prosince 1914 usnesla se dáti jim zdarma místnosti, otop, osvětlení a půjčila jim do tříd potřebné nářadí z českých škol, v nichž bylo jen polodenní vyučování, nebo vyučování s menším počtem hodin.

Současně zřízeno bylo soukromé polské gymnasium, vlastně vyučující kurs a umístěno v budovách jmenovaných. Pro české školy jsme místa dosti neměli, a Polákům jako hostům město místnosti poskytl. Pěkný příklad slovanské pomoci.

Požíval jsem mezi Poláky veliké důvěry. Nezapírám, měl jsem je rád, hleděl jsem na ně jako na bratry Slovany, kteří museli z domova utéci a proto byl jsem jim radou nápomocen.

Návštěva moje v polské škole. — Dne 14. června 1915 přišla ke mně do kanceláře deputace se žádostí, abych přišel do jejich školy se

podívat. Vymlouval jsem se, že nejsem inspektorem polské školy, ale musil jsem slíbiti, že přijdu.

A přišel jsem hned druhého dne. Uvítali mne radostně. Kolega říd. učitel Sobolewski zavedl mne do své IV. třídy, kde měli počty. Počítali rychle a hodně se hlásili. Pak vedl mne do V. třídy, kde byl dějepis. Vypravovali o sv. Cyrilu a Metoději, o české Dobravce, která se provdala za krále polského a jak ji Poláci měli rádi. To mi lichotilo, ale zdálo se mi to úmyslně nacvičené pro mou návštěvu. Ve III. třídě, když děvčátka přednesla dvě básničky, kterými se opěvovalo láska k Polsku a v druhé líčil smutný její osud, zaslel jsem pohnutím a pohladil přednášející po vlasích.

Tklivý a dojemný zpěv polských písní, které třídní učitelka paní Sobolewska nacvičila, mne ještě více rozrušil a srdce mé k Polákům naklonil. Myslil jsem si, jak by nám bylo, kdybychom musili z Hranic utéci i s dětmi a usaditi se v cizí zemi. — Jen zběžně jsem se podíval na jejich písanky, které mi ukazovali a utíkal jsem na vzdych, aby se stísněné mé srdce utišilo.

I v Lipniku podařilo se mi navnaditi Poláky, že po příkladu Hranic též si zřídili polskou školu, ale v ní jsem při učení nebyl; jen příležitostně jsem se podíval na zařízení. Hranické škole se daleko nevyrovnala. Byla umístěna v průchodním obecním domě vedle Modré Hvězdy a trvala jen krátký čas.

Památka na polskou školu. — Když se Poláci z Hranic vraceli do své otčiny, dal mi učitelský sbor na památku fotografii učitelů a školního výboru a knížечku se svými jmény. Nápis zní: „W dowód pamięci dla Jaśnie Wielmożnego Pana Inspektora Cenieka Kramoliśa“. V zadu knížечky je seznam členů školního výboru.

Ředitelství železnic bez mého vědomí snažilo se vymoci mi pochvalné uznání od ministerstva za přízeň, kterou jsem Polákům dal na jevo. Chtělo mne tím překvapiti. — Ale pro českého inspektora

byla by to neobyčejná čest, k tomu se ministerstvo propůjčiti nemohlo.

Abyste vyhovělo ředitelství železnic ve Stanislavě a samo, aby si snad nezadalo, splnomocnilo ředitelství Severní dráhy ve Vídni, aby mi jeho jménem poděkovalo, což se též stalo dne 6. ledna 1916 pod č. 156/4.

Válečná půjčka. — Válka trvala teprve čtvrt roku, a již se vláda rozhodla vypsati válečnou půjčku na vedení války. Provolání posláno do všech obcí a na všechny úřady. Předsednictvo c. k. zem. školní rady poslalo též 18. listopadu 1914, č. 252 pres. výnos, jímž doporučovalo upisování daně-prostě 5 1/2% rakouské válečné půjčky.

Ku konci výnosu stálo: „Páni předsedové (okr. škol. rady) se vybízejí, aby učitelstvu podřízenému i hned tento výnos v plném obsahu sdělili s poukázáním, aby dle míry svých finančních prostředků se zúčastnilo upisování půjčky. Zvýšené platy na základě nového zákona o služném učitelstvu budou co nejdříve poukázány, čímž je učitelstvu poskytnuta možnost účastniti se čteně na této lásku k vlasti osvědčující akci.

Tato půjčka, o které se mysli, že je první a poslední, upisovala se bez nátlaku. Mnozí učitelé upsali s radostí, že plat dle nového těsně před válkou podepsaného zákona bude vyplacen, jiní s upisováním čekali, až větší plat dostanou. Upsalo se v okrese půl milionu, v celé říši 3,376 mil. korun.

Výkaz zhotovených částí teplého oděvu. — Zima byla přede dveřmi, vojáci neměli dosti teplého oděvu, proto ku popohnání činnosti vydala zemská školní rada 21. listopadu 1914, č. 35.498, výnos, jímž vyzvány správy škol, by oznámily, jaký výsledek mělo vyzvání ze dne 17./10. 1914 t. j., které druhy zimních částí oděvu byly ve škole pracovány, počet jednotlivých kusů, množství odvedené cupaniny a perli a školy vybídnuty k další práci.

Zpráva o nastoupení vojenské služby. — Za účelem přehledu vybilďa okr. školní rada 27. listopadu 1914, č. 2297, správy škol, by ihned oznámily, kdo z učitelů je odveden a den jeho odchodu k vojsku. Každý službu vojenskou nastoupilý učitel, by poslal svému nadučiteli adresu svého pobytu na vojně a správce školy místní školní radě. Připomenuto, že vojáci svobodní vystavují nekolkované kvitance na civilní plat dle I. vzoru, který byl školám zaslán; učitelé vojáci ženatí nepiší kvitanci, nýbrž jejich manželky (děti) napíší potvrzení příjmu dle II. vzoru správám škol zasláno.

Slavnost dne 2. prosince 1914. — Ministr kultu u vyučování nařídil výnosem ze dne 19. listopadu 1914, č. 3461/M. K. V., aby se tento den oslavil slavnými službami božími. Před 2. prosincem v hodinách dějepisu nebo řeči má se upozorniti na tento pro dějiny rakousko-uherského mocnářství a jeho veškerý kulturní vývoj veledůležitý výroční den, a pak dne 2. prosince hned po službách božích by se oslavil zvláštní slavností školní s přednáškami učitelů nebo také dobře připravenými řečmi dospělých žáků.

Na úřední slavnou mši, na kterou šli všichni úředníci, deputace vojenská, městské zastupitelstvo, šli též všichni žáci z českých a německých škol. Když po mši začal hrát varhaník Rakouskou hymnu, zpívali naši žáci: „Zachovej nám, Hospodine“, a žáci z německých škol: „Gott erhalte“. Českých bylo mnohem více a proto německé přehlušili.

Válečná pomocná úřadovna a prodejní předměty. — Zem. škol. rada výnosem ze dne 20. listopadu 1914, č. 34.995 oznámila, že válečná pomoc. úřadovna c. k. minister. vnitřa ke 2. prosinci vydala pro školní mládež obrazy J. V. se synem arcivévody následníka trůnu, s arcivévodou Frant. Josefem Ottou, dopisnice s válečnými obrazy, válečné kalendáře a kokardy, že

sníží na 20 hal. Těmi zvláště mají se žáci dne 2. prosince ozdobiti na důkaz vlasteneckého projevu a cítění.

Výnos ten však obdržely školy až 5. prosince. Opozdil se z technických příčin a proto neúčinkoval.

Touha Němců po vládním komisaři ve městě. — K okresnímu hejtmanovi dostavila se deputace Němců a žádala, aby rozpustil obecní české zastupitelstvo a ustanovil vládního komisaře a navrhovala za něj barona Bojakovského, který umí mluvit také česky.

Poněvadž deputace proti zastupitelstvu nic nezákonného uvést nemohla, pouze poukazovala, že mezi členy jeho není ani jednoho Němce, nevyhověl hejtman jejímu přání.

Sotva deputace odešla, zavolal si mne, sdělil mi, co chtěla a pravil: „Pane inspektore, jste členem obecního zastupitelstva, řekněte panu starostovi, aby byl opatrný, aby lojální smýšlení všude dávala obec na jevo, aby se obecní výbor nebo městská rada zúčastňovala všech lojálních projevů a slavností i Němci pořádaných, nebo tito budou každý krok města pozorovati a při menším přestupku žádati budou rozpuštění obecního zastupitelstva. — Ale neříkejte, že jsem já jim to vzkázal. Rozumíte mi. — Musím mít pevnou půdu pod nohama, chci-li jiným pomáhati“.

Starosta se zhrozil, když uslyšel, co Němci žádají. Prohlásil, že se postará o vnější lojalitu, ale žádal, bude-li německá slavnost, abychom ho nenechali samého a šli vždy s ním. Slíbili jsme mu to a též plnili.

Udavačství. — Noviny nesměly pravdu psáti, lidé nesměli pravdu o postupu války mluvit, hned byli trestáni. Dopisy byty otvírány a censurovány a neopatrný pisatel stíhán.

Lidé báli se mluvit ve vlaku, v hostincích, ba i před sousedem, aby se nějak nepřerekli. Byla vzájemná nedůvěra, poněvadž kolik občanů bylo

vyslýcháno, ba i do Ostravy před vojenský soud odesíláno.

Z lásky k občanstvu vydala městská rada následující upozornění:

Obecní rada města Hranic apelující na lojální smýšlení P. T. obcenstva — při tolika příležitostech osvědčené — žádá, aby obcenstvo varovalo se všech tlachů, nepředložených a nerozvázných řečí, kritik a posudků, a dovoluje si P. T. obcenstvo upozorniti co nejdůtklivěji, že je na prosto nepřipustným rozšiřovati nepravdivé zprávy a že podobné rozšiřování nepravdivých zpráv ve vážných dobách nynějších jest a musí býti stíháno a trestáno!

Zajisté je nyní vážná doba, ve které celá milovaná říše naše se nachází. Dosavadní úspěchy naše a dosavadní příznivé výsledky dají s jistotou očekávat a souditi, že i konečný výsledek setká se s úspěchem náležitým, jehož jistě všichni z hloubi srdce si přejeme a že říše naše z bojů vyjde jako vítěz. Pevná vůle těch, v jejichž rukou spočívá nyní osud celé říše a celé vlasti, nese se k vítězství a bohdá, že rozhodného vítězství bude docíleno.

Apelujeme dále na P. T. obcenstvo, aby věrně bylo svým povinnostem státních občanů, aby poslušně bylo všech příkazů úřadů, zejména těch, které v zájmu celku, v zájmu říše jsou vydávány, a aby úřady v zodpovědné jich nynější činnosti všemožně podporovalo. Varujeme znovu před nepředloženými tlachy a řečmi v hostincích a pod., jež mohou mít v západě následky nemilé.

Nadějeme se, že P. T. obcenstvo ve vlastním zájmu, jakož i v zájmu svých spoluobčanů upozorněním tímto bude se přísně řídit.

Rada města Hranic dne 22. prosince 1914.

Starosta: Ludvík Popp.

O měsíc později vydala městská rada vyhlášku novou, kterou bylo obcenstvo upozorněno na veliké tresty, které by stihly každého, kdoby měl

nebo rozšiřoval letáky „Výzva ke Slovanům“ nebo jiné, které nepřátelé do našich krajů zasílají.

Doplatky služného. — Aby vypočteny býti mohly učitelstvu doplatky služného dle zákona ze dne 15. července 1914, z. z. č. 48 a 52, rozsílala okresní školní rada na Štědrý den, 24. prosince 1914, č. 2487, na vybidnutí zemského výboru správám škol dotazníky ku vyplnění a do 4. ledna 1915 ku navrácení.

Tím oslazen konec prvního válečného roku.

Přehled válečných událostí. — Dne 28. července 1914 Rakousko-Uhersko vyhlásilo úředně válku Srbsku. Vláda rakouská odmítla anglický návrh na sprostředkování.

31. července všeobecná mobilisace v Rakousku do 38. let.

Dne 2. srpna vyhlásilo Německo válku Rusku a následujícího dne Francie jako spojenec Ruska, vyhlásilo válku Německu.

Dne 4. srpna vypověděla Anglie válku Německu, poněvadž toto vtrhlo do Belgie, která se prohlásila za neutrální, aby touto cestou mohli napadnouti Francii. Téhož dne vypovědělo Německo válku Belgii.

Dne 5. srpna ohlásilo Rakousko válku Rusku jako spojenec Německa.

Dne 6. srpna Srbsko vypovědělo zase válku Německu a dne následujícího Černá Hora naši říši a 12. srpna též Německu.

Dne 21. srpna vyhlášena u nás další mobilisace od 38 do 42 let a kromě toho povolání nováčci.

Dne 25. srpna Japonsko vyhlásilo válku Německu, když nechtělo odzbrojiti svou kolonii Kiaučau s přístavem, kterou najalo od Číny na 99 let. — Rakousko jako spojenec Německa přerušilo ihned s Japonskem své styky.

Dne 1. listopadu připojilo se k Rakousku a Německu též Turecko, tvořilo s nimi trojspolek a

vyhlásilo trojdohodě Rusku, Francii a Anglii svatou válku.

Dne 2. listopadu vypovědělo válku Rusko Turecku, 3./XI. Francie Turecku, 5./XI. Anglie Turecku, 7./XI. Belgie a Srbsko Turecku.

Na jedné straně bojujících byl trojspolek: Rakousko-Uhersko, Německo a Turecko, na druhé trojdohoda: Rusko, Francie a Anglie a s nimi Srbsko, Černá Hora, Belgie a vzdálené Japonsko.

1915.

Válka, které rozváží lidé prorokovali nejdéle půlroční trvání, zuřila dále ve vši své hrůze.

Ubytování 3.000 vojska v Hranicích. — Počátkem ledna bylo oznámeno městu, že asi 3.000 vojinů od 56. polského pluku bude ubytováno v Hranicích, kde bylo již umístěno doplňovací velitelství tohoto pluku.

Město dne 15. ledna a po druhé 5. února podalo c. a k. sborovému velitelství krakovskému se sídlem v Mor. Ostravě upozornění, že v Hranicích není pro tolik vojska místa, jelikož je zde přes tisíc haličských vystěhovalců a že je to nebezpečno, poněvadž z četných vojenských nemocnic mohlo by vzejítí nebezpečí nákazy pro mužstvo.

Upozornění to považováno za neochotu a za neloajlnost, pobouřilo sborového velitele generála Matušku, a teprve po důkladném vysvětlení písemném od obce i od politického úřadu, bylo zpráve uvěřeno a město zachráněno, že zastupitelstvo jeho nebylo rozpuštěno.

Část vojska byla přece poslána do Hranic, ostatní ubytování v Drahotuších, Klokoči, Hrabůvce, v Bělotíně a časem i ve Velké. Všechny školní budovy těchto sousedních obcí byly vojskem zabrány.

Provolání ve prospěch Poláků. — Aby uprchlíkům haličským pobyt v Hranicích byl příjemnější, vydala městská rada následující provolání:

„V těžkých dobách nyní, kdy některé kraje našeho mocnářství nepřítelem jsou ohroženy, bylo obyvatelstvo ohroženého území nuceno opustiti rodný krb, — chtělo-li holé životy zachrániti — a hledati si útulek v krajinách bezpečnějších. I v městě našem nalezlo četné obyvatelstvo ohrožených krajin bezpečného útulku.

Městská rada apelujíc na známou a osvědčenou pohostinnost veškerého obyvatelstva, žádá snažně, aby uprchlíkům, kteří byli nuceni vše doma zanechat, které stihl los zajisté málo závidění hodný, bylo zdejší obecníkem pokud možno nejvíce přicházeno vstříc, aby pobyt jich nebyl nepříjemný, nýbrž aby každý řídil se zásadou: „Co sám nemáš rád, druhému nečiň“.

Městská rada je přesvědčena, že převážná většina místního P. T. obecníka řídí se touto zásadou a že chová se k uprchlíkům haličským co nejsnášenlivěji, dávajíc na jevo příkladnou pohostinnost. Není však vyloučeno, že některý jednotlivec zásad těch nedbá. Žádá se tedy P. T. obecníkem, aby za účelem vyvarování jakýchkoli případů, které město naše v očích našich dočasných hostů mohly by postaviti do nepříznivého světla, slovem i skutkem svou dobrou vůli uprchlíkům haličským projevovalo.

Rada města Hranic, dne 22. ledna 1915.

Starosta: L. Popp.“

I při nejlepší vůli staly se někdy neshody s Poláky buď pro nečistotu v domě, nebo že nepřáteli a skupovali na trhu potraviny a posílali jinam. Když si místní velitel Polák stěžoval na nemilé jednání některých občanů, vydala městská rada výše udané provolání. Tím usmířila vojenského velitele a občany vybídla k větší snášenlivosti. Žalob již více nedošlo.

Sleznam dobytka, píce, obilí a mouky. — Aby se seznalo, kolik která obec může dobytka vojsku dodatí, nařízen počátkem ledna jeho soupis: V hejtmanském zdejší napočteno 2805 koní, 722 volů, 11.680 krav, 3651 jalovic, 5133 telat, 10.503 vepřů. — Sena 61.024 centů, slámy 94.727 centů.

Okresním hejtmanským vyslání byli úředníci a učitelé do všech obcí, by chodili dům od domu a prohlíželi zásoby obilí a mouky. Jelikož učitelé nebyli velikými slidiči a rolníci dovedli včas ledaco ukryti, seznáno ze soupisu, že po odečtení předepsané dávky pro vojsko zbývá v okrese pro domácí potřebu jen 6.626 573 kg obilí i oves v to počítajíc a mouky i s ovesnou a kukuřičnou 1.350.217 kg, čili že s moukou 62.222 osob v okrese může vystačiti 3 měsíce a se zrním 8½ měsíce, (počítalo se na osobu denně 400 gr. zrní). Ale nevystačilo se se vším ani 3 měsíce, jelikož se obilí vyváželo tajně do jiných okresů.

Aby se s moukou a pečivem šetřilo, vydávány byly od 1. dubna 1915 chlebové listky. A učitelů, že se „dobře osvědčili“, používáno bylo i budoucně jako odhadců úrody.

Osvobození nezbytně potřebných učitelů od služby vojenské. — Pcněvadž odchodem učitelů i správců škol k vojenské službě vyučování velice trpělo, místy nebylo lze ani polo-denní vyučování zaříditi, žádala okresní školní rada za osvobození nutných učitelů a vylíčila vždy důkladně jejich potřebu ve škole. Ale všechny žádosti byly vráceny se zápornou odpovědí. Konečně nepřicházelo žádné vyřízení.

Když jsme podali 30 i více žádostí bez výsledku, neměl již chuti předseda okresní školní rady je podpisovati, ale na moji přímluvu podpisoval dále, jelikož manželky kolegů učitelů s prosbou i s pláčem přicházely, nebo přinášely prosebné listy od učitelů vojnů, by byli už reklamováni. Za některého žádali jsme dva i třikráte.

Když vyřízení dlouho nepřicházelo, podali jsme presidiu moravského c. k. místodržitelství dotaz a to dne 15. ledna 1915 pod. čís. 2. a 8. Mob. oznámilo, že předloženým žádostem od okresní školní rady i od jednotlivců a obcí za osvobození učitelů vojáků a za osvobození správců škol nebylo vyhověno ani v jediném případě. — O tom bylo učitelstvo uvědoměno, aby nedávalo vinu mi nebo okres. hejtmanu.

Vzali jsme tuto smutnou zprávu na vědomí, ale posílali jsme žádosti za osvobození učitelů dále s nadějí, že přece místodržitelství, zvláště místodržitel, jenž vojenské věci sám měl v evidenci, nabude přesvědčení, že je nutno alespoň nejpotřebnější učitele osvoboditi. Ale místodržitel tehdejší Regner svob. pán Bleyleben byl proti učitelstvu příliš zaujat.

Učitelstvo je podvratný živel. — Nevím již, kterého dne byli všichni správcové hejtmanského předvoláni do Brna k místodržitelovi. Tam byli poučeni, jak se mají chovati a co činiti. Zvláště upozornil je na učitelstvo. To prý je podvratný, nespolehlivý a neložlivý živel, s nímž třeba přísně a bezohledně jednati, a přečetl přítomným úryvek článku z kteréśi české čítanky na důkaz, jak málo úctyhodně píše o Ferdinandu Habsburském a jiných panovnících.

Když jsem to uslyšel, bylo mi líto všeho učitelstva, že bude s ním ještě přísněji nakládáno než dosud. A brzy jsem se dozvěděl, že byly utvořeny trestanecké kolonie z učitelů a profesorů.

Abych zmírnil jeho předpojatost vůči učitelům, kteří trpěli pro své české přesvědčení, rozhodl jsem se posílati zemské školní radě i presidiu, t. j. kanceláři místodržitele, seznam veškeré práce, co učitelé pro občany a pro vojsko v minulém roce vykonali. První seznam byl tento:

Pomocná a vlastenecká činnost učitelstva školního okresu hranického od vypuknutí války do 31. prosince 1914, o níž podána zpráva

v sezení okresní školní rady dne 24. března, byla následující :

Členy Červeného kříže je 24 učitelů, v době polní práce pomáhalo občanům 54 učitelů; při písemných pracích na okres. hejtmanství vypořádalo 30, u obecních úřadů 46, příspěvky pro válečný fond sbíralo 29 a vybralo 2352 Kč 97 h, pro sirotky po vojnech vybírali příspěvky v 28 obcích učitelé a ve 20 žáci a vybrali K 863-67, příspěvky pro podělování vojnů stravou sbíralo 25 učitelů a kromě stravy a prádla vybralo K 255 50, pro vánoční nadílku vojnům 19 učitelů vybralo kromě naturalií K 703-36, vojny do pole a z pole jedoucí podělovalo na nádražích pokrmem a nápojem 43 učitelů, nejvíce učitelky, kursu pro ošetřování raněných zúčastnilo se 13 učitelek, při ošetřování vojnů ve volných chvílích pomáhaly 3 učitelky, ve prospěch prvé válečné půjčky upsalí učitelé a učitelky K 17.150 z upraveného služného.

Kromě toho 2 byli členy žňové komise, 4 členy výboru pro místní pomocnou akci, 14 psalo vojnům dopisy a posílalo zásilky, 19 psalo žádosti o podporu a reklamaci, 14 zprostředkovalo dopisy se zajatci, 22 poučovalo a uklidňovalo občany, 4 hlídali telefonní vedení, 2 pomáhali při zřizování lazaretů, 12 prodávalo losy a kokardy, 14 darovalo vojnům v nemocnici knihy a časopisy, 116 darovalo vojnům pokrmy, prádlo, doutníky, 3 šijl pro Červený kříž, 35 učitelek pletlo vlněné věci pro vojny, 112 učitelů pomáhalo při soupisu obilí a odvodu koní a 37 sbíralo se žáky listí ostružinové.

Teplých částí oděvů pro vojny zhotoveno ve školách 4.675 kusů (bylo udáno, kolik nátepníček, kuklí, nákolenic, rukavic, košil, spodků atd.), po-dešví papírových 64.920, ponožek papírových 818, cupaniny 167 kg a 34 balíků, obvazů 42 kg, peřl 2 veliké polštáře a 8 malých peřin.

Takový výkaz poslán byl po ukončení každého roku místodržiteli. Musil by jistě žasnouti, kdyby měl před očima seznam věcí těch z celé

Moravy. Ale přesvědčení své snad nebyl by změnil, jelikož cítil, že to vše učitelstvo. nekoná z lásky k Rakousku, nýbrž z lásky k vojnům, svým spolu-bratřům.

Dary amerických dětí. — Zpráva o válce evropské vzbudila i v Americe lásku a útrpnost zvláště k sirotkům po padlých vojnech. Děti a americké darovaly své hračky a šatečky sirotkům evropským, a okresní hejtmanství oznamovalo 10. února 1915 správám škol, že veliká loď „Jasoň“ přivezla do Rakouska sta velikých beden různých věcí, a část těchto dárků, že byla určena pro zdejší okres. Došlo 60 kusů a poděleno jimi 44 českých a 14 německých sirotků.

Jelikož hejtmanství mělo již seznam sirotků po padlých vojnech, poslány byly dárky správám škol, aby je sirotkům odevzdaly. Byla to prvá pomoc Američanů. Dle příkladu toho později američtí Čechové a Slováci výdatně podporovali penězi naše pracovníky a bojovníky za naši samostatnost za hranicemi dlcí.

Soupis zásob. — (Důvěrné a pilné.) Na základě ministerského nařízení ze dne 20. února 1915, čís. 466 K. U. M. došel na správy škol následující výnos :

„Jakmile se dostaví do školy důvěrník k soupisu zásob, jenž musí míti legitimaci k tomu od c. k. okresního hejtmanství v Hranicích, propustí správce školy žáky své třídy, nabídne pomoc svou důvěrníkovi, bude ho provázeti při jeho úředním výkonu a pomáhat mu při soupisu. Kdyby správce školy pro nemoc nebo i jiné důležité příčiny sám jíti nemohl, musí jíti druhý učitel, kterého určí“.

Výsledek toho byl soupis obilí a mouky, jak již udáno při seznamu dobytka. — Učitelé, jak dosud z poznačeného patrno a bude zřejmo ještě z dalšího, musili nejeden úřad proti své vůli vykonávati nebo různé sbírky pořádati. Ministerstvo nařídilo zemské školní radě, ta okresní školní radě a tato zase správám škol. — Okresní školní rada

sama od sebe ničeho nenařizovala, byla jen hláskou troubou, která sdělovati musila nařízení vyšších úřadů. Ba ani zemská školní rada mnoho nařízení nedávala a hlásila pouze rozkazy ministerstva. Proto neprávem bylo po válce vytýkáno okr. školním radám nebo inspektorům, že vydávali rozkazy nebo vybízení k různým sbírkám nebo úředním výkonům. Nařízení vyšších úřadů muselo býti správám škol sděleno, ale záleželo na učitelích, s jakou horlivostí je prováděli. Myslím, že žádná okresní školní rada ani inspektor nepředvolával učitele, aby jim domluvil, že málo vybrali peněz na válečný fond, nebo že málo objednali válečných kokard, ba snad ani, že málo odevzdal příspěvků pro sиротky, nebo ostružinového listí a nebo teplých částí oděvu.

Každý mohl oceniti větší neb menší důležitost žádaných věcí, porovnat to s lidumilností a s českým svědomím a dle toho se zaříditi. Okresní školní rada o sbírkách musila ovšem výkaz posílati vyšším úřadům, ale výkaz byl jen číselný; nikdy se neuváděla jména ani pilných sběratelů, ani těch, co snad nemohli poslati ničeho.

Potvrzení příjmu manželkám učitelů vojnů. — Aby mohly dostávati civilní plat svých manželů pravidelně každého prvního dne v měsíci, byly vyzvány, by písemné potvrzení odeslaly do 25. dne v měsíci okresní školní radě, by mohlo býti inspektorem prozkoumáno, předsedou podepsáno a bernímu úřadu odesláno. Zároveň poslán všem následující vzorek:

Potvrzení příjmu na . . . KČ . . . h, slovy . . . , kterýžto obnos podepsaná manželka c. k. domobrance N. N. pěšího pluku č. . . v . . . na civilních platech za měsíc . . . 1915 od c. k. berního úřadu v . . . správně obdržela.

Podepsaná prohlašuje, že potvrzený obnos v daném případě uznává za splátku na účet pozůstalým příslušejících požitků zaopatřovacích.

V dne 1915.

Podpis:

Bydliště:

Tento vzorek uveřejňuji zde, aby se manželky kolegů upamatovaly, jak jim bývalo úzko, když tímto způsobem peníze za manžela přijímaly, o němž třeba měsíc i déle nevěděly, je-li živ, a jak přece byly rády, že nejsou bez peněz a že jistě na prvního plat dostanou.

Přibírání školní mládeže k hospodářským pracím. — Ministerstvo kultu a vyučování výnosem ze dne 23. února 1915, č. 1784 znovu upozornilo na výnosy ve příčině té již vydané, aby se školy postavily zcela do služeb polního hospodářství. Z té příčiny nařízeno okresním školním radám, aby všem žádostem, které v té příčině budou jí podány, zvláště žádostem polních komisí, co nejochotněji vyhovovaly, děti od návštěvy školní osvobozovaly, po případech po dobu války vyučování dle potřeby zkrátily, požádají-li o to žňové komise.

Což divu, že okresní školní rada musila napnouti síly, aby vyučování v pravidelném chodu udžela, což se jí za pomoci učitelstva podařilo. Po vyučování nastala práce v poli, a pomáhali i učitelé všem potřebným.

Sbírky školní mládeže a) ve prospěch fondu na opatrování umělých údů, b) ve prospěch Cerveného kříže. — V čísle IV. Vládního Věstníku vybidnuty byly školy, aby konaly měsíční sbírky mezi žactvem ve prospěch výše udaný. O obou sbírkách musil býti předložen zemské školní radě výkaz. Každý měsíc nejdéle do 10. polovice peněz posílána byla Vlasteneckému zemskému a dámskému spolku Cerveného kříže pro Moravu v Brně, druhá polovice Spolku Rakouského Cerveného kříže ve Vídni I., Milchgasse 1.

Vojenské hospodaření ve školách. — Jak v jiném oddílu již sděleno, proměněny byly školní budovy v nemocnice; jen v budově

měšťanské školy zdejší ponecháno několik učiren k vyučování v II. poschodí. Ale pány v budově byli vojáci, školy jen podruhy. Vojenská správa se neptala, a kdy chtěla zabrala novou místnost. Do rána nebylo kabinetu ani knihovny. Z kabinetu uděláno obvaziště pro vojáky, z knihovny kancelář pro lékaře. Knihy bez vědomí ředitele nebo knihovníka odneseny byly i se skříní na půdu, kde se později většinou ztratily. Podobně pomůcek bylo mnoho poškozeno. Z té příčiny sdělil to písemně ředitel 30. března 1915 místní školní radě a ručení za ně se vzdal.

Okresní školní konference učitelské. — Ministerstvo kultu a vyučování výnosem ze dne 6. března 1915, čís. 4535 sdělilo, že mohou v roce „odpadnouti“ okresní konference učitelské. — Myslím, že se nekonaly nikde a „odpadly“ tak daleko a zakutálely se, že se nekonaly po celou dobu války. — Po válce byla svolána konference všeho učitelstva, ale hlavně za účelem složení slibu Československé republice a od té doby zase svolány nebyly, ač se jich učitelstvo domáhá. Šetří se na nich.

Zase sbírky mezi žactvem. — Na žádost předsednictva vdovského a sirotčího fondu veškeré ozbrojené moci nařídilo ministerstvo 9. března 1915 pod číslem 6159, aby školy ve prospěch řečeného fondu mezi žáky bez nucení (to okres. školní rada podtrhla) uspořádaly peněžní sbírky, a peníze přímo zaslaly na adresu: Präsidium des Witwen- und Waisen-Hilfsfonds der gesamten bewaffneten Macht, Wien I., Schwarzenbergplatz 1. — Zemská školní rada připojila též český překlad adresy. Spolek školám, které odvedly peníze ze sbírek, poslal žákům „Pamětní listy“.

Sbírka válečného kovu. — Ve smyslu výnosu ministerského ze dne 8. března 1915, vyhlášeny byly správy škol, aby zařídily se žáky sbírku kovů v celém školním obvodu v sobotu

dne 17., po případě ještě ve středu 21. dubna. Sbírající hoši měli choditi po dvou nebo třech v určitých ulicích dům od domu. Sebrané předměty měli donést na radnici, nebo do školy, nebo k starostovi. Později bylo nařízeno, kam se sebrané kovy měly dodat. Po skončení sbírek správy škol měly oznámiti, kolik kilogramů sebralo se mědi, cínu, olova, bronzů a jiných kovů kromě železa.

To bylo centů a vagonů! — A mezi předměty darovanými byly i nejedny věci starožitné nebo umělecké ceny. Ty se jistě neroztavily na koule a děla, ale zmizely, t. j. byly jinými včas zrekvirovány. Sbírkou touto a též jinými bylo jistě několik německých obchodníků a továrníků obohaceno, podobně jako při dalším odevzdávání měděných věcí a zvonů.

Nebezpečí rozpuštění obecního zastupitelstva. — Němci čekali čtvrt roku, a když žádosti jejich za ustanovení vládního komisaře nebylo vyhověno, obrátili se na pověstného generála Matušku v Mor. Ostravě, jenž byl krakovským sborovým velitelem. Generál poslal ochotně žádost ministerstvu vojenství, poněvadž neměl v lásce Hranice, že se vzpíraly ubytovati 3.000 vojinů ve městě přeplněném Poláky. Ministerstvo vojenství odevzdalo žádost ministerstvu vnitra s dotazem, jestli by nebylo na čase zastupitelstvo rozpustiti. Toto ministerstvo zaslalo zase žádost moravskému místodržitelství ku podání návrhu a místodržitelství odevzdalo ji okresnímu hejtmanství ku přísnému vyšetření.

Bylo zle. Tenkrát sám hejtmán zašel na radnici ku společné poradě. Věděl, že se městu děje křivda.

Město podalo ospravedlnění z nařknuté nejojálnosti, a hejtmanství ve své zprávě napsalo, že město nedalo dosud žádné příčiny, ba ani pochybnosti o své lojálnosti, obecní zastupitelstvo se starostou v čele že se zúčastňuje všech slavností, a

město že je vždy jen prapory císařskými nebo společených států okrášleno. „Za celý čas neviděl jsem ani jednoho praporu v českých barvách, které jiná města vedle císařských vyvěšují“, dodal na dotvrzenou veliké lojálnosti okresní hejtman, který se ukázal velikým přítelem města.

Dobré vysvědčení městu od hejtmána pomohlo; městské zastupitelstvo nebylo rozpuštěno a dle rady hejtmanovy účastňovalo se dále všech slavností na oslavu vítězství nebo narozenin panovníkových a město bývalo jen černožlutými prapory ozdobováno, aby nezavdalo příčiny k novému udání. Za války bylo zle a ještě hůře by se měšťanům dařilo za vládního německého komisaře.

Sbírka na umělé údy. — Vlastenecký zemský a dámský pomocný spolek Červeného kříže pro Moravu vymohl na zemské školní radě povolení pořádati sbírky ve školách ve prospěch umělých údů pro moravské vojny a poslal za tím účelem do každé školy svolání. Tato sbírka byla všude s nadšením provedena, jelikož byla pro „naše“ nešťastné vojny a peníze neputovaly do Vídně, leda továrnám na umělé údy.

Posla učitelům ve válce padlým. — Zemská školní rada sdělila výnosem ze dne 6. dubna 1915, čís. 7988, že má za svou povinnost uctít příslušníky moravského učitelstva, kteří padli na poli cti, nebo podlehlí poranění a onemocnění v poli tím, že uveřejní jich jména ve Věstníku Vládním. Podobně že uveřejní jména též těch, kteří byli ve válce vyznamenáni pro statečné chování před nepřitelem. Nařídila správám škol, by ihned jména učitelů těch ohlásily a pak vždy 1. a 15. měsíce další oznamování činily.

Nevím, byl-li účel toho ukázati místodržiteli a jiným proti učitelstvu zaujatým pánům, jak učitelé nasazují životy, či povzbuditi učitele ku větší statečnosti. Ale ze seznamu ve Věstníku uveřejňovaném bylo čím dále patrnější, že mezi padlými byli z 90% Češi a mezi vyznamenanými z 90%

Němci. A přece s učitelstvem i dále bylo špatně na vojně zacházeno, jak sdělovali ti, co na dovolenou na několik dní přijeli.

Museli v Karpatech dříví štípati, při stavění telegrafů těžké dráty nositi, každou hrubou práci konati. Jeden z nich tak byl unaven, že zalezl do psi boudy a tam celý den a celou noc přespál. Měl tam klid a odpočinul si.

Kolega Gerschl píše: „Kromě strážní služby pleteme rohože ze slámy i sena venku při 30° pod nulou; řežeme a vozíme z dálky dříví a máme omrzliny na rukou i nohou.“ Lístek byl censurován a jako nezávadný mi poslán.

Předčasné připuštění ke zkoušce. — Ministerstvo výnosem ze dne 20. března 1915, čís. 3037 sdělilo, že není závary proti tomu, aby ke zkoušce způsobilosti pro školy obecné nebo měšťanské byli připuštěni v mimořádné lhůtě učitelé, kteří podmínky pro toto připuštění vyplnili buď již před svým nastoupením do vojenské služby, nebo je vyplní za této služby. Doba jejich vojenské služby má se započítati do předepsané dvou, pokud se týče tříleté služby praktické ve službě školní.

Výnos ten byl s povděkem jistě přijat.

Druhá válečná půjčka vypsána od 8. do 23. května. Výnos ministerstvem vydaný sděloval, že upisování první válečné půjčky v listopadu stalo se mohutným projevem hospodářské síly i vlasteneckého smýšlení obyvatelstva. Upsáno bylo v okrese 1/2 milionu korun, v celé říši 3.376 milionů. Učitelstvo vyzváno znovu k upisování a povzbuzování v obci.

Při pozdějších půjčkách byl již nátlak na všechny občany a proto upisovalo se mnohem více, jak z dalšího výkazu bude patrné. Vídeň tlačila na místodržitele, ten na okresní hejtmány a ti, chtějící se udržeti na svém místě, museli tlačiti na občany a zvláště na ty, kteří byli povinni válečnou službou a chtěli býti vyreklamováni. Nátlak byl ve

všech okresích a na mnohých místech popudil obyvatelstvo proti hejtmanovi.

Chlebové komise. — Aby se moukou a pečivem šetřilo, vydávány byly od 11. dubna 1915 chlebové lístky. Kolik měla rodina osob, tolik dostala týdně lístků. Každý týden byl lístek jiné barvy. Dle lístku připadlo na hlavu denně 200 gr. mouky nebo 280 gr. chleba. Bez lístků nesměli kupci nikomu prodati ani mouky ani chleba.

Rozdáváním lístků „chlebových“ pověřeny byly zvláštní komise z občanů. Ve městech bylo více komisí a každé přiděleny byly určité ulice.

Po chlebenkách došlo krátce na moučenky, tučenky, mydlenky, petrolenky, uhlenky a bůhví jaké ještě — enky. Bez lístků nedostal člověk nic koupiti k jídlu ani pro domácí nutnou potřebu. Lidé v zástupech s lístky v ruce stáli před krámy řezníků, kteří jen v určité dny směli ke konci války maso prodávat, v zástupech stály před obchody kupců chtějící koupit petrolej, cukr nebo mouku. Co času mnohá hospodyně prozahálela, než koupila, čeho nutně potřebovala a pak smutně na draze nakoupené pohlížela, když viděla, že to pro rodinu na určenou dobu nestačí.

Od časných ranních hodin bývaly obsazeny chodníky hladovými a zimomřivými ženami a dětmi, aby se do domácnosti dostalo bídné a špatné sousto jídla, na které měla rodina poukázku ve formě — enky, ale měla obavu, že než na ni dojde řada, prohlásí obchodník, že již zásoby nemá, že vše již vydal. Byly to smutné časy!

Kefasení. — Jisté noviny psaly následovně: „Kefasilo se mezi všemi stavy od lampáře, výhybkáře, sedláka, ministra, arcivévody. — Mezi lidem zmizela láska k bližnímu. Odírali řezníci, pekaři, mlynáři, hostinští a jiní. My jedli chléb, že by jej dnes ani pes nežral.“

Dodavatelé armády spojili se se židy a bohatli. Železničáři dováželi potraviny do Vídně a doma

nebylo co jísti. Bohatli, poněvadž jezdili na režijní lístky a neplatili daně. Kefasové měli zlaté časy“.

Obrát ve válce. — Rusové dosud postupovali vítězně proti Rakousku, tak že měli obsazenu celou Halič až po Krakov. Ale když se drali přes Karpaty do Uher, tu rakouské a německé vojsko je porazilo a dne 2. a 3. května dobylo zpět Tarnova. Město Hranice bylo na oslavu praporek ozdobeno, a když 8. května i pevnost Přemyšl byla vojskem rakouským obsazena, tu po přání místního velitele svolán byl obecní výbor a ujednáno kabinetní kanceláři i polnímu maršálku poslati telegraficky blahopřání. To se stalo a hned druhého dne došlo poděkování. Jakoby na to čekali.

Dne 10. května německé gymnasium bez vědomí a pozvání obce nebo jiných místních korporací uspořádalo večer lampionový průvod městem. Chtěli ukázati větší radost nad vítězstvím než město, a byla to zároveň nachystaná pasť na městské zastupitelstvo. Ale to vycítilo hlavní příčinu průvodu. Rychle starosta a několik členů přidalo se k průvodu k nemalé mrzutosti některých nepřátel města s českým zastupitelstvem. Tak jednati kázala nutnost, aby nebylo příčiny k rozpuštění obecního výboru. Přesně dle rady okresního hejtmana.

Italie vypověděla naši říši dne 4. května spojenectví a dne 23. května válku. To bylo pro Rakousko nemilé překvapení. Císař, aby si ulevil, vydal provolání k národům, vylíčil věrolomnost spojence a vyzval národy k větší ještě obětavosti. To se mělo jeviti na životech a penězích při dalších půjčkách.

Od července minulého roku bylo to již 21. vyhlášení války.

Manifest císařův musel býti ve školách vyvěšen.

Dobytí Lvova. — Hlavní město haličské Lvov bylo dne 22. června znovu Rusům odejmuto a našim vojskem obsazeno. Obecní výbor hned druhého dne usnesl se poslati blahopřejné telegramy a večer uspořádán pochodňový průvod s hudbou

k pomníku císařovu před německou školou stojícímu. Němci byli přichystáni sami průvod uspořádati, ale město je předešlo a tak byl průvod společný. Město mělo dobré zpravodaje, aby se dozvědělo včas, co Němci zamýšleli.

Z nařízení předsednictví zemské školní rady museli se žáci zúčastniti slavných služeb božích konaných za příčinou dobytí Lvova. Tak veliký význam se tomu přikládal.

Klobouky a čepice pro péči ve válce. — Zemská školní rada oznámila, že dle přípisu c. a k. ministerstva války budou za několik dní dány do prodeje klobouky a čepice pro pány a hochy. Okolkování podšívky bude pro kupujícího úředním důkazem, že část výtěžku za jeho pokrývku hlavy odvedena byla ve prospěch našeho vojska. Očekává se, že páni a zvláště školní mládež bude se ráda pyšniti vlasteneckou válečnou čepicí.

Rozkaz ten byl správám škol sdělen, ale málo kde bylo viděti válečnou čepici. Bylo léto a hoši chodili bez čepice a bez klobouku s internacionální vlasovou pokrývkou hlavy. Z podniku toho, myslím, málo ministerstvo získalo.

Zaměstnání školní mládeže v prázdninách. — Výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 16. června 1915, č. 17.431, vyzváno učitelstvo, pokud není v aktivní službě vojenské, aby bylo pohotově konati práce, které od školních úřadů budou nařizeny, a spolupůsobiti při dohlížení a zaměstnání školní mládeže v nastávajících prázdninách.

Z té příčiny mají učitelé i učitelky buď zůstatí ve svém působišti, nebo dáti správci školy určitou adresu, by mohli býti ihned povoláni k žádané práci. Za včasné dostavení budou sami zodpovědni.

Nevím, že by byl některý svobodný učitel nebo učitelka zůstal ve svém působišti. Odjeli na prázdniny se slibem, že budou působiti ve svém rodišti, bude-li toho třeba.

Novým výnosem ministerským ze dne 17. června 1915, čís. 17916 nařízeno, by správy škol na venkově byly neprodleně poukázány, by ještě před koncem školního roku vysvětlily dětem vysoký význam zajištění sklizně a vyzvaly je, aby se vážně dle sil svých zúčastnily žnových prací. Správy škol měly o činnosti té vésti záznam.

Dojímavá péče, kdyby se za ní neskrývala touha, aby co nejvíce úrody mohlo býti po výmlatu rekvirováno. Ale i vojsko muselo býti živeno.

Zabrání školních místností k vojenským účelům. — Ministerstvo války upozornilo, že v nejbližší době bude k vojenským účelům potřebi ještě dalších místností, při čemž přijdou v úvahu i školní budovy. Z té příčiny nařídilo ministerstvo kultu a vyučování 14. června 1915, čís. 1643, by na školách středních, měšťanských i obecních, kde zabráním školních místností pro vojenské účely nebude možno vyučovati, ukončil se školní rok dříve a dětem rozdána vysvědčení.

Každý takový případ měl býti hlášen zemské školní radě.

Kalendář Stříbrného kříže. — Utvořila se c. k. společnost rakouského Stříbrného kříže, která si vzala za úkol opatrovati práci a službu vojínům, kteří jsou válečné služby neschopni. Za účelem získání příjmů usnesla se společnost vydati kalendář Stříbrného kříže za rok 1916, a zemská školní rada výnosem ze dne 16. června 1915, čís. 13560, vybídla učitelstvo, by kalendář ten koupilo pro sebe a pro učitelskou knihovnu. Cena 1 Kč.

Objednávka bylo dosti, ale o zaopatření práce neschopným vojínům z našeho okresu jsme se ani o jednom případě nedozvěděli.

Vojní vyučování němčině. — Vojenské velitelství v Morav. Ostravě nařídilo, aby ve všech odděleních pro rekonvalescenty bylo zavedeno pro všechny vojny jiných národností vyučování němčině ve čtení a psaní. Místní správy škol vybídnuty, aby nezištně učitelé nabídli k tomu své služby.

— Úkol ten převzali učitelé z německých škol, kteří se pro vyučování němčině rádi obětovali. Ale nadšení je brzy opustilo.

Vojensko-vlastenecká výchova školní mládeže. — Ministr kultu a vyučování výnosem ze dne 14. června 1915, čís. 1721 pochválil napřed učitelstvo! — a šťastný průběh roční války, a vyzval vyučující, aby se přičinili vzbuditi a utvrditi lásku a oddanost k vojsku, vštěpovali jim význam vojenského organismu, aby porozuměno bylo pořádku a sebekázni. To se má jeviti při cvičeních tělocvičných, pochodových a výletech. Učitelům, kteří projeví ve směru tom horlivou činnost slíbeno přiměřené uznání a okresní školní rada vyzvána, by podala zprávu, co vykonáno.

Na německých školách zavedli vojenský tělocvik, na české pouze v jedné škole uslyšel jsem povely vojenské. A není divu, vždyť obraty, zatáčky, dvoj a čtyřstupy jsou v tělocviku takové jak u vojska. Na zmíněné škole cvičili dřevěnými ručnicemi, jak výnos doporučoval; ve výnosu přiloženo bylo též německé komando, které muselo býti správám škol zasláno.

Cvičení mládeže 16leté ve zbraní. — Aby mládež nejbližších domobraneckých ročníků již před vstupem do domobrany byla pro válečnou službu připravena, je třeba doma ji cvičiti. Cvičení mládeže od 16. roku mají převzít spolky tělocvičné, střelecké a v druhé řadě též hasičské. Kde spolků takových není, přenáší se organisace a vedení této přípravy na představenstva obcí za pomoci dřívějších příslušníků branné moci, učitelů, lesníků atd. Pokyny lze obdržeti na okr. hejtmanskví, jak hlásal intimát výnosu okresního hejtmanskví ze dne 7. července 1915, čís. 1205 prs.

Pravidelná cvičení měla se konati nejméně jednou v týdnu. O nabytých zkušenostech měla představenstva obcí do 5. srpna podati zprávu.

Zájem nebyl veliký, ale ve většině obcí větších utvořily se větší nebo menší sbory cvičenců, které

z pravidla v neděli odpoledne cvičil vysloužilý nebo na dovolené jsoucí vojn. Každou neděli ubývalo zápalu i cvičenců. Když do 5. srpna podaly obce o cvičení zprávu, zaniklo cvičení do 14 dní. Hochům po týdenní práci nechtělo se cvičiti, a obce je nutiti též nechtěly.

Účast školní mládeže ve spolicích tělocvičných zakázána. — Předsednictvo c. k. zemské školní rady dne 9. července 1915, čís. 361 prs. vydalo výnos, že ze stanoviska školní kázně zakazuje účast žáků středních škol, lyceí, chovanců a chovanek na učitelských ústavěch, jakož i žactva škol obecných a měšťanských na cvičeních tělocvičných spolků Sokol, Orel, Lassale.

Stalo se tak bez pochyby z obavy, aby mládež ve spolicích těch nenačichla jiným duchem.

Péče o děti školou nepovinné. — Ve smyslu výnosu ministerského ze dne 16. června 1915, čís. 17431, nařídila zemská školní rada, by se za pomoci učitelstva utvořily v obcích komitety, které by si vzaly na starost opatrování a zaměstnávání dětí školou ještě nepovinných, aby rodiče a starší žáci mohli se věnovati polní práci.

Nová sbírka ostružinového listí nařizována minister. výnosem ze dne 27. července 1915, čís. 21.346. Hned o prázdninách mělo se listí sbírat, odevzdati obecnímu úřadu a do 15. října podati zprávu, kolik se natrhalo.

Výkaz o učitelských silách na šk. rok 1915/16. — Na vyzvání zemské školní rady předložen byl jí dne 12. srpna 1915 pod čís. 1489 výkaz ve 3 tabelích s následujícím doprovodem:

Ze 135 učitelů je ve vojenské službě 60 a ještě 8 odvedených nastoupne. Tedy polovice učitelstva chybí. Aby se všude mohlo vyučovati, bude na všech víceřídnicích školách polodenní vyučování a 16 učitelů bude z té příčiny přikázáno jiným školám, nejvíce jednotřídním. Několik učitelek bude správkyněmi jedno i dvouřídnicích škol.

Budou-li povoláni další učitelé od 42–50 let, bude nutno několik škol zavřít pro nedostatek učitelských sil.

Sbírání duběnek na tříslavinu nařízeno minister. výnosem ze dne 13. srpna 1915, čís. 24063. Žáci měli je sbírat a do školy donášeti.

Pomníky a pamětní desky padlým vojinům. — Místodržitelství vyzvalo obce k této činnosti a zemská školní rada výnosem ze dne 22. srpna 1915, čís. 21.512, učitelstvo, by tuto akci podporovalo.

Výkaz nelojálních učitelů. — Předsednictví okresní školní rady dostalo důvěrný výnos, by udalo jména všech nelojálních učitelů.

„Nate, vy je znáte lépe, vyřídte to“, pravil mi okresní hejtman. Vychodil podáváje mi výnos.

Rozumí se, že jsme neměli v okrese ani jednoho a že dali jsme zápornou odpověď, což hejtman ochotně podepsal. — Nevím o jednom případě, že by okresní hejtman byl na žádost některého učitele napsal obávané písmeno: „p. v.“, t. j. politicky podezřelý (politisch verdächtig). A doufám pevně, že ani za mými zády tak neučinil, poněvadž ve všem jednal za souhlasu se mnou.

Když Brest Litevský byl dobyt dne 26. srpna, zase ve městě oslavováno vítězství z dříve uvedených důvodů.

Prohlídka domobranců 45–50letých byla ve dnech 11.–18. září. Z 21 učitelů odvedeno 12; z prvé výzvy ze 83 učitelů 61 sloužilo již ve vojsku. Odvedení branci II. výzvy měli nastoupiti až 17. a 21. ledna 1916. Bylo mi líto starých kolegů.

Počátek vyučování ve školním roce 1915–16. — Výnosem okres. školní rady ze dne 26. srpna, 1915, č. 1588 zavedeno ve většině škol polodenní vyučování a zároveň povoleno, by učitel, jenž učí ráno jednu třídu a odpoledne druhou, neměl více týdne hodin než 26, aby nebyl přetížen. — I v Hranicích ve všech školách zavedeno polo-

denní vyučování v místnostech, v nichž se učilo před prázdninami. Poněvadž učitelé měšťan. škol byli při odvodu nápomocni, počalo vyučování na těchto školách až 20. září.

Jelikož školní budovy v Klokoči a ve Velké byly vojskem zabrány, povolila zemská školní rada, by děti z Klokoči chodily do školy do Drahotuše, z Velké do Hrabůvky, kdyby nebylo možno opatřiti pro ně v obci místnosti.

Válka bulharsko-srbská. Dne 3. října vypovědělo Bulharsko válku Srbsku, že mu nechtělo postoupiti Macedonii. Tím Bulharsko přistoupilo k centrálním mocnostem. Počátkem prosince bylo celé Srbsko dobyt, a zbytek vojska i král s velikými nesnázemi utekli do Albanie.

Odchod 56. pluku, uvolnění školních budov. — Dne 29. října odešlo vojsko z Drahotuše a Hranic do Polska; v listopadu vystěhovali se vojáci i ze školních budov a nastěhovali se do nich zase žáci. Dne 30. listopadu začalo se celodenně zase vyučovati, ale jen v Hranicích. Přišel zemský polský pluk čís. 36. z Kolomeje, ale místo v Hranicích usadil se v Drahotuších, Klokoči, Hrabůvce, Velké a velká jeho část v Lipniku. Celkem asi 3000 mužů.

Odchod místního vojenského velitele. — Od 14. října 1914 byl místním velitelem podplukovník Rudolf Hominski, rodem Polák ze Lvova. Byl v pensii a povolán byl k činné službě. — Byl přístupný, v ledačem vyhověl. Když jsem ho požádal, aby mi pro kroniku obecní podal seznam nemocničních lékařů, kteří v 10 nemocnicích byli zaměstnáni, ochotně tak učinil, ale čtverák zároveň mi řekl, že si někdy kroniku ode mne vypůjčí. Neučinil tak; chtěl mne snad jen upozorniti, abych byl při psaní opatrným. Psal jsem věcně. Nelichotil jsem naší říši a vojsku, to mi nedalo svědomí české, ale nemohl jsem též psáti, co jsem si myslel.

Měl jsem ho rád, že mluvil se mnou česky. Ba, když byl na oslavu obsazení Přemyšlu v Teplicích odpoledne koncert, tu řečl německou, českou a naposledy polskou podal o tom přítomným zprávu.

Po něm stal se v únoru 1916 staničním velitelem plukovník Pekárek, velitel 36. pluku, s nímž bylo již těžko jednati. Byli jsme rádi, že jsme byli již nastěhováni do svých škol. Pokoušel se znovu nás z nich vyhnati, aby vojsko mu podřízené nemusilo býti usazeno v sousedních obcích. Okresní hejtman a já měli jsme s ním několik jednání i komisi v Drahotuších, kde jsme místnosti pro vojsko hledali, abychom tamnější školu zachránili, a nepodařilo se nám to.

Sbírka vlny a kaučuku. — Dle nařízení měli žáci dne 29. září 1915 prázdnou za tím účelem, aby chodili dům od domu a sbírali vlněné látky, odpadky a gumové předměty, a do 15. října měla být podána zpráva, kolik bylo nasbíráno.

Rozvrhy hodin v červeno-modrobílém provedení zakázány. — Na základě výnosu předsednictví c. k. místodržitelství ze dne 24. září 1915, č. 56077, nařízeno správám škol, by blankety rozvrhů hodin v červeno-modrém provedení ihned spálily a více podobných neuzívaly.

Ubohé rozvrhy, i ty byly nebezpečné! — Když jsem to přečetl, pomyslíl jsem si, jest-li nepřijde také zákaz, abychom zničili na hejtmanství a v kancelářích barevné tužky, které jsou do polovice červené a do polovice modré a jsou zasazeny v bílém dřevě. Ale na to nepřišli, a tak tužky byly zachráněny.

Válečné světničky v obcích. — Ministerstvo doporučilo zřizovati „válečné světničky“ v obcích, v nichž by se uschovalo vše, co připomíná velikou dobu přítomné války. Rozumí se, že učitelstvo bylo vyzváno, by spolupůsobilo při tom.

Sbírání lesních plodů a píce. — Ve smyslu ministerského výnosu nařídila zemská školní rada 22. října 1915, č. 28.397, sbírat ža-

ludy, kaštiny, bukvice a jiné lesní plody za účasti žáků a za přiměřeného dozoru.

Třetí válečná půjčka. — Upisování do 6. listopadu 1915. Na základě výnosu presidia ze dne 16. října 1915, č. 59.521 pr. vyzváni učitelé pořádati v obcích přednášky a poslán jim návod k tomu. Měla se podati zpráva, který učitel přednášel a ve které obci.

Záměna stříbrných a zlatých věcí. — Z ponuknutí ministerstva financí vydalo minister. vnitřní výnos ze dne 15. října 1915, č. 44.713, by v obcích zavedla se sběrací akce stříbrných a zlatých věcí pro rakousko-uherskou banku, za něž budou dodány peníze papírové ve vyšší ještě ceně. — Učitelstvo zlata jistě mnoho nesložilo.

Pomazování tabulí s německými nápisy. — Okresní školní rada výnosem ze dne 17. listopadu 1915, č. 2210, sdělila, že bylo jí oznámeno, že německé nápisy na pohraničních tabulkách byly snad školními dětmi poházeny blátem. Nařízeno jednání takové zakázati, čin vyšetřiti a viníky potrestati.

Nevyšetřilo se ničeho a obec tabule dala očistiti. Kdož ví, kdo to udělal.

Sbírání kostí. — Jelikož je nedostatek umělého hnojiva, nařízeno sbírat v domácnosti kosti, a žáci s učiteli měli hlavně obstarávati a posílati společnosti „Golla“ ve Vídni I., Fischhof č. 3. — Naše továrny na umělá hnojiva by kosti na prášek rozemletí asi nedovedly, že si na ně úřady nevzpomněly.

Válečné manifesty císaře dodány zemskou školní radou každé škole jako dar minister. kultu a vyučování, aby dne 2. prosince, ve výročí den nastoupení trůnu, byly ve škole na význačném místě vyvěšeny.

Záměna učitelů vojínů za nehodné. — Poněvadž jsme nevykázali z okresu zdejšího ani jednoho neložalního učitele, jak bylo důvěrným

výnosem žádáno, chtěli nás k tomu přinutiti jiným způsobem.

Podali jsme žádost, aby odb. učitel A. Kunát z Hranic byl jako nepostrádatelný propuštěn z vojenské služby, jelikož při zdravotní prohlídce uznán pro službu polní neschopným. Došla odpověď, že se tak státi může, když místo něho navrhneme jiného nelojálního učitele nebo takového, kterého bychom se rádi zbavili.

Podobná odpověď došla, když jsme reklamovali učitele Lad. Dostála.

V té době, když odpověď došla, přišel na dovolenou učitel Kunát.

Pravil jsem mu: „Pane kolego, mohl bych vám pomoci, abyste byl propuštěn z vojenské služby, hleďte, jaká přišla odpověď na vaši žádost o zproštění, ale za nic na světě toho neudělám.

Že jste odveden, že sloužíte na vojně, za to já nemohu, já jsem vás tam neposlal. Ale kdybych místo vás poslal jiného učitele a on tam onemocněl, byl raněn, nebo zemřel, do smrti by mi svědomí vyčítalo, že já jsem vinen jeho neštěstím nebo smrtí.“

A kolega Kunát to uznal a nenaléhal na mne, abych jiného za něho poslal.

Podobně se stalo se žádostí druhou. Vrátili jsme obě se sdělením, že v okrese nemáme nehodného učitele. Od té doby dali nám již pokoj, ale též nikoho z učitelů nepropouštěli, nejen z okresu našeho, nýbrž z celé Moravy.

Vyreklamování občanů. — Starostové nebyli na vojnu povolávání až na ty, kteří snad byli pro něco udáni. Byl-li starosta povolán, byl ponechán doma jeho náměstek. I některé občany, jichž přítomnost byla v obci nutná, bylo lze na žádost obce a doporučení okresním hejtmánstvím doma ponechati.

Při té příležitosti poznal jsem důvěru okresního hejtmána, kterou ke mně měl. Šlo-li o vyreklamování vážené osoby z Hranic, vždy se se mnou

radival, co o tom soudím a jaký důležitý důvod udati, aby to pomohlo. Tak se podařilo osvoboditi stavitele p. Jonáše, kterého jsme učinili hospodářem obce, p. Bočka jako zásobovatele potravinami, p. účetního Fuska a jiné. Pan tajemník obce Dr. Sládeček musel na vojnu, poněvadž byl již vyreklamován p. Fusek, ale za několik týdnů podařilo se dostati ho domů. Další městské úředníky již vyreklamovati nebylo lze.

Pan Peroutka přibrán byl do kanceláře obilního ústavu, aby pro případ nového odvodu byl chráněn.

A kolik ještě jiných z měst i z venkova bylo vyreklamováno.

Vyreklamování učitelů. — Stálo na mrtvém bodě, na nepřízni místodržitelství. — Posílali jsme stále žádosti, za některého již po třetí, okresní hejtmán je podpisoval, ale napřed ani odpovědi nechodily, pak bylo prostě oznámeno, že není ani jeden doporučen. To mne bolelo, zvláště když jsem dostával od kolegů z vojny tklivé listy.

Tak kol. Štěpán Dřímál píše:

„Děkuji Vám za Vaši laskavost mi prokazovanou a prosím, byste se nyní věci znovu ujal, poněvadž jsem klasifikován pro kancelář, to jest trojkou. V reklamaci nové je potřeba napsati, že jsem klasifikován trojkou. Snad to nyní půjde...“

Napsalo se, žádalo se a nešlo to.

Kolega Ferdinand Gerschl napsal mi:

„Děkuji za laskavé doporučení žádosti. Nevyřizování odůvodněných okresními radami podávaných reklamací naplňuje nás resignací. Kolegové slezští jsou propouštěni napořád.“

A takových děkovacích a prosebných dopisů dostal jsem téměř od každého kolegy několik. Těšili se na vysvobození a marně.

Úřad můj visel na nitce. — Kolega Josef Harna z Velké byl by mi nevědomky podrazil nohy, ač byl mladým svobodným učitelem. Dostal se na vojnu, obec podala reklamaci, kterou jsme dpo-

ručili co nejlépe jako všechny jiné; a když účinek reklamace se ani za měsíc ani za dva nejevil, napsal mi:

„Pane inspektore, učitelé ze Slezska i z Čech jsou propouštěni, jen my zde dřepíme. Jste též kůl z plotu učitelského, ujměte se nás a doporučte pro vyreklamování, vždyť přece tolik učitelů v okrese chybí . . .“

Dech se mi po přečtení zarazil a slzy lítosti vytryskly v očích. Za všechnu lásku k učitelstvu, s nimiž jsem bratrsky cítil, o ně se otcovsky staral — přijde výtky.

Až jsem se vzpamatoval, nezlobil jsem se; vpravil jsem se do jeho poměrů i duševní nálady a uvažoval jsem, co činiti. Rozhodl jsem se nasadit vše pro milé kolegy.

Neřekl jsem panu okresnímu hejtmanovi, co zamýšlím, aby mi plán nerozmluvil, a druhého dne zajel jsem do Brna k panu místodržiteli.

Po představení se pravil jsem:

„Excelence, podali jsme sem snad 60 žádostí za vyreklamování učitelů, které nutně potřebujeme a dosud ani jediná nebyla příznivě vyřízena. Učitelé mi . . .“

„A vy jste okresní školní inspektor? — Vy jste lojální inspektor, že přicházíte s takovou žádostí?“ hněvivě přerušil mou řeč. „My nepotřebujeme nyní učitelů, potřebujeme vojáků a vy tak je k srdnatosti povzbuzujete? Jděte!“

Zbledl jsem, zatmělo se mi v očích a nevím ani, jak jsem sešel po schodech před budovu. Tam se mi teprve ulehčilo.

Na zpáteční cestě sedl jsem si v železničním voze k oknu a položil hlavu na stěnu.

„Co vy jste tak bledý a zamýšlený?“ ozval se vedle známý hlas.

Zvednu hlavu, a vidím poslance Jandu z Vyškova, dobrého mého přítele a krajana. Řekl jsem mu, co se mi stalo.

„Pro Boha, kam jste dal rozum? Ani žádný poslanec neodvážl se k němu se žádostí o vyreklamování vojáků“, řekl mi přátelským ale vyčítavým hlasem.

„Už se stalo“, řekl jsem odevzdaně. „Čekám, že mi do 14 dní pošle modrý arch, že jsem z inspektorství propuštěn. Nežádal jsem o ten úřad, sami mi ho bez žádosti dali, ať si jej zase vezmou.“

A myslí prolitla mi vzpomínka, že na podzim v roce 1907 bez žádosti a bez mého vědomí navrhla mne zemská školní rada do čtyř okresů na inspektora. Stalo se tak hlavně přičiněním zem. inspektora Ouředníčka, jenž měl mou žádost o ředitelské místo v . . . , které mi bylo slíbeno, a kde si mne město přálo, v ruce, ale na přimluvu paní hraběnky ze Žerotína jinému, mladšímu bylo uděleno.

„A kolik je vám let?, zvědál po chvíli.

„53“.

„No, to jste trochu chráněn; že vás nepošlou na frontu“, těšil mne pan poslanec, s nímž jsem se ve Vyškově rozloučil.

A nešel jsem na frontu a nepřišel ani modrý arch. Pan místodržitel buď na to při horečné tehdejší práci zapomněl, nebo mi pánové ze zemské školní rady dali dobré vysvědčení. Zůstal jsem inspektorem dále.

Nový způsob vyreklamování. — Poněvadž jsem se přesvědčil, že všechny žádosti v Brně uvízly a dále nešly, vynechali jsme zemskou školní radu a posílali jsme reklamace jednotlivým vojenským velitelstvím, u nichž reklamování sloužili.

Kolega Kunát, Ldst. IV. Wachkomp. Zabie Galicien, Feldpost 251, mi 2./12. 1915 píše:

„Velevážený pane inspektore! Děkuji Vám srdečně za Vaši ochotu a starostlivost. Podle Vašeho příkladu podávaji i jiní pp. okr. inspektori žádosti přímo velitelství. Takovou žádost jste asi podal první o mne. Poradil jsem to zde jiným kolegům, ti psali to domů, tak že mnoho jich nyní

doufá v dobrý prospěch, poněvadž ani jejich reklamace dále z Brna nešly“.

Když propuštění z vojny nedocházelo a já jsem si mu postěžoval, že nevím již, co činiti a poradil mu, aby se obrátil na nějakou vlivnou osobu, třeba „poddůstojníka“ z kanceláře vojenského velitelství, by žádost byla příznivě vyřízena a rychle odeslána, tu mi z téhož místa dne 27. prosince 1915 poslal tento lístek:

„Vážený pane inspektore! — Děkuji Vám srdečně za Vaše informace. Vždy jste se nás zastával upřímně, chránil a omlouval. Bylo by nedělností snad svalovati vinu na Vás, protože žádosti se nevyřizují příznivě. Měl jsem zde příležitost — podle dopisů jiných pp. inspektorů — poznati Vaši nejlepší vůli nám pomoci. Děkuji Vám za vše a přeji Vám všeho nejlepšího v nastávajícím roce“.

A kolega Josef Cvek t. č. u k. k. Gendarmeriepost in Lipnica dolna b. Bochnya, Galicya, napsal mi 31. prosince 1915.

„Velectěný pane inspektore! — Ct. lístek Váš došel mne dne 31./12. a děkuji zaň. Věta: „Osud všech žádostí, které jsme dosud podali, je Vám znám“, mne velmi znepokojila. Týká se to i mé žádosti? — Prosím, račte mi sdělit. Kolega Kavka z Přerova psal mi z Olomouce, že jeho žádost byla vrácena proto, že nebyla poslána prostřednictvím c. k. zemské školní rady. Obávám se tedy, že podobný osud stihne z toho důvodu i mou“.

Obava se splnila. Stejný osud stihl žádost jeho jakož i jiné, které jsme již dříve přímo velitelstvím zaslali. A z Brna přišel zákaz, že nesmíme budoucně žádosti jinak předkládati leč úřední cestou, což bylo oznámeno správám škol 15./12. č. 1892.

Posílali jsme je zase prostřednictvím zemské školní rady, ovšem bezvýsledně. Až nastoupil za rok nový místodržitel baron Heinold, pak nastal

obrat, a nejnnutnější učitelé pro vyučování bývali propouštěni.

Památná slavnost dne 2. prosince. — Ministerstvo kultu a vyučování výnosem ze dne 24. listopadu 1915, čís. 4127 nařídilo, aby na všech školách den ten byl oslaven. „Slavné válečné činy našich vojsk i námořnictva v tomto mohutném zápase národů dodávají bohatství látky“. Slavnost spojena s pátým dětským dnem.

Obrazy z námořnictví. — Na rozkaz z ministerstva doporučila zemská školní rada za koupení dvou obrazů: průřez veliké moderní bitevní lodi a druhý: pohled na velikou bitevní loď, na torpedový a podmořský člun.

Vyloučení knih. — Ve Vlād. Věstníku v částce XXI bylo nařizeno, aby učitelský sbor každé školy všechna díla žakovských knihoven bez prodlení prozkoumal a knihy, jež by po stránce státoobčanské nebo mravně náboženské byly nějak povážlivy, ihned vyloučil. Měl se oznámiti název knihy a jméno spisovatele a citovati závadná místa. Knihovny mají býti dle výnosu doplňovány knihami, které by budily a rozohňovaly cit dynastický a lásku ke společné vlasti rakouské. Správcové škol a učitelé byli zodpovědní za obsah knih. Zpráva o prozkoumání byla určena do konce února 1916.

To byla večerní zábava pro učitelstvo. Dle zpráv, revidovaly knihovny všechny školy. Jedny oznámily, že nemají závadných knih, druhé oznámily sice totéž, ale podezřelé knihy daly stranou doufajce, že až se vrátí lepší časy, že je zase do knihovny zařadí. Asi šest škol poslalo několik knih s poznačením toho času závadných míst okresní školní radě.

Správa školy v Loučce si začtvěřila. Poslala knížku „Princ Eugen Savojský“ s přípisem: Poněvadž se v ní Turci, naši milí a vzácní přátelé a spojenci zlehčují, a barbarské činy a ukrutnosti se jim připisují, posíláme knížku k dalšímu prozkoumání“.

Knihy zůstaly u okresní školní rady ležeti a po válce byly školám zase vráceny.

Polní noviny. — C. a k. ministerstvo války vydávalo pro vojiny, kteří jsou na frontě, „Polní Noviny“. Dle nařízení školních úřadů byly doporučeny do okresních knihoven učitelských i do knihoven učitelských při školách obecných a měšťanských. — Nevím dosud, jak vypadaly. Nebylo po nich poptávky.

Přehled válečných událostí r. 1915. — Dne 2. a 5. května dobyt Tarnov, 8./5. obsazena našim vojskem pevnost Přemyšl, 22. června Lvov, 30. července vstoupilo vojsko rakouské do Lublina, 4. srpna do Ivangorodu a 5. srpna německé vojsko do Varšavy.

Itálie vypověděla válku 23. května Rakousku, 21. srpna Turecku. Německu ještě ne.

Dne 26. srpna padl Brest Litevský.

Dne 3. října vypovědělo Bulharsko válku Srbsku a přidalo se tak ku trojspolku.

1916.

Nový rok začínal u mne takovým rozčilením, že jsem se chtěl dobrovolně vzdátí úřadu inspektorského. Jen myšlenka, že opustím ve zlé chvíli učitele, kteří pomoci mé potřebovali a ještě potřebovati budou, přinutila mne dále zůstat v tomto úřadě. Následující článek to vysvětlí.

Přezkoumání učebnic. — Tuším, že na Sylvestra, dostal jsem z Brna následující důvěrný přípis: „Aby se zjistilo, zda v učebnicích schválených pro školy obecné a měšťanské s českou řečí vyhovuje se netoliko všeobecně úkolům mravně náboženské výchovy mládeže, nýbrž především také se působí přímým a určitým způsobem na vzbuzení a rozvoj lásky k rakouské naší vlasti a všech ostatních cností státně občanských, vydal pan mi-

nistr kultu a vyučování vyzvání, aby všechny učebnice ve směru svrchu naznačeném byly přezkoumány“.

Za tím účelem se nařizovalo: 1) vypustiti články, stati, věty a slova, která by se nesrovnávala s vyznačeným účelem, — 2) opravití nevhodná místa, nahraditi vhodnějšími, — 3) sepsati nové články, jimiž by se mládež povzbuzovala k lásce k širší naší vlasti, k úctě a oddanosti dynasti. Zároveň poslali mi několik knih, abych je důkladně prohlédl a do 3 měsíců podal o nich zprávu.

Oči se mi zamhly. — Proč to? — Proč vyvolen jsem já k tomu? — Snad proto, aby místodržitelství vyšetřilo, jak hluboce jsem lojálním a mohu-li býti ponechán dále inspektorem?

Tehdy jsem nevěděl, že ještě dva kolegové z okresu byli též podobnou úlohou pověřeni a mnoho jiných učitelů a ředitelů na Moravě i v Čechách. Nevěděli jsme o sobě; myslil jsem, že jsem vyvolen já jediný po smutné audienci na místodržitelství.

Vzbouřila se ve mně česká krev, že já český spisovatel mám kacířovati naše knihy, které se mi líbily. Rozhodl jsem se, že výzvy neuposlechnu. Ztratím-li úřad, nebude ho škoda. Byl jsem prací přetížen, pracoval jsem celé dny, neměl volných feriálních dnů, ani volných neděl, svátků ani prázdnin. A za všechnu práci žádný plat a zodpovědnosti mnoho.

Ještě jsem záporné odpovědi neodeslal, když došlo udání na učitelku a brzo po ní druhé na jinou a pak třetí.

To rozhodlo, že jsem uznal raději podrobiti se rozkazu a zůstat inspektorem k ochraně učitelstva, jemuž jsem byl vždy bratrem a mladým kolegům otcem.

Zprávu o udáních podám později a zůstanu zatím při knihách.

Posudek o zaslaných mi knihách. — Když jsem knihy přečetl a napsal o nich zprávu,

přečetl jsem ji okresnímu hejtmanovi. Neměl jsem před ním žádných tajností. Obsah zprávy úplně podati nemohu, byl na několika arších, jen výňatek z ní sděluji. Četl jsem mu:

„Bylo mi přisouzeno prozkoumati několik knih. Napřed dovolím si přednésti svůj názor o budoucí výchově žáků a na základě tom o sestavení čítanek.

Člověk je bytost společenská. Nejmenší společnost je rodina a sice:

a) užší, t. j. rodiče a děti,

b) širší, t. j. příbuzenstvo.

1) Kdyby rodiče pěstovali v dětech jen lásku k sobě, k užší rodině a příbuzných si nevšimli, nebo je zlehčovali, staly by se děti po vyrostení sobeckými, k jiným nevšimavými, ale též osamocnými a slabými vůči spoluobčanům“.

„Prosím vás, co to má činiti s čítankami, co píšete?“ přerušil mne nervosně okresní hejtman.

„Račte poslouchat. To je úvod nutný, přijdu hned k jádru“, uklidňoval jsem ho a četl dále.

2) „Je-li vypěstována vzájemná láska a podpora příbuzenská, tu takový rod v obci je mocným činitelem, ba někde vládne celou obcí a budí úctu u druhých.

3) Pěstovati jen lásku k rodině širší, je nepřírozeno. Jak mohl by někdo opravdově milovati vzdálenější přízeň, nemá-li lásky k svým rodičům a bratrům?

Naše říše sestává z desíti národů.

a) Každý národ pro sebe tvoří užší rodinu.

b) Celá říše je pak rodina širší.

„Již chápu vaše porovnání. Čtete dále“, vybízel mne se zájmem okresní hejtman. Četl jsem:

„Mnohé články v čítankách našich jsou směru vlasteneckého, budí jen lásku k užší vlasti a jazyku mateřskému a o jiných národech se mlčí, — poněvadž v čítankách jiných národů se též tak činí.

Všechny národy naší říše tvoří širší rodinu a je třeba, by se vzájemně poznaly, ctily a se pod-

porovaly, abychom na venek byli silnou rodinou, která budí úctu a respekt.

Bez pěstování lásky k užší vlasti, lásky ku vlastnímu národu, lásky k mateřské řeči je nemožno pěstovati lásku k širší vlasti s dobrým a trvanlivým výsledkem. Jak může býti někdo dobrým Rakušanem, nemá-li v úctě svůj národ, z něhož pochází a řeč, kterou mluví!? Je třeba upravit články v čítankách v tom směru, ale v čítankách všech národů naší říše, nejen u národa našeho.

Čítanky takové sestaviti, po případě vhodnými články doplniti může jen stálá čítanková komise, která by měla k tomu dosti času. U všech národů naší říše musely by býti čítanky stejným duchem vedeny, sice by to bylo na úkor žádoucímu míru a potřebná rovnováha národů by se porušila.

Poněvadž jako ředitel školy a okresní školní inspektor jsem stále tak zaměstnán, že jen večery mohl jsem zaslané mi knihy pročísti, posílám sice o každé zprávu, ale na sepsání nových článků, nebo na doplnění dosavadních nezbyvá mi při nejlepší vůli času a prosím, abych byl tím omluven“.

Okresní hejtman, který při čtení sebou nepokojně vrtěl, pravil mi po ukončení: „Já bych tohle za nynější doby neposlal, třeba uznávám správnost toho. Víte, jaký vítr fouká. Obávám se, že si tím uškodíte“.

„Co se mi může státi, leda že mne z úřadu propustí“.

„Upozornil jsem vás přátelsky, dělejte, co chcete“; odvětil smutně.

Odeslal jsem zprávu i s knihami a nestalo se nic zlého, ba ještě to dobré, že mne více nežádali, abych pro vložky do čítanek napsal nějaký článek lojálního obsahu, jak žádali s prospěchem po jiných spisovatelích a učitelích moravských, kteří pak za to po převratu trpěli. Já jsem jim nezalžíval toho činu, který musili vykonati. Vždyť

časopisy též musely pod nátlakem jinak psáti, než pravda bylo, ba musely uveřejňovati provolání a články, které jim vláda k otištění podávala, a v nichž i naši bojovníci za svobodu byli tupeni.

Jen ti, co sami od sebe, bez nátlaku psali chvalozpěvy o Rakousku a dynastii, zasloužili odsouzení.

Než zpráva o knihách byla odeslána, termín byl do konce března, došlo několik výnosů, jež napřed sděluji, než se rozeptáš o udáních na učitele.

Poděkování za sbírání kovů. — Okresní školní rada intimátem ze dne 10. ledna 1916, čís. 43 na rozkaz ministerstva sdělila dík učitelům a žákům, kteří vlastenecké sbírky kovů se zúčastnili. Poděkování mělo býti žákům přečteno a sděleno jim, že dostanou později na památku pamětní list. K výnosu přiložen byl opis dvou poděkování podepsaný ministry: Krobotin, FZM. c. a k. ministr vojenství, Georgi G. d. J. c. k. ministr zemské obrany. Jedno poděkování mělo nápis „Učitelstvu“, druhé „Milé děti!“ Na obou byli podepsáni oba ministři.

Sbírka kovů byla asi pro stát (a továrníky) nejvzácnější, poněvadž za ostatní sbírky listů, vlny, oděvu, perli a j. se tě cti učitelstvu a žactvu dosud nedostalo.

Lovčen dobyt a obsazení Cetyně. — Lovčen nad Kotorem 1750 m vysoký byl našim vojskem 11. ledna obsazen a dva dny na to obsazeno sídelní město Cetýň a pak celá Černá Hora. Král Nikola s některými ministry odjel do Itálie. — Školám nařízeno zase oslavovati tuto událost školní slavností, při níž by se poukázalo na veliký význam skvělých úspěchů našich zbraní a budily dynastické city a vlastenecké nadšení.

Od chlapeckých let měl jsem Černou Horu rád, viděl jsem v Černohorcích junáky smělé, kteří Turkům vždy odolali a svou samostatnost si zachovali, a nyní zradou s nedobytného Lovčenu zapuzení a tím přemoženi byli.

Promluvu při slavnosti vzal jsem si já. Pověsil jsem mapu na tabuli, a před žáky sborem učitelským promluvil jsem napřed o horách, řekách, údolích, o hospodářských poměrech, pak o životě rodinném a společenském těchto našich bratrů, jak jsem je znal z knihy od Holečka i z pobytu svého na jihu a zeměpisná a dějepisná slavnost byla ukončena. Nadchl jsem ji žákyně pro Černohorce.

Rozšíření domobran. — Císařským nařízením tuším ze dne 17. ledna byla v Předlitavsku rozšířena domobrana do 55 let. — V Uhrách, kde říšský sněm nebyl rozpuštěn, přijat ve smyslu tom zákon. Mnohým starým učitelem to trhlo.

Úmrtí starosty Lud. Poppa. — Dne 25. ledna 1916 zemřel a 28. ledna byl pochován. Nad hrobem promluvil bývalý ministr Jan Žáček, poslanci Kuneš Sonntag a P. Fr. Valoušek.

Poněvadž pro válečný stav nebylo dovoleno vykonávati žádné volby, povolal okresní hejtman hned na druhý den 26. ledna náměstka Frant. Rozehnal, předsedu místní školní rady a odevzdal mu správu obce. Učinil tak rychle z obavy, aby nepřišel nátlak, aby svěřil správu města Němci nebo vlašnému Čechu. Nečekal ani, až bude starosta pohřben.

Wychodil místodržitelským radou. Téhož dne, co svěřil správu města dobrému českému vlastenci, povýšen byl okresní hejtman na místodržitelského radu.

Oslava císaře Viléma. — Dle nařízení konána 27. ledna oslava narozenin německého císaře. Domy byly prapory ozdobeny. Více nic.

Díkůvzdání za spolupůsobení při válečné péči. — Na základě nařízení místodržitele dne 21. ledna 1916, čís. 199, po přání císaře vysloven dětem dík za zhotovování teplých částí oděvu, za sbírání listů, duběnek, vlny, příze, kaučuku a jiných věcí. Správám škol nařízeno, aby „Nejvyšší Jeho dík“, napsaný na přiloženém

listu, žákům sdělily a vyvěsily. Po kovech došlo uznání i za sbírky ostatní.

Válečné pojištění. — Výnosem místodržitelství ze dne 8. února 1916, čís. 3762, byla vyzvána představenstva obcí, farní úřady i správy škol, by podporovaly válečné pojišťování ve prospěch vdovského a sirotčího fondu. Na kazatelně i ve školách a vyvěšováním připojených plakátů má se tomu napomáhati.

Pamětní listy. — Na základě výnosu předsednictva zemské školní rady ze dne 8. března 1916, čís. 1095 pr., vyzvány správy škol, by do tří dnů udaly, kolik starších žáků sbíralo v obci kovy a kolik třeba jim na památku zaslati Pamětních listů.

Válečné odznaky, snížená cena. — Ministerstvo výnosem ze dne 21. února 1916, čís. 1432, nařídilo uvědomiti správy škol, že ozdobné odznaky na čapky s obrazem Jeho c. a k. Výsosti Nejjasnějšího pána vrchního armádního velitele arcivévody Bedřicha, které lze koupiti v obchodě za 1 K, mohou žáci obdržeti za sníženou cenu 60 h, objedná-li je správa školy a pošle-li současně peníze Ústřednímu skladu c. k. vojenského velitelství ve Vídni. (Zentralmagazin des k. u. k. Militärkommandos in Wien I. Deutschmeisterplatz 3.)

Tenkrát se nežádal výkaz, správy škol se o tom jen uvědomovaly. Nešlo, nešlo na odbyť.

Sbírka na ponorku. — Rakouský lodní spolek podnikl akci na opatření ponorky (U-Boot-Aktion), jako čestného daru našemu loďstvu za ponorku „U 12.“ zničenou v hrdinném zápase. Lodní spolek vydal odznak ponorkový za 2 K. Zemská školní rada na vybídnutí ministerstva povolila výnosem ze dne 16. března 1916, čís. 4332, sbírkový den ve prospěch ponorkové akce a uložila učitelům, by vybídli žáky ku kupování odznaků, nebo ku odevzdávání darů na zakoupení ponorky.

Šetření při spotřebě potravin. — Ministerstvo uložilo výnosem ze dne 3. března

1916, čís. 6657, učitelstvu, aby poučovali žáky a obecnost, aby hospodárně zacházeli s chlebovinami a jaké nebezpečí by vzešlo, kdyby se jimi plýtvalo. Vyměřená dávka chleba a mouky že nemá se pokládati za povolené minimum, ale každý má se snažiti, aby svoji potřebu snížil pod množství jemu příslušející t. j. aby méně jedl, než je dovoleno. Učitelé, kteří neměli svého pole, trpěli podvýživou a měli nabádati druhé a snad i sebe, aby méně jedli a jidlem šetřili.

A přece výměra chleba a mouky pro osobu denně byla již dle chlebových lístků velmi nízká: 280 gr. chleba nebo 280 gr. mouky, čili asi 2 kg chleba týdně. A na tom se mělo ještě šetřiti, když nebylo v zásobě jiných poživatin a masem byli lidé též oddělováni. Byla to těžká hladová doba a přišla ještě horší v roce příštím. Smutno vzpomínati.

Čtvrtá válečná půjčka. — Tentokrátě všemu učitelstvu uloženo za povinnost podporovati čtvrtou válečnou půjčku zvláště mezi rolnictvem i finančně slabším obyvatelstvem ba i mezi žáky.

Anglo-rakouská banka se nabídla, že bude přijímati válečnou půjčku v malých obnosech. Nařizovalo se tedy v každé obci zříditi sběrnou dle ustanovení anglobanky, které by se upsaná půjčka v měsíčních lhůtách splácela. Učitelstvu se uložilo, aby obnosy zaznamenávalo, přijímalo a filiálce anglobanky do Brna zasílalo.

Učitelé se žádali, by vybízeli děti, by poprosily rodiče, by na jméno jejich pro IV. půjčku složili nějaký obnos pro památku na dobu válečnou, děti by ze svých úspor ve školních spořitelnách upsaly přiměřenou částku a školy ze školních fondů.

Půjčka ta zanechala po sobě opravdu památku, ale smutnou. U mnohých škol fondy školské zmizely, i peníze ze školních spořitelen a místo nich mají papírové úpisy.

Poznámka. — Abych přerušil jednotvárnost vypisováním různých výnosů, podám zprávu o u-

dáních na učitele. Poněvadž spisy udání se týkající má uschovány předseda okresního školního výboru, který mi je nemůže půjčiti bez svolení vyšších úřadů a ty by jistě nedovolily je otisknouti, podám jen děj v okolí známý bez udání dne a čísla žaloby nebo protokolu, což nemá též pro širší veřejnost významu.

Nebudu je podávat všichni za sebou, ani ne v tom měsíci, kdy se přihodily, ale odděleně vsunu je mezi méně zajímavé výnosy, abych jimi oživil válečné vzpomínky.

Udání na Langovou Růženu, učitelku v Lipníku, že učila děti ve škole zpívati — ruskou hymnu. Někdo to četníkům sdělil, ti tuším večer, přišli k učitelce nenápadně do bytu vyslýchat ji. Tvrdila, že to pravda není, ale přece byla žaloba sepsána a okresní školní radě zatím zaslána ku připojení zprávy o učitelce. Zatím byla Langová dobře hlídána, aby z Lipníka neutekla.

„Snad ji neučila na přivítání Rusů, když byli před rokem u Krakova“, napadlo mně při vzpomínce, jak cestmistr Kabilka žertem řekl, že je uvítáme s hudbou a za to v řetězech veden četníky do Mor. Ostravy. „Ale to by tak dlouho v pytli se neutajilo. Hned po hodině zpěvu byla by zatknuta“, pomyslel jsem si a tím se mi ulehčilo.

Správa školy byla vyzvána, by sdělila, co o tom ví a z třídní knihy, do níž se látka zapisuje, by vypsala, kdy se hymně té žáci učili.

Odpověď, jak jsme očekávali, přišla záporná. Správce školy prohlédl třídní knihy za několik let a v žádné nenašel, že by se hymna ta ve škole zpívala.

Když výsledek šetření byl do Lipníka podán, přišla nová zpráva, že se hymna ta ve škole cvičiti musela, poněvadž slečny ty a ty ji dosud zpívati umí a ve škole se jí naučily.

Když jsme si připomenuli věk slečen a paní, už se nám záležitost ta vyjasnila a mohla být dána následující odpověď:

„V té době konala se schůze tří císařů na Moravě. Náš, německý a ruský sjeli se jako přátelé ku společné schůzi. A ruský host zvláště byl vítán úředními časopisy i úřady. Ku počtu jeho rozšiřovala se ve zvláštních výtiscích i ve zpěvnících ruská hymna za souhlasu ministerstva kultu a vyučování, a žáci se jí ve škole učili. Ba bylo nařízeno učit se jí v místech, kde byl car očekáván, v Kroměříži, v Buchlově a jinde, a vojenská hudba též ji musela znáti“.

Tímto vysvětlením ukončeno bylo prvé udání, které způsobilo neklidných nocí několika lidem.

Zrušení celibátu. — Okresní školní radě bylo uloženo podati dobrozdání, má-li se celibát učitelů zrušiti a za jakých podmínek.

„Bylo pozorováno, že procento onemocnělých učitelů je mnohem větší než onemocnělých učitelů a že učitelky odcházejí mnohem častěji a častěji do pense. Více než polovice odchází jich do pense do 16. služebního roku a že velmi mnoho učitelů prokázavších svou nezpůsobilost ke službě učitelské, brzy po přeložení do výslužby se provdalo“, pravil výnos.

Okresní školní rada požádala dne 11. dubna 1916 pod číslem 510, správy škol, by o tom v konferenci pojednaly a podaly návrh. — Na základě dobrozdání správ škol navrhla okresní školní rada, by celibát učitelů byl zrušen, ale učitelky aby přispívaly nějakým obnosem do fondu, z něhož by byli placeni učitelé, kteří by za učitelku v čase mateřství vyučovali, kdyby to nemohlo býti z jiných fondů zapraveno.

Týden Červeného kříže byl ustanoven od 20. dubna do 7. května 1916. V každé obci byl zřízen komitét a učitelstvo vyzváno akci tuto podporovati hlavně získáváním členů. Žáci měli zase prodávati jubilejní květiny, medailonky, odznaky a sbírat peníze po domech. Za tím účelem každé škole zaslány tištěné „Instrukce“ na dvou

velikých listech, jež vydala společnost Rakouského Cerveného kříže.

Sbírání jahodového listí nařizeno ministerstvem a přiloženo provolání, které obsahovalo pokyny, jak si vésti při sbírání, sušení a balení. Sebrané mělo se zaslati firmě Viktor Adler, továrna chemických výrobků v Oberlaa u Vídně dle výnosu min. ze dne 16. března 1916, č. 1351/S.

Zavedení letního času. — Od 1. května do 30. září 1916 zaveden letní čas v celé říši po příkladu Německa, t. j. o 1. hodinu dříve. Nařizeno dne 30. dubna o 11. hodině v noci posílnouti ručičky na veřejných hodinách na 12 hodin. Dle toho se řídit musily železnice, úřady, školy, továrny a obecní úřady.

Výhody tohoto nařízení: dříve vstávají a tím získati času ku práci, obchodu; hostince o 1 hodinu byly dříve zavřeny. Ale zájmu pro to nebylo, činilo se to jen z přinucení. Malým žákům zvláště se nechtělo tak brzy vstávat.

Sbírání chroustů pro krmivo nařizeno telegrafickým výnosem ze dne 22. dubna 1916 za spolupůsobení školních dětí. Instrukce o sbírání poslala Ústředna pro krmivo přímo školám. Pracovaly zase děti pro Ústřednu.

Oslava vítězství u Gorlice. — Předsednictvo zemské školní rady ze dne 1. května 1916, čís. 1668 pr. nařídilo, že se má školní mládež v dějepisných hodinách připomenouti skvělý průlom u Gorlice dne 2. května 1915, aby city povinnosti k trůnu a rakouské vlasti byly znovu povzbuzeny a utvrzeny.

Sbírka hader a odpadků. — Správy škol vyzvány, aby děti v domácnostech a u sousedů sbíraly obnošené a roztrhané látky, vlněné, bavlněné, konopné (staré šaty, prádlo, pytle, koberce, hadry, odstřížky a podobné věci) dle vyzvání ze dne 17./5. 1916, č. 659.

Sbírání krmiva. — Na základě výnosu minister. ze dne 18. dubna 1916, č. 10741, nařá-

zeno, by obyvatelstvo, úřady a školy podporovaly Ústřednu pro krmiva ve Vídni. Školy za spolupůsobení učitelů i dětí měly se zúčastňovati sbírací akce dle přiloženého soupisu a poučení.

Soupis ustanovoval, v kterém asi měsíci sbíratí lípový květ, jitrocel, kopřivy, listí stromů, jahody, houby, žaludy, duběnky, borky, lišejníky a jiné. — Zároveň slibovala Ústředna odměnu těm, kteří horlivě sbírali.

Zjišťování obdělané plochy půdy. — Dle Vládního Věstníku čís. VIII. bylo učitelstvo vybídnuto, by vypomáhalo obecním představenstvům při zjišťování letošní obdělané plochy a při sestavování výkazu, který se měl do konce května zaslati Ústřednímu sboru moravské zemědělské rady.

Sbírka cínových a olověných odpadků. — Výnosem zemské školní rady ze dne 23. dubna 1916, č. 8797 vyzváno učitelstvo, by se žáky v domácnostech sbíralo cínové a olověné odpadky jako: tuhy, staniolový papír, plomby olověné a podobné věci.

Sbírka ta dopadla chudě na venkově i v malých městech, jelikož předmětů takových bylo velmi málo.

Sbírání travních semen. — Na žádost ministerstva orby poukázalo ministerstvo kultu a a vyučování výn. 11. května 1916, č. 21056, že hospodářské korporace mohou se při sbírání semen domáhati spolupůsobení školní mládeže. — To byla laciná práce, kde se tak dělo!

Sbírka starého a nepotřebného papíru. — Myslili jsme, že není již co sbíratí, a ejhle, ministerstvo našlo ještě potřebné předměty. — Na žádost úřadu pro válečnou péči nařídilo minister. vnitřní výnosem ze dne 22. května 1916, č. 11134/M. obcím sbíratí starý papír, upotřebené obálky a dáti je úřadu pro válečnou péči. Případně projevil úřad ten ochotu vypláceti za 100 kg obnos 7 K. Ve výnose doporučuje se přibrati ku pomoci i žáky, uvědomiti je o tom, by doma pomáhali papír sbíratí.

Mladé Rakousko. — Časopis věnovaný mládeži. „Za účelem účinnější výchovy státo-občanské a lojální založen byl pro mládež časopis „Jung Oesterreich“, který se velmi rozšířil a který vydával též českou přílohu. Nyní pro českou mládež založen je samostatný český a obrázkový časopis „Mladé Rakousko“, který řídí cís. rada Jaroslav Karásek, profesor a c. k. odb. insp. v Brně, pak Pavel Kalkschmied, c. k. setník ve Vídni. Časopis vychází desetkrát do roka a předplatné obnáší jen 2 K 40 h ročně“, oznamoval výnos v červnu vydaný.

Správy škol byly vyzvány, by do konce školního roku oznámily, kolik výtisků škola bude odebírat.

Časopis se napřed uchytil, snad zlákal mnohé jméno Karáskovo, ale ubývalo odběratelů brzy. „Mladé Rakousko“ se nesestarlo.

Udání na Valentovou Janu, učitelku ve Velkém Újezdě. — Učitelka ta byla již dávno četnictvu podezřelá, jelikož se na počátku války učila rusky a psávala adresy na dopisy, které uprchlíci z východní Haliče, Rusíni domů posílali.

Po jedné slavnosti, kdy žáci po mši zpívali Rakouskou hymnu, přišlo od četníků udání, že učitelka III. třídy Jana Valentová nenaučila žáky hymnu zpívat.

To bylo ovšem v té době něco neslýchaného. Hned na druhý den byl jsem ve škole ve Vel. Újezdě a stavil jsem se napřed v I. třídě u řídícího učitele Libosvara.

„Pane kolego, je to důležité, nač se vás ptám. Řekněte mi určitě, umí-li žáci ve III. třídě zpívat hymnu.“

„Umí“, řekl řídící učitel.

„Víte to jistě? — Jdu na inspekci do Daskabátu a odpoledne se zde stavím. Slyšel jsem, že hymny necvičí a rád bych se o tom přesvědčil.“

„Umí, můžete se přesvědčiti hned“, tvrdil rozhodně říd. učitel.

„Kdyby ji žáci zpívat neuměli, odnesl byste to i vy. Trváte na tom, abych hned šel se přesvědčit?“

„Trvám“.

„Dobře, pojďte se mnou, abyste byl svědkem“.

Vešli jsme do III. třídy. Prohlédl jsem si žáky, jak jsou učesáni a mezitím pošeptal nadučitel slečně, proč jsem vlastně přišel. Chvilí žáci počítali, pak četli, podíval jsem se na jejich sešity a pochválil jsem je za pěkné písmo a dobré odpovědi.

„Prosím slečno, ať mi nyní žáci na rozloučenou zazpívají Rakouskou hymnu.“

Slečna se usmála, postavila žáky v lavicích do řady za sebou, udala tón a žáci pěkně hymnu zazpívali.

„Jest-li si, pane inspektore, přejete, zazpívají vám i další sloky“, nabízela se s milým úsměvem slečna.

„Stačí, když další sloky řeknou z paměti“, odvětil jsem nemálo potěšen z výsledku zpěvu.

Vyvolaní žáci odříkali ještě 2 sloky a dalších jsem již nežádal. Stískl jsem radostně slečně ruku a opustil jsem třídu.

Již jsem nešel do Daskabátu, ba ani do druhých tříd, jelikož byly již v tomto roce visitovány a spokojeně vracel jsem se do Hranic. Hned druhého dne sdělila okresní školní rada četnictvu výsledek mého vyšetřování u přítomnosti řídícího učitele.

Za několik dní přišla od četnického stanovištního velitelství z Vel. Újezda zpráva, že věří, že žáci ve III. třídě umí hymnu zpívat, ale tvrdí znovu, že všichni žáci hymnu v kostele nezpívali.

Když jsem to přečetl, pravil jsem: „Kdyby za to, že všechny děti hymnu v kostele nezpívaly, měl býti potrestán učitel, pak by na prvním místě musil byste býti potrestán, vy pane okresní hejtmáne, na druhém místě všichni úředníci a na třetím místě četníci zdejší i s přísným strážmistrem Blasch-

kem, poněvadž v kostele, když se po slavnostní mši zpívá hymna, pouze stojíte a žádný z vás ji nezpívá“.

Hejtman se zasmál, věděl, proč nezpívá on, ani úředníci, ani četníci.

Jak již z počátku poznamenáno, při slavnostní úřední mši bývaly přítomny děti české i německé. České zpívaly hymnu česky, německé německy, a že českých bylo desetkrát více, přehlušily německé, třeba se tyto namáhaly co nejhluchěji zpívat.

Hejtman a čeští úředníci nevědouce snad ke které straně se přidati, mlčeli, a s nimi mlčeli též úředníci němečtí, kteří s nimi v úředních lavicích byli, a mlčeli též četníci, kteří opodál stáli. Že by nezpívali proto, že by se to s jejich hodností nesrovnávalo, pochybuji, jelikož by to byla urážka hymny a tím i Rakouska, a že by ji zpívali neuměli, teprve pochybovati nesmím.

Obžaloba vyřízena tím, že byla správa školy vyzvána, by upozornila žactvo všech tříd, by všichni hymnu v kostele zpívali.

Když se o tom podala v sezení okresní školní rady zpráva, pravil školní rada a ředitel reálky Jansa: „U nás v Lipníku ku konci mše přišel do kostela obršt, a když studenti zpívali hymnu, chodil od lavice k lavici a poslouchal, zpívají-li všichni a s jakým nadšením. Škubalo to se mnou. Při odchodu ptal jsem se ho, má-li to nařízeno. Po tom lidem z civilu nikomu nic není“, řekl chladně. Patrně dostali pokyn i četníci, by si všímali zpěvu hymny“, mínil školní rada.

Zabavení brožury od Karla Pitticha. — Jak ministerstvu kultu a vyučování bylo sděleno, zapovědělo okresní hejtmanství v Prostějově rozšiřování brožury od Karla Pitticha „Zeměpisné učení o říši Rakousko-Uherské“ i 1. sešit sbírky „Zeměpisné učení o Moravě“ od téhož spisovatele. Z příčiny té ministerstvo výnosem ze dne 15./VI 1916, čís. 17230 opět zapovědělo užívání po-

mocných knih vedle učebnic aprobovaných, a správy školy byly vyzvány, by ihned oznámily, užívají-li žáci sešitů těch a u kterého učitele.

Správy škol vesměs hlásily, že brožur těch se ve škole neužívá.

Za to školy byly stále upozorňovány na knihy a brožurky německé patriotického obsahu: Unsere Dynastie im Felde, Unser Kaiser in Wort und Bild, Viribus-Unitis, Oestereich-Ungarn und der Weltkrieg. Doporučena i česká brožura „Oslavná promluva“ od Fr. Chudoby, odb. učitele v Pelhřimově. — A co jiných a co jiných téměř samých německých.

Školní mládež při práci v poli. — Okresní školní rada vydala 17. července 1916, čís. 1000, následující výnos: „Vyšší školní úřady majíce na zřeteli podporu zemědělství, povolily, že mohou starší žáci vypomáhati při polní práci a za tím účelem, že může jim dána býti dovolená

Touto podporou zemědělství nesmí však trpěti výchova a mravy dětí.

Okresní školní rada se dozvěděla, že mnozí žáci a žákyně pracují společně na poli nejen s osobami, které se nestydí neslušně mluvíti a zpívat u přítomnosti školáků a školaček, ale že též někde, zvláště na panském poli, pracují žáci společně s vojáky a jejich jednáním se kazí.

Z té příčiny vybízejí se místní školní rady a správy škol, aby sem oznámily, u kterého hospodáře nebo nájemce trpí se taková společná práce bez náležitého dozoru. Je-li více dětí v práci na panském nebo jiném poli, mají pod dozorem starší osoby pracovati ve zvláštním oddělení!

O tomto nařízení třeba přiměřeným způsobem uvědomiti majitele a nájemce polností, kteří najímají školní mládež do práce“.

Spolupůsobení školní mládeže a učitelstva při sklizni obilí. — Na základě minister. výnosu ze dne 24. června 1916, č. 19751, vyzvány správy škol, by dle místních poměrů ihned

učinily za účelem vhodného působení školní mládeže a učitelů při letošní sklízni obilí potřebná opatření.

Komu pomáhati nejdříve?

Péče o mládež za hlavních prázdnin.

— Aby mládež za nepřítomnosti otců a za stoupající zaměstnanosti žen při hospodářství polním nebo v továrnách nezůstala bez dozoru, uloženo výnosem zemské školní rady ze dne 8. července 1916, čís. 15.247, správám škol působiti k tomu, aby pro děti bez dozoru zřízeny byly o prázdninách ve školní budově útulky, při nichž by se doporučovalo zaříditi též stravování dětí.

Kalendář Stříbrného Kříže český.

— Když v minulém roce některé správy škol objednaly pro sebe i pro občany úřady doporučený kalendář Stříbrného kříže ve prospěch zaopatření vysloužilých vojnů, byly nemálo překvapeny, když došly kalendáře německé. Českých nebylo. Nyní oznamovala zemská školní rada 5. července 1916, čís. 13681, že na rok 1917 vydán bude i v řeči české a vyblízela ku objednání.

Sbírání kopřiv. — Věstník Vládní 1916, v částce XIII., vybízeli učitelstvo, by dle návodu v něm obsaženého povzbuzovalo děti ku sbírání kopřiv, sušení a expedování a učitelé by převzali úřad důvěrníka při tom.

Válečné pojištění pro případ smrti a invalidní. — Výnosem zemské školní rady ze dne 15. července 1916, č. 16.001, vybidnuto učitelstvo v zájmu většního pojišťování, by se přihlásilo za důvěrníka pro obce nebo školní obvod za 3 proc. provise.

Prvá odměna za práci. Ale pojištění slabo se ujímalo; lid byl již válkou lhostejný a neměl též důvěry.

Sbírání válečných památek. — Zemská školní rada výnosem ze dne 4. července 1916, čís. 13.819, vybidla učitelstvo, by v budově školní zařídilo „válečný koutek“, který by kromě knihy

reků obsahoval císařské manifesty, mapy, obrazy, pohlednice, dopisy a jiné předměty. Zpráva o tomto zařízení měla se podati do konce března 1917.

V několika týdnech byla v každé škole plná skříně podobných věcí. Ale jak rychle válečný koutek povstal, tak rychle též zaniknul. Jen v muzeích se uchoval.

Šetření papírem. — Ministerstvo nařídilo výnosem ze dne 31. července 1916, čís. 11.704, aby veškeré školní úřady zacházely s papírem co nejsporověji. Dovoleno zprávy a přípisy psáti na půl archu, školních sešitů nařizeno zcela využívat, úlohy co do objemu nikoliv co do počtu omeziti a na školách obecných používatí břídicových tabulek. Na školách obecných používatí jedné sešitů pro úlohy slohové, mluvnické, po případě i početní.

Branný štít (Wehrschild) ku zatloukání hřebů ve prospěch c. k. rakouského vojenského vdovského a sirotčího spolku doporučen ministerstvem 25. července 1916, č. 18392, cena s hřeby k zatloukání určenými 30 K.

Mělo to býti napodobení dřevěných zbrojnošů (Wehrmannů), které v roce 1915 stavělo ve městech místní vojenské velitelství, a do nichž obecnstvo zatloukalo hřeby různé barvy a ceny ve prospěch válečný. — Branný štít již nevábil.

Měděné nádobí a zvony. — Od 19. do 25. července nařizeno odevzdati měděné kotly, hrnce, pánvice a jiné věci pro vojenskou potřebu (na střelivo). To byla prvá sbírka bez pomoci učitelstva a žactva. Komise chodila po domech a zapisovala, co našla a nařídila odevzdati na místo pro sbírání určené. Dle váhy předmětů obdržel každý odevzdavatel stvrzenku, dle níž se mu později předmět nepatrným obnosem zaplatil.

Sbírka tato byla pro naše hospodyně bolestná. Za dobré kotly měděné musily si koupiti všelijaké železné.

A poněvadž odebrané předměty ty ještě nestačily pro výrobu střeliva, byly strhovány měděné střechy na domech, kostelích a věžích, odebírány cínové vany v koupelnách, cínové rýny u střech a konečně skonfiskovány i některé zvony z věží chrámových. Ponechány jen nejnútější a památné. V arcidiecési olomoucké odevzdáno z českých farností 238.451 kg, z německých 88.616 kg a ze slezské diecése 48.296 kg zvonoviny t. j. polovice všech zvonů.

Ostnatý drát a drát od bleskosvodů. — Ostnatý drát byl již dříve občanům od zahrad sebrán a na měděné tyče a měděný drát došlo při konfiskaci mědi. Měděný drát od bleskosvodů vzal stát a hned místo něho dal připojiti drát železný.

Mosazné hmoždíře byly již dříve sepsány a odevzdány. Za ně dány byly železné s nápisem: „Pro patria 1914-16“. Vláda doufala, že toho roku se již válka ukončí.

V okrese hranickém odevzdáno bylo mědi 10.154 kg, mosazi 5.553 kg, cínu 73.94, niklu 2.14 kg v ceně 63.082 K 18 h.

Obnovení ofensivy. — Angličané útočili šťastně v Belgii a severní Francii a Francouzové jižně od nich na čáře 250 km. Rusové postoupili na západ, obsadili Bukovinu a ve východní Haliči Kolomyji, Stanislavu a Delatyn. Italové dobyli zpustošenou a rozstřílenou Gorici dne 8. srpna 1916.

Nové války. — Itálie vypověděla válku Německu dne 26. srpna, rumunská vláda Rakousko-uhersku dne 26. srpna, Německo Rumunsku 28. srpna, toto dne 30. srpna přerušilo diplomatické styky s Bulharskem a dne 1. září vypovědělo Bulharsko válku Rumunsku.

Železné 20 haléře. — V září stahovány niklové dvacetihaléře a vydávány železné. Desíti haléře byly již dříve vydány ale pouze poniklované; nyní

asi na poniklování kovu dosti nebylo. Bylo patrné, že zásoby došly a že je zle.

Obětní dny. — Ve všech městech a obcích na podnět samého císaře(?) nařízeno pořádati obětní dny od 4. do 8. října. Místní komitety měly vykonati sbírku peněžitých příspěvků sběracími archy a sběrníčkami, prodávati odznaky a v den jmenin císaře měli starší hoši donést do každé domácnosti provolání ku přistoupení za člena invalidního, vdovského a sirotčího fondu.

Správy škol měly sdělit, kolik členů bylo získáno, kolik sebráno darů a kolik se utržilo za odznaky.

Obětní dny konány i v roce příštím a vykazaly vždy slušný příjem. Byla to snad nejvýnosnější sbírka v roce. Bylo by zajímavé vědět, kolik z toho po převratu dostala naše republika.

Sklizeň bramborů. — V tom případě, je-li sklizeň bramborů pilná a není-li dostatek pracovních sil, možno dle nařízení ministerstva přibrati starší žáky ke sklízni té, sdělovala okresní školní rada dne 17. října 1916 pod číslem 1539.

Nové sbírání ostružinových a jahodových listů nařízeno ministerstvem 21. října 1916, čís. 32551, poněvadž letošní výsledek sbírání listů těch byl prý velmi skromný a nestačil by pro armádu opatření čaj na zimu.

Pomozte „Mladému Rakousku“! — Vydavatelstvo časopisu toho sdělilo okresní radě v Hranicích, že v některých okresích odebírá se přes 600 výtisků, v Hranickém pouze 120 a počet ten, že při II. ročníku ještě klesl. Ze 24 škol okresu zdejšího neodebírá prý se ani jednoho výtisku.

Stesk ten oznámen správám škol, aby se předešlo možnému udání vyšším úřadům, ale sotva pomohl. Byly i děti školní různými sbírkami a nákupy přetíženy.

Hranická „Mafia“. — Před válkou za starosty Dr. Šromoty scházivali se přátelé jeho „radniční klika“, jak se společnosti té říkalo, v neděli po 11. hodině do kavárny k Pečnerům na víno, kde ve zvláštní místnosti hovořovalo se o událostech obecních i politických. Rád si na besedy ty vzpomínám.

Za starosty Poppa schůze se udržely, ale za války přestaly. Každé shromáždění bylo podezříváno, ba ani na náměstí nebylo trpěno, aby několik občanů stálo pohromadě a rokovalo. Hned tu byl četník s dotazem, o čemž se rokuje a vyzval roklující, by se rozešli.

Když nastoupil nový starosta Fr. Rozehnal, začali jsme se opět nenápadně v malém jen počtu scházeti v „Kufru“. — Je to úzký, dlouhý lokál kufru podobný v domě pravovarečných měšťanů. Kufr sousedil s nálevnou a za ní je teprve pěkná místnost pro hosty, v níž se scházívala dříve společnost česko-německých hostů, po nejvíce českých profesorů z německých škol, kteří do německé společnosti jít nechtěli a do české se neodvážili. Místnosti říkali „Lacineum“.

Kroužek náš sestával obyčejně ze 6 členů: starosta Rozehnal, poslanec Jarosl. Bureš, ředitel čes. gymnasia Cigánek, notář Březina, městský pokladník Humplik a já. — Sdělovali jsme si své dojmy o válce, co kdo mezi řádky v novinách četl, prohlíželi jsme mapy bojiště a z postupu Rusů a Francouzů usuzovali na výsledek a těšili se vzájemně.

Nejvíce zpráv dostalo se nám od průvodčích vlaků, od vojnů na dovolené a od známých z válečného pole, kteří uměli dovedně vpašovat krátké zprávy nenápadným způsobem. Tak na příklad: Zvlétžili jsme zase u G (Gorlice), ale rozstřílené město přenechali jsme nepříteli. Nebo: Postupujeme srdnatě. Pan Rak je naším velitelem; je to hodný pán (couváme).

Jak viděti, nebyli jsme státu nebezpečnými, sdělovali jsme si pouze své dojmy a těšili se navzájem.

Předehra k páté válečné půjčce. — Předsednictvo zemské školní rady výnosem ze dne 26. října 1916, čís. 3071, poslalo okresním školním radám výkaz o úpisech českých žáků a žákyň u Ústřední banky v Brně na čtvrtou válečnou půjčku. Úpisy obnášely 909.300 K. Mimo to byl prý nejméně stejný obnos upsán českými školami u jiných peněžních ústavů zejména místních.

Učitelstvo pochváleno, že značná zásluha o pěkný výsledek této akce přísluší jemu a rozumí se, že bylo vyzváno, by při následující půjčce zase co největší činnost rozvinulo.

Náš okres dle výkazu byl na 17. místě, dle počtu upisujících žáků na 22. a ze 57 škol jen v 21 školách žáci upisovali.

Pátá válečná půjčka: přibírání učitelů k akci propagační. — Upisování této půjčky měly se zúčastniti zvláště široké vrstvy venkovského obyvatelstva, které ohledem k velmi zvýšeným cenám všech plodin měly pohotově značnější peněžité prostředky než dříve.

Výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 3. listopadu 1916, čís. 34988, uloženo, by učitelé ochotně uposlechli vybidnutí politického úřadu a převzali úkol důvěrníků pro získání upisovatelů. Okresní školní rady vyzvány, by učitelům důvěrníkům daly prázdno, kdy budou voláni k okresnímu hejtmanství ku informaci. Aby mohli přednášeti a pro půjčku agitovati, měla se jim dáti dovolená, kolik dle přikázaných obcí potřebují. Všichni ostatní učitelé byli povinni je podporati a žákům význam půjčky vysvětliti, by vysvětlení sděliti též rodičům.

Tentokráte agitace byla zvláště veliká a vynesla jen v našem okrese o 4 miliony korun více než půjčka čtvrtá, ale v celé říši poklesla; nebylo již ani u Němců nadšení.

Přehled dosavadních válečných půjček.

Půjčka	V okrees upsáno	V Předlit. upsáno	V Zalitav. upsáno	V celé říši
	Kč	mil.	mil.	mil.
I.	500.000	2.200·7	1.175·3	3.376
II.	1.500.000	2.888·3	1.132·5	3.820·8
III.	5.500.000	4.202·6	1.984·8	6.187·4
VI.	6.500.000	4.520·3	1.930	6.450·3
V.	10.600.000	4.412·8	1.930·4	6.343·2

Šestý Dětský den. — Zemská školní rada výnosem ze dne 8. listopadu 1916, čís. 27.182, povolila České zemské komisi pro ochranu dětí a péče o mládež pořádati dne 2. prosince t. r. slavnost a sbírku ve prospěch dětí pomoci potřebných a sirotek po padlých vojácích.

Tentokrát byla slavnost a sbírka konána pod protektorátem místodržitele a zemského hejtmána, aby „to táhlo“. — Tato sbírka bývala vždy s ochotou konána a koná se dosud s ještě větším porozuměním, poněvadž učitelstvo ví, že z peněz těch jsou podporovány „naše děti“.

Obrat ve vyreklování učitelů. — Moravský místodržitel Bleyleben povolán byl za místodržitele do Dol. Rakous a na jeho místo nastoupil Dr. Karel svobodný pán Heinold Udyňsky.

Změna v místodržitelství byla brzy patrna; několik učitelů starších, kteří do pole byli ne-

schopní, bylo vyreklováno. Vyproštění ze služby vojenské šlo sice pomalu, ale šlo, kde vojenský velitel připsal své dobrozdání, že se bez učitele, jenž byl uznán při prohlídce do pole za nezpůsobilého, obejde. Však bylo učitelů třeba k vyučování i ku sbírkám.

Úmrtí císaře Františka Josefa I. — Zemřel 21. listopadu 1916 po krátké chorobě v Schönbrunn. Ministerstvo nařídilo výnosem ze dne 22. listopadu čís. 4492, aby pro žáky uspořádány byly smuteční slavnosti za průvodu celého učitelského sboru.

Stalo se tak s nadějí, že válka se spíše ukončí, a že Rakousko nebude slepě otročiti Německu a jeho rozkazy se řídit.

Nastoupení císaře Karla I. — Úmrtím předešlého stal se u nás panovníkem téhož dne dle zákona dědičného arcivévoda Karel ve věku 29 let. V Uhrách musel býti dle zákona korunován, u nás ne.

Znali jsme ho v Hranicích, když 12. března 1912 se svým plukem z Brandýsa nad Labem táhl do Haliče do Kolomeje a v Hranicích se zastavil. Vzpomínali jsme, jak s jednotlivými členy deputace česky mluvil. Doufali jsme, že bude mít Čechy více rád než jeho předchůdce a že se vymkne z područí Německa.

Prosby školních dětí o autogramy. — Dle sdělení ministerstva hromadily se žádosti mládeže o podpisy vysoce postavených osob. Naříděno školám upozorniti žáky na nevhodnost takových prosb. — Výnos ten byl jistě pro české školy zbytečný.

Sbírání popsaných sešitů. — Stále rostoucí nedostatek surovin ku výrobě papíru přiměl ministerstvo, že výnosem ze dne 3. listopadu 1916, čís. 13288, vyzvalo školy, by popsané školní sešity, sešity kreslicí, staré tiskopisy a podobný materiál sebraly a odeslaly pomocně úřadovně do Vídně.

Žáci ku přebírání namrzlých bramborů. — K přebírání bramborů, zvláště v době nynější, kdy mnoho vagonů namrzlých bramborů dochází do stanic, možno přibrati školní dítky za souhlasu rodičů a školy jim mají dáti k tomu dovolenou dle výnosu ze dne 23. prosince 1916, č. 32015.

Abych neukončil zprávu tohoto roku namrzlými brambory, podám obrázek nového vyšetřování.

Udání na nadučitelku Marii Novákovou z Hranic. Přišel do Hranic na návštěvu podplukovník Š., obešel přízeň a podíval se též k slečnám Novákovým, s nimiž byl znám. Zastihl doma instr. učitelku Toni a učitelku hudby Lori.

Řeč ovšem dostala se na válečné pole a obě slečny upřímně mu sdělovaly své smýšlení a starší Toni bez obalu chválila zase Srby, mezi nimiž kdysi žila a přála jim všeho dobra a nepřátelům jejich zmaru.

Podplukovník nepřisvědčoval, mlčel a rychle zkrátil návštěvu. Z jejich bytu šel rovně na hejtmanství a sděloval úředně, co slyšel.

Sotva odešel, zavolal mne okresní hejtmán a všecek rozrušen pravil: „Paní nadučitelka je ztracena a její sestry s ní. — Právě odešel podplukovník Š., který byl u nich na návštěvě a sděloval mi úředně, jak nadučitelka zase Srby chválila a přála vítězství nepřátelům. Mám to ohlásiti armádnímu velitelství do Ostravy, on že ihned odjíždí z Hranic. — Nadučitelka bude propuštěna, zavřena, nestane-li se jí něco horšího“.

Zbledl jsem při slovech těch jako on a třásl se rozechvěním.

„Pro boha, to nedělejte, bude zničena“, zašeptal jsem úzkostí.

„A tak myslíte, že já se mám za ni obětovat za to, že již jednou byla napomenuta, aby byla opatrná na řeč a neposlechla? — Chcete, abych jí neudal a naсадil svou existenci, čest i svobodu,

když podplukovník schválně přišel sem ji udati? — Myslíte, že bude o tom mlčet? — Nevíte, co mne očekává?“ rozčileně mluvil dále okresní hejtmán.

„A což nešlo by to zaříditi tak, aby žaloba byla podána a nedošla?“

Hejtmán se na mne podíval a začal mluvit o jiném.

Čekal jsem s úzkostí týden, měsíc a déle, ale pro nadučitelku a její sestry nepřišel ani četník, ani nebyly předvolány před vojenský soud do Mor. Ostravy. Neodvážil jsem se hejtmána na to zeptati a on mlčel též.

Je již pět roků ve výslužbě jako ministerský rada. Když jsem ho v roce 1922 v jeho zámku ve Chvalkovicích u Ivanovic na Hané navštívil, otázel jsem se ho mezi jiným za řeči, jak to provedl, že nebyly slečny Novákové trestány.

„Udělal jsem to tak, jak jste mi poradil“, pravil krátce a začal mluvit o jiném. Neptal jsem se ho již na podrobnosti; mi to stačilo, abych se vděčně na něho podíval a tím mu poděkoval.

Ale zamrzelo mne, když se mi paní nadučitelka později při vzpomínce na něho stěžovala, že ji dvakrát předvolal a ji rozhořčeně domlouval: ponejprve pro řeči v parku a po druhé pro udání podplukovníka. Nebyla prý ani doma, když podplukovník byl u nich, nýbrž že všechny ty řeči vedla její sestra Toni, instr. učitelka a třetí sestra, učitelka hudby.

„To zavinil pan podplukovník, že jmenoval vás a ne vaši sestru. A domlouval-li vám pan hejtmán rozhořčeně, nebylo to nic zlého. Myslivec, který v lese křičí, není tak zlý, jak ten, co přichází zticha a hned chytne a trestá“, opakoval jsem slova při prvé stížnosti na něho ode mne již řečená.

Zase uznala, že hejtmán sestru zachránil a měl právo alespoň ostře domluvit ji, hlavě rodiny. —

A udání menšího významu bylo několik.

Tak úředník B. žaloval mi, že ředitel Hubert Karlíček ve Velké tak a tak nerozvážně mluvil v hospodě o válce, jakoby v Rakousku ani doma se necítil. — Požádal jsem ho, že je jmenovaný mým spolužákem, aby co slyšel, nechal pro sebe.

Přišlo udání na ředitele Antonoviče, že štyve polské uprchlíky židy proti občanům, že jim draho prodávají poživatiny; na jiné, že nedůvěřují válečným půjčkám a t. d. — Ale to vše se lehčeji uhladilo než předešlá udání, která šla prostřednictvím četnictva.

Přehled válečných událostí v roce 1916. — Dne 1. ledna vypověděla Albanie válku Rakousku-Uhersku a Bulharsku.

Dne 11. ledna zradou obsazen Lovčen. 13. ledna sídelní místo Cetyně a celá Černá Hora. Král Nikola odjel s několika ministry do Itálie, když napřed radil vojsku, aby složilo zbraně.

Dne 8. března vyhlásilo Německo válku Portugalsku.

Dne 28. srpna oznámila Itálie Německu, že se s ním nalézá ve stavu válečném.

Dne 27. srpna rumunská vláda vypověděla válku Rakousku-Uhersku, druhého dne zase Německo ohlásilo válku Rumunsku, 30. srpna učinilo totéž Turecko a 1. září Bulharsko.

Dne 21. listopadu zemřel císař František Josef I. a po něm téhož dne dle zákona dědičného nastoupil Karel František Josef, vnuk zemřelého bratra císařova arcivévody Karla Ludvíka.

1917.

Činnost roku toho zahájím zase výnosy Sy-paly se jeden za druhým, že těžko bylo si je pamatovati. Mnoho méně významných, jako doporučení různých knih, brožur, obrazů směru „vlasteneckého“ a zakazování užívání knih i příruček českých za neložální uznaných, není zde uvedeno.

Podešve ze dřeva. — Z nedostatku koží, poněvadž lepší i silnější byly zabráný pro vojsko, nosily se často sandály, na něž mnoho kůže nevěšlo. Aby se ušetřilo kůže na podešve, uvedla firma S. Weber do obchodu dřevěné podešve „Ideal“ (asi pro pokladnu firmy) a zemská školní rada výnosem ze dne 20. ledna 1917, čís. 29747, na doporučení morav. zemského úřadu pro zvelebování živností učitelstvo o tom uvědomila.

Žáci je hodně nosivali, ve škole po chodbě jimi klapávali, že bylo radost poslouchati

Nové revidované čítanky. — Ministerstvo sdělilo, že již nové čítanky díl I a II jsou vytištěny a III. se tiskne. Zemská školní rada výnosem ze dne 12. ledna 1917, čís. 355 nařídila, že za žádných okolností nesmí se užívatí dosavadních čítanek pro školy obecné, jež pro závadný obsah hned výnosem ministerským ze dne 21. července 1916, čís. 21622 z užívání vyloučeny byly.

To se řekne: „nesmí“, ale kde vzít peníze uprostřed školního roku na nové? — Nebylo-li nových, četlo se ze starých až do konce školního roku.

Stromkové slavnosti. — Zemská školní rada výnosem ze dne 4. února 1917 čís. 1771, doporučila pořádati na jaře stromkovou slavnost spojenou s vysazováním ovocných, okrasných nebo lesních stromků k uctění památky nastolení nového panovníka Karla I.

To byla rozumná, praktická oslava. — Na Černé Hoře každého roku pořádali takové slavnosti a tím se snažili zalesnit holé kopce. — Ve zdejších okrese též každoročně žáci vysazovali stromky na místech obecních nebo podél cest hned od r. 1908.

Prohlídka zásob. — Poněvadž naše hejtmanství bylo dlužno obilnímu ústavu ještě 190 vagonů obilí, které měli producenti dodati, nařízena byla rekvisice v těch obcích, které předepsané množství nedodaly. Komise skládající se z učitelů,

zástupce subkomisionáře a obce s průvodem četníka prohlížela zásoby.

Napřed se v obci ohlásilo bubnem, by do 2 hodin odevzdáno bylo předepsané obilí. Stalo-li se tak, šla komise dále do jiné obce; jinak provedena prohlídka v domech, z nichž málo odevzdáno. Co naši uschovaného, zrekvirovali.

Nová prohlídka zásob nařízena 24. února 1917. Tato týkala se všech producentů bez ohledu na dodávku dřívější a byla nařízena ministrem výživy, kterého ministerstvo bylo počátkem roku 1917 zřízeno.

Do každé osady poslány komise složené z učitele (profesora nebo úředníka), zástupce subkomisionáře, místního odhadce a 3—6 vojáků.

Komise ponechala každému producentu obilí ku seti (40 kg na měřici), pro výživu rodiny do 15. srpna dle počtu osob a pro dobytek předepsané množství. Dávka mouky na osobu týdně snížena ze 140 dkg na 100 dkg.

Producenti musili nadbytečné obilí prodati obilnímu ústavu. Co se našlo zatajeného, bylo zabaveno a majitel ještě trestán. Však producenti uměli dobře uschovávat a komise prý též se neměla zle, když nebyla všetečná a nehlédala pod slámou a senem na půdě nebo ve stodole. Mnozí si rádi na komise ty vzpomínají.

V celém hejtmanství našlo se 36 vagonů obilí a prohlídka stála 58.000 K.

Učitelé byli okresním hejtmanstvím určení ku prohlídce jako předsedové komisí, ale ne ve svých obcích, aby nepopudili proti sobě občany. Okresní školní rada výnosem ze dne 21. února 1917, čís. 257, dala jim k tomu prázdno.

Nedostatek uhlí. — Vzhledem na potíže spojené s opatřováním uhlí, povolilo ministerstvo výnosem ze dne 7. února 1917, čís. 3768, by okresní školní rady od případu k případu dle místních potřeb povolovaly omezené vyučování buď

spojením tříd, nebo polodenním vyučováním dvou tříd v jedné místnosti.

V Hranicích zavřeny byly všechny školy od 14. února do 12. března. Toho dne počaly se vytápěti jen 3 učirny pro chlapce i děvčata společně. Každá třída měla denně 2 hodiny vyučování. To trvalo až do velikonočních svátků.

Podobně bylo i v jiných městech. — Obchodníci směli prodávati jen po 50 kg. Dodávka uhlí do Německa a nedostatek vagonů to zavinilo.

Zmenšeno osvětlování. — Z příčin šetřením uhlím omezeno osvětlování měst plynem. Po 9. hod. bývala na náměstí i v ulicích tma. Mnozí obchodníci zavírali obchody o 6. hodině, aby ušetřili plynu. Petrolej vydával se na lístky. Hodinu i déle museli lidé před obchodem čekat, než dostali půl litru petroleje. — Petrolej a cukr měl na venkově daleko větší cenu než peníze. Za předměty ty dostal měšťan každou potravinu koupiti, kterou nedostal za peníze.

Zemské poradny pro pomníky. — Ministerstvo dne 8. ledna 1917 pod čís. 39669/16 sdělilo, že zřídilo poradní sbor znalců pro postavení pomníků a zřizování hřbitovů pro padlé vojiny. — Ve smyslu tom upozornilo zase místodržitelství, že taková umělecká poradna zřízena je též v Brně.

Nedostatek koží a oděvu. — Obyvatelstvo vybízí se, by hodně používalo obuvi s dřevěnými podešvemi nebo z náhražkové kůže a doporučuje se zřizovati dílny, které by se spravováním staré obuvi zaměstnávaly. Ministerstvo vojenství povoluje, aby sobě vedoucí dílen prohlédnouti mohli podobné podniky vojskem již zařízené. Totéž platí i o správě starého oděvu.

Tentokrát nebylo nařízeno, že se spravování starých bot a látání kalhot mají zúčastniti žáci za vedení učitelů. Nebyly tehdy ještě chlapecké ruční práce ve školách zavedeny, tak úřady neměly ještě zkušenosti o zručnosti žactva a učitelstva.

Šetření obuvi školní mládeže. — Zemská školní rada výnosem ze dne 28. února 1917, čís. 31952, zaslala všem školám „Pamětní spis“ o šetření obuvi, by jej žákům přečetli a nejdůležitější poučení z něho diktováli žákům do sešitů pro snadnější zapamatování.

Spis obsahoval poučení, jak zacházeti s obuví suchou a mokrou, jak možno chrániti podevše vtlučením železných cvočků, plíšků, připevněním kousků (odpadků) z podešvové kůže a jinými chrániči podrážek.

Péče o studia válečných sirotek. — S povolením ministerstva vnitra utvořil ze spolek „Studienfürsorge für Kriegerwaisen und durch den Krieg. notleidende Studenten beiderlei Geschlechtes in Wien“. — Výnosem ministerským ze dne 10. prosince 1916, čís. 33189 (intim. okres. 14./3. 1917 č. 330) uloženo správám škol, by poučily rodiče, by ne-li většími dary, tedy alespoň příspěvkem ročním 1 K prostřednictvím žáků přispěli k tomuto podniku. Ve větších místech doporučovalo se zřídit místní odbory.

Žádná sbírka nesetkala se s takovým odporem jako tato.

„My nemáme obuvi, nemáme šatů, chodíme roztrháni a zalátáni a máme dávat peníze, aby německé děti mohly studovat?“ bránili se slovy těmi rodiče a učitelé citili totéž.

Bylo by zajímavé zvědět, kolik českých sirotek dáno bylo na studie z těchto nasbíraných peněz.

Pocta v polí vyznamenaných a padlých. — V každé škole má se vésti nejen jejich záznam, ale při vyučování mají se příležitostně vypravovati příběhy a epizodky ze života našich vojenských hrdinů, a za tím účelem doporučovalo ministerstvo výnosem ze dne 1. března 1917, čís. 3699 III. různé brožurky, ovšem německé. Z Čechů patrně nikdo hrdinou nebyl.

Pamětní listy Červeného kříže pro Moravu. — Se svolením zemské školní rady ze dne 13. března 1917, čís. 5755, žádá pomocný spolek Červeného kříže pro Moravu, by uspořádány byly třídní sbírky na zakoupení Pamětních listů ve třech velikostech po 2, 10 a 50 K.

Německé knihy pro mládež. — Zemská školní rada a po ní i okresní musily z nařízení ministerského hlásiti českým školám i německé spisy pro mládež, které vydal c. k. školní knihosklad. V dubnu bylo správám škol oznámeno 6 takových knih. — Ani výnosu neudám.

A výnosem ze dne 14. března 1917, čís. 1506, doporučovalo ministerstvo školám knihu: Smolle Leo: „Cisár Karel I. Obraz jeho života“. — Nápis udán byl sice český, ale kniha byla jistě německá. Neviděl jsem ji. Měla se doporučovati mládeži i dospělým, což se ovšem správám škol sdělilo dle vyššího nařízení.

Děk za sbírku cinových předmětů. — Dle sdělení c. a k. ministerstva války měla sbírka cinových a olověných odpadků žáky provedená příznivý výsledek, za což ministerstvo učitelům i žákům vyslovuje upřímný dík, což bylo školám oznámeno 16. dubna 1917, č. 492.

Akce ku pěstování zeleniny. — Ministerstvo výnosem ze dne 20. března 1917, čís. 6500, uložilo zemské školní radě, aby akci c. k. úřadu pro lidovou výživu ve Vídni ve příčině pěstování zeleniny podporovala.

Zemská vybídla zase správy škol, by upozorňovaly obyvatelstvo při každé příležitosti, by zeleninu lidé hojně pěstovali a žáci o tom by ve škole byli poučováni.

Poučování nemělo žádoucího výsledku. Lidé stáli se o potřebnější: o zemědělce, obilí a píce.

Vyznamenání kovové. — Okresní hejtman, šlechtic Emil rytíř Wychodil z Hanaburku, majitel mnoha a mnoha vyznamenání, jež zdobila při slavnostech jeho hrud, chtěl i mne příjemně za

velikou a zodpovědnou práci odměniti. Vždyť jsem kromě své práce vypomáhal též při telefonní službě pravidelně večer nebo v neděli odpoledne.

Když došlo od místodržitelství vybičnutí, aby podal návrh na vyznamenání některých zasloužilých osob z úřadů a z okresu, vyhlédl si též mne. Mou činnost znal, data měl, nemusil se mne na nic ptáti a mohl mne překvapiti. U jiných osob, které k vyznamenání chtěl navrhnouti, musil se ovšem tázati po datech a po případech i po výkaze zásluh.

„Jste jistě vyhlédnut na prvním místě“ pravil mi doktor Naxera. „Vás má nejraději“.

„Budete nejméně školním radou“, mínil správce berního referátu Seifert.

„Nevím, nestarám se o to a obejdu se bez vyznamenání!“ odpovídal jsem oběma.

Uplynulo několik měsíců, než vyznamenání došla. Bylo jich mnoho pro úředníky i pro občany.

„Jste radou? — Máte zlatý kříž s korunou?“ přiběhli ke mně s otázkami.

„Válečný kříž pro civilní zásluhy III. třídy, takový, jaký dostal kancelista“.

Překvapeně podívali se na sebe a v duchu mne politovali. Sami dostali řád II. třídy, že měli akademické vzdělání, nebo zlatý kříž s korunou.

Vyznamenání, které bylo znehodnocením inspektorského úřadu a učitelstva, musil jsem ovšem přijati. Měl jsem je jen jednou na kabátě. Poprve nebyl jsem spokojen s jednáním okresního hejtmana a bolelo mne jeho posuzování člověka ne dle práce, privátního vzdělání, a zásluhy, ale dle studia. Netoužil jsem nikdy po kovových cetkách, které u mne jen úsměv vzbuzovaly. Hned v roce 1908, dostal jsem zároveň s ostatními úředníky „metál“ na památku 60letého panování císaře, a ani jednou jsem jej na kabát nepověsil, ač mi hejtman několikrát řekl, proč jej nenosím. Vymluvil jsem se, že to není za zásluhu, že to dostal každý úředník.

Poněvadž jednání okresního hejtmana bylo vždy jemné, v rukavičkách, dal jsem mu podobným způsobem znáti, že úřad školního inspektora patřičně neoceňuje. Dal jsem mu přechytlí seznam všech vyznamenaných školních inspektorů a viděl z něho, že mnozí z nich dostali válečný kříž II. třídy a že někteří i mladší a bez vysokoškolského vzdělání dostali titul cisařského rady.

On se dovtipil, co tím míním, já jsem tím na obranu autority inspektorské učinil, co jsem uznal za vhodné, a poněvadž mi na kovových cetkách nezáleželo, měl jsem ho rád jako dřívě a pracoval jsem stejně svědomitě dále. Věděl jsem, že mne ponížiti nemínil, že si mne váží a že jen podle byrokratického způsobu navrhoval vyznamenání dle hodnostních tříd a studia.

Jak jsem se octl v ilustrovaném časopise. — Ještě jsem se z vyznamenání nevzpamatoval a již mi psala redakce časopisu „Internationale Orden u. Titel Zeitung“ z Vídně, abych jí poslal svou podobenku, životopisná data a vypsání zásluh, že mne otiskne v časopise.

Zasmál jsem se šibeničně a odpověděl jsem následovně: „Jsem Čech, německý časopis Vás nikdo zde neodebírá, bylo by bezúčelno otiskovati v něm mou podobenku a vypisovati zásluhy“.

Snad obratem přišla odpověď následujícího obsahu: „Časopis náš odebírá všechny státní a vojenské úřady a členové nejjasnějšího panovníckého rodu. Neuvidí-li v časopise nikdy vyznamenaného Čecha, pak není divu, že považují národ český za tak nevlastenecký a neloyální, že se nenajde v něm ani několik občanů, kteří by vyznamenání býti mohli a dle toho na něj pohlížejí a s Čechy jednají. Sami si škodíte. Nežádáme po vás ničeho, co by českému národu škodilo. Učinite, jak chcete“.

Podpis byl nečitelný.

Uvažoval jsem: Buď je to tajný Čech, nebo spravedlivý Němec, nebo rafinovaný člověk, který takovým způsobem chce vylákat podobenku.

Rozhodl jsem se, že podobenku pošlu, ale sám chválu o sobě nenapíši. Sdělil jsem slečně kolegyni, odb. učitelce Marii Vojtecké, oč se jedná, a ta napsala doprovod k podobence. Seznam prací, co učitelstvo a já jsme vykonali, byl každoročně školám hlášen, tak materiál pro doprovod podobenky byl při ruce.

Ve dvojitém čísle jmenovaného časopisu za květem a červen 1917, vyšla tiskem má podobenka s doprovodem. V čísle tom je 91 různých podobizen a mezi nimi shledal jsem se se dvěma Čechy z Moravy: ředitel Vesny Fr. Mareš a okres. škol. insp. Jan Jeřábek hleděli na mne z otevřeného sešitu. Domnívám se, že dostali podobný dopis a též se po delším boji rozhodli pro zaslání podobenky.

Kdo byl v předešlém čísle nebo v pozdějším vyobrazen z Čechů, nevím, poněvadž jsem další zasílání časopisu odkázal. Pouze tento sešit jsem si ponechal.

Vyznamenání inspektoři odsouzení. — Po převratě zaslal někdo z kolegů do „Komenského“ seznam všech vyznamenaných školních inspektorů s vybidnutím, že by měli býti odstraněni, nebo aby na ně dáván byl pozor. Lituji, že nemám ročník ten při ruce, poněvadž jsem několik ročníků daroval knihovně.

Zaslzel jsem lítostí a když jsem se uklidnil, napsal jsem do „Komenského“ odpověď následujícího obsahu:

„Nečekal jsem žádného vyznamenání, nežádal a nestál o ně. Místo vyznamenání byl jsem ponížen a se mnou celý stav učitelský! — Když okresní školní inspektor, vůdce přes dvě stě učitelů, kteří za války tolik práce a dobra vykonali, je tak ceněn jako kanclista, bývalý poddůstojník, pak vyznamenání není vyznamenáním, ale znehodnocením jeho a celého stavu. — A za to máme inspektoři býti pranýřováni?“

Kdo má „Komenského“ ročník 1919, najde v něm doslovně mou odpověď.

Úplné provedení jarního osevu, čili stávka zemědělců? — Jaký duch panoval mezi rolníky následkem dlouhé války a každoročního rekvirování úrody, prozrazuje následující výnos presidia zemské školní rady ze dne 3. května 1917, čís. 919:

Z rozličných částí říše oznámeno c. k. úřadu pro lidovou výživu politování hodná pozorování, že se mezi zemědělským obyvatelstvem ve stále vzrůstající míře vzrůstá jistá lhostejnost vůči zemědělství a že má zvláště rolnické obyvatelstvo v úmyslu pouze onu výměru obdělávat, která mu stačí ku vlastní potřebě.

Rolník jakož i rolnice nemohou pochopiti, že se jim rekvisicemi a jinakými úředními nařízeními odnímá volné právo nakládati výnosem jejich polí a jejich práce a že se jim z toho ani tolik neponechává, kolik by k vlastní neobmezené spotřebě použití chtěli. Nejsa zvyklý, nebo nedovede si uvědomiti, že možno vystačiti jen tenkrát, rozdělili-li se hospodářské výrobky všemu obyvatelstvu stejnoměrně, vidí se rolník ve vlastním oboru působnosti omezena a snížena na nádeníka pro jiné. Následek takových představ jest, že se silně zmenšuje zájem na udržení nebo dokonce zvýšení vlastní produkce a na intensivním obdělávání půdy.

Všude, zvláště tam, kde se v rolnických kruzích jeví taková nedbalost a lhostejnost, musí rolnické obyvatelstvo na všechny způsoby býti poučováno a musí na ně býti působeno aby se osevním pracím věnovalo všemi silami pohotově jsoucími.

Tu otevírá se učitelstvu nově pole pro činnost v pravdě vlasteneckou, o které podalo za války již tolik skvělých důkazů.

Zemská školní rada obrací se tudíž na učitelstvo s důvěřivou radostí, aby jak v oboru působnosti vlastní, tak i mimo činnost svého povolání poučovalo zemědělské obyvatelstvo o nutnosti co

nejintensivnější zemědělské výroby a nutnosti podřídit vlastní zájmy blahu všeobecnosti a povzbuzovalo je k nejhrošlivějšímu plnění jeho povinností.

O tom budtež ihned všichni členové učitelského sboru uvědoměni, by ve směru tom mezi občany pracovali“.

Konečně uznaly úřady, že také učitelé, kteří ve zbrani nebyli a doma zůstali, vykonali mnoho dobrého. Dělalí co mohli a též co museli, ale při tom zůstávali dobrými českými vlastenci. A při tom učitelé ve městech a větších obcích, co neměli kouska pole, žili v podvýživě, nebo dokládali na živobytí, jest-li měli groš.

Ziskávání členů Červenému kříži. — Na základě výnosu ministerského vybidla zemská školní rada výnosem ze dne 22. dubna 1917, čís. 8712, správy škol, aby učitelé ve třídách poukázali na veliký význam Červeného kříže a povzbudili žáky, aby hleděli pohnouti rodiče a příbuzné, by přistoupili za členy jeho s ročním příspěvkem 2 korun.

Seřazení stravou. — V čísle 8. Věstníku Vládního uloženo učitelům, že mají býti ve třídách vyvěšena „Válečná příkázání“, vysvětlena a častěji čtena a články v Příloze posledního Věstníku mají rovněž býti často čteny a básním se mají žáci učit na paměť. — Má se buditi odpor před lichvou a cit pro nežistnou pomoc mezi městem a venkovem. Smutná vzpomínka na náš milý venkov. Jedni žádali za potraviny nesvědomitě peníze, druzí nechtěli potravin prodati leč za cukr tabák nebo petrolej. Ale našly se i na venkově soucitné duše, na něž si každý rád vzpomíná, komu bylo prodáno za maximální nebo přiměřenou cenu.

Šestá válečná půjčka. — Předsednictvo zemské školní rady dne 5. května 1917, čís. 938 oznámilo, že výsledek úpisů žáků a žákyň českých škol na Moravě na pátou půjčku činí 2,582.350 K u Ústřední banky českých spořitelén filiálky v Brně; mimo to, že byl alespoň stejný obnos upsán českými školami u jiných ústavů peněžních. Bylo

tudíž při páté půjčce upsáno téměř třikráté tolik jako při čtvrté. Značná zásluha a skvělý výsledek této akce přísluší učitelům a proto se zvláštním uspokojením vyslovilo předsednictvo učitelům plné uznání.

Po tomto zalichocení následovala výzva, by zase učitelé pracovali vší silou pro šestou válečnou půjčku. O výsledku upisování z každého okresu má se po ukončení podati do Brna zevrubná zpráva.

Nastal zase tlak z ministerstva na místodržitele, odtud na okresní hejtmány, kteří byli zodpovědni za dobrý výsledek, a odtud zase tlak na obecní úřady, školy, fary a spolky.

Okresní hejtmáni každý týden museli podávati v sobotu zprávu do Brna, kolik je již upsáno.

Byl jsem svědkem, jak místodržitel Heinold volal k telefonu svého přítele okresního hejtmána Wychodila, k němuž nejednou přijel z Brna v autu na návštěvu, by se zodpověděl, že tento třetí týden úpisu vykazuje menší obnos než třetí týden předešlé páté půjčky a uložil mu, aby to v příštím týdnu dohonil. Půjčka nesmí býti nižší, než předešlá.

A místodržitel byl zase jistě volán k telefonu vídeňskému, by se zodpovídal, proč úpis na Moravě pomalu pokračuje. Což divu, že hejtmáni, chtějíce vyhověti vyššímu rozkazu a bojíce se přesazení nebo přeskočení v postupu, činili zase nátlak na občany, by hojně upisovali a tím si občanstvo proti sobě popudili.

Vyhrůžka okresnímu hejtmánovi. — V době upisování dostal okresní hejtmán Wychodil ze Soběchlebského nepodepsaný dopis, v němž kromě nadávek stálo, aby se neopovážil do Soběchlebského přijíti, sice že bude zastřelen.

Dal mi dopis přečísti a ptal se mne: „Co tomu říkáte?“

„Že zbytečně hrozil. Vy beztak po venkově nejezdíváte agitovati pro válečné půjčky; k tomu vysíláte úředníky, vybízíte starosty, učitele, faráře

a jiné vlivné osoby. Tak nebude mít příležitost hrozbu splnití“.

„Mýlíte se. Hned zítra tam jedu“.

A skutečně najal povoz, přijel do Soběchlebu, navštívil starostu, říd. učitele a faráře, dal jim dopis přečísti a požádal je osobně, by se přičinili, aby z obce co nejvíce bylo upsáno.

Rozumí se, že vrátil se zdrav a že občané upsali více než na půjčku předešlou.

Sbírání knížek pro rakouské zajatce. — Okresní školní rada sdělovala dne 10. května 1917. pod číslem 606, že moravské místodržitelství zřídilo odbočku vídeňské sběrný knih pro rakouské zajatce v nepřátelských zemích.

Účelem moravské odbočky je sbírat zábavné, poučné, vědecké a pod. knihy jsou-li obsahem nezávadné a posílají je do Brna s adresou: Ředitelství Prvního českého gymnasia státního v Brně, Schmerlingova ulice 14. Doporučuje se poslati i nějakou částku peněžitou.

Statistika o osevu půdy na zimu. — Následkem výnosu předsednictví c. k. místodržitelství ze dne 10. května 1917, čís. 17801 a předsednictví c. k. zemské školní rady vybízeli se správce škol i ostatní učitelé, by při sestavování výpočtů a vyplňování zaslaného dotazníku byli obecním úřadům nápomocni.

To ovšem znamenalo v nejedné obci, aby to učitelé udělali sami, neboť to byla práce dosti nesnadná. A učitelé ji zase vykonali.

Sbírání housenek. — Výnosem ze dne 31. května 1917, čís. 13.206, uloženo, by žáci a žákyň škol obecních a měšťanských zúčastnili se za vedení učitelů co nejhojněji hubení housenek a jiných škůdců na stromech ovocných, zelenině a jinde.

Výkaz o tom, kolik housenek zahubili učitelé a kolik žáci, nebyl sestaven. Ale bez učitelů ani housenky nemohly býti sebrány.

Přerušeni vyučování následkem odhadování úrody. — Poněvadž je nařízeno odhadovati nastávající úrodu obilnou a za komisaře k odhadu ustanoveni jsou okresním hejtmanským ponejvíce správce škol a učitelé, uděluje okresní školní rada od 15. června t. r. počínaje prázdnou v těch třídách, jichž třídní učitelé povolání jsou za komisaře, po dobu, pokud práce jejich trvati bude, nelze-li vyučování ve třídách těch buď sloučením tříd nebo zavedením polodenního vyučování jinak zaříditi.

Bránil jsem, pokud jsem mohl, aby učitelé nebyli vyučování odnímání, ale vyšší rozkaz byl přísný, musel jsem ustoupiti. Pět nebo šest úředníků z hejtmanského a berního úřadu nestačilo na odhad úrody v 80 obcích, což mělo býti vykonáno v krátké době. Ba byl jsem pověřen úkolem, bych sám vybral vhodné učitele a navrhl, do které obce se který hodí.

Všechna podobná jmenování komisařů děla se vždy za mé součinnosti, nebo po mém návrhu. Dbal jsem, aby nikdo nebyl ustanoven ve své obci, neboť odhadem i sebe spravedlivějším mohl by si popuditi proti sobě občany. Když již kolegové učitelé museli býti komisaři, snažil jsem se mít jmenování jich ve své ruce.

Odhadování pro zkušeného venkovského učitele nebyl úkol těžký a mnozí si úřad ten i pochvalovali.

Školní zvony. — Předehra. — Z vyššího rozkazu okresní školní rady dne 15. června 1917, čís. 735, vybidla správy škol, by ihned oznámily, visí-li v budově školní zvonek, jímž se dává znamení k vyučování.

„Zlé znamení, jistě je pozbudeme“ myslil si nejeden učitel. A stalo se tak. Z obecné školy v Hranicích odebrán zvonek 4 $\frac{3}{4}$ kg těžký, z měšťanské 3 kg. Za 1 kg dána náhrada 3 K.

Zřizování vojenských útulen. — Pod protektorátem nového císaře a císařovny utvořil se komitét pro zřizování vojenských útulen na

frontě nebo v místech etapních, v nichž by se v hodinách volných mohli shromažďovati a baviti četbou, zábavnými hrami, hudbou a podobně.

Zřízení jedné útulny stojí přibližně 700 až 1.000 K. Zakladatelé mají právo určit vojenský sbor, kterému útulna má býti zřízena, a útulna může nésti jejich jména

Ministerským výnosem doporučeno uspořádati k tomu účelu ve školách sbírky. Též celé školy nebo i třídy mohou se státi zakladateli jedné útulny, seberou-li výše udaný obnos. Přijímají se též knihy, hry, hudební nástroje, gramofony a pod.

Výnos prozrazuje, že zavládl i ve vojsku již modernější duch, lidštější smýšlení a že ustupuje bezohledná pruská kázeň a jednání, které vidělo ve vojácích jen materiál pro bitvy

Pěstování cukrovky za součinnosti školních dětí. — Ministerstvo kultu a vyučování výnosem ze dne 15. května 1917, čís. 15180, sdělilo, že nedostatek hospodářských dělníků působí se těžce při pěstování cukrovky. Aby se odpomohlo tomuto nedostatku, doporučeno přibírat soustavně školní mládež k protřívání rostlin a školy vybídnuty, by, pokud možno, daly školní dítky k dispozici

Věru, laciné pracovní síly!

Opatření uhlí na zimu. — V minulé zimě muselo se vyučování na četných školách přerušiti pro nedostatek otopu. Aby se opakování těchto poměrů zamezilo, nařídila zemská školní rada výnosem ze dne 26. května 1917, čís. 11746, aby se místní školní rady včas postaraly o topivo, a správy škol by o tom, co učiněno, dodaly zprávu.

A ministerstvo brzy na to sdělilo, že chce upravití opatrování uhlí dle jednotného plánu. Školy byly vyzvány, by do konce června ohlásily, kolik nejméně uhlí budou ve školním roce 1917 a 1918 potřebovati.

Stalo se. Sestavil se přehled a součet pro celý okres, později na nové vyzvání nový přehled a

součet pro každý měsíc zvláště dle velikosti zimy a vyučovacích dnů, uhlí bylo občas poukazováno, ale v míře nedostatečné. — Okresní školní rada to předvidala a proto upozornila včas místní školní rady, aby se nespolehaly na dodávku uhlí a snažily se zakoupiti dříví pro školu jako rezervu, kdyby uhlí nedošlo, nebo dodáno bylo v malém množství.

A předvidala dobře. Uhlí nemohlo býti dodáno tolik, kolik bylo třeba a ještě místo černého posíláno hnědé, kterým nebylo lze učirny veliké vytopiti.

Nejjistěji dostal v našem okolí uhlí, kdo s potravinami zajel do Mor. Ostravy a vyměnil je za uhlí. Tak si jednotlivci i obce pomáhaly.

Sbírání pletených a háčkových kousků. — Pomocná akce pro válečnou péči sbírala v Dol. Rakousích pletené a háčkové kousky a zbytky a výsledek sbírky byl prý tak příznivý, že ze sebrané bavlny upleteno bylo 4500 párů ponožek pro vojiny.

Vzhledem k tomu na vyzvání ministerstva vybídla zemská školní rada výnosem ze dne 10. května 1917 čís. 10.448 správy škol, by ve všech školách podobné sbírky zařídily a okresní školní rada by do konce července předložila tabelární výkaz, kolik dle váhy pletených a háčkových nepotřebných kousků bylo do Vídně pomocné akci odesláno.

Rakousko Uhrám. — Pod protektorátem císaře a císařovny utvořeno bylo Rakouské komité pro zřízení válkou zpustošených uherských osad a každé škole zaslán německy tištěný Sběrný list a německý složní lístek „Empfangschein“.

Kolik se sebralo a bylo odvedeno, o to se okresní školní rada nestarala a výkazu od správ škol nežádala. Však dary měly býti uveřejněny v časopise „Neue Freie Presse“.

Na sbírku pro zpustošené osady rusínské a polské v Haliči darmo jsme čekali.

Kursy pro pěstování zeleniny. — Moravský zemský výbor usnesl se zahájit vlastní akci ku pěstování válečné zeleniny a ovoce a za tím účelem zřídil kursy v Bohonicích, v Zábřehu, v Kroměříži, ve Vizovicích, v Klášteře Hradisku a v Podivíně, kde se vyučovalo, jak se zelenina a ovoce suší a zužitkuje. Zemská školní rada výnosem ze dne 23. června 1917, čís. 14381, vybídla učitelstvo, by se hojně do kursů přihlásilo.

Sklizeň máku. — Na žádost c. k. úřadu pro lidovou výživu uloženo dle výnosu ministerstva ze dne 9. června 1917, čís. 14.684, správám škol, by ochotně vycházelý vstříc přáním zemědělců a propouštěly školní děti ku pěstování a sklizení máku.

Neosvědčilo prý se, jelikož děti při práci příliš mnoho máku snědly.

Válečné události v prvním půlroce. — Dne 1. února 1917 zavedlo Německo ostrou ponorkovou válku a vykávalo neutrálním státům pro plavbu po moři jednu jen linii.

Spojené Státy Americké následkem toho odvolaly svého vyslance a přerušily styky s Německem.

Čína z téže příčiny rovněž přerušila v únoru styky s Německem.

Dne 11. března dobyli Angličané Bagdadu, který za vlády Haruna Rašída měl 2 miliony obyvatel, nyní jen 160.000.

Převrat v Rusku. Dne 14. března převzalo 12 poslanců dumy vládu a zatkli dosavadní ministry. Vojsko v Petrohradě se k nové vládě přidalo. Car Mikuláš II. se dne 15. března poděkoval, ale byl se svou rodinou uvězněn.

Brasílie dne 18. března přerušila styky s Německem, poněvadž byl německou ponorkou bez výstrahy ponořen její parník „Parana“. Podobně učinily malé státy ve střední Americe.

Spojené státy dne 5. dubna odhlasovaly Německu válku, dne 9. dubna podepsal prezident

republiky Kuby vypovězení války Německu a den před tím prezident republiky Panamy.

Dne 12. června řecký král Konstantín, jenž měl sestru císaře Viléma, se poděkoval ve prospěch mladšího syna Alexandra a odjel s korunním princem a rodinou přes Itálii do Švýcar.

Dne 30. května svolán byl za války po prvé parlament do Vídně.

Obsazení Tarnopolu. Následkem nekázně v ruském vojsku za nové vlády způsobené agitatory pro mír a svobodu ve vojsku, obsadili Němci 25. července Tarnopol a rakouské vojsko Stanislavov. Obé bylo u nás oslavováno.

Dne 3. srpna obsazeny byly Černovice a celá Halič byla zbavena nesvorného ruského vojska, které vytačeno bylo též z celé skoro Bukoviny. Na rozkaz byla zase města ozdobena prapory.

Černošská republika v Africe Liberia prohlásila 4. srpna, že se nachází s Německem ve stavu válečném.

Žaloba na školního inspektora. Po třetí udán. — Jednoho dne vzkázal mi okresní hejtman, abych k němu do kanceláře přišel. Odložil jsem péro, prošel dvěma místnostmi a jak obyčejně s úsměvem vešel jsem k němu. Ale hned ve dveřích jsem se zarazil, když jsem spatřil vážný, ba chladný jeho obličej.

„Pane inspektore, hned na počátku války jsem vám pravil, abyste byl opatrný na svou řeč a jednání, chcete-li mít pevnou půdu pod nohama. Pravil jsem vám, ať jste kdekoliv, myslíte si, že okna, dvěře i zdi mají uši a vy jste mé rady neuposlechl.“

„Prosím, co jsem udělal nebo řekl?“, zvidal jsem nedočkavě.

„Zatím o tom pomlčím, ale upozorňuji vás znovu, před nikým své myšlenky neprojádrujte a myslíte si, že okna, dvěře, zdi i vítr, že má uši. Jděte a bude-li třeba, další zařídím.“

Nikdy jsem ho tak cizě chladného neviděl jako tentokráte a celý týden mne trestal svou chladností.

Cekal jsem předvolání, určitého obvinění a sepisování protokolu, ale nedošlo k tomu. Po týdnu byl ke mně okresní hejtman zase tak milý jako dříve, nic mi neřekl a já jsem se neptal, kdo mne obvinil a z čeho. Patrně hejtmanovi podařilo se vše utlumiti, a když nebezpečí minulo, ani se mi nepochválil, co pro mne učinil. Byl šlechticem, a já mu tuto za vše děkuji.

Ale já jsem sám o tom přemýšlel a usoudil jsem, že mé smýšlení o válce znali jen dva páni, před nimiž jsem nitra svého nezastíral; byl to odb. učitel Jos. Šindel a komisař okres. hejtmanství Jar. Kadeřávek.

S kolegou Šindelem bydlíme v jedné ulici, ženy naše se navštěvují a žijeme vždy v přátelství! S kolegou Šindelem chodíval jsem několikrát v týdnu po úředních hodinách na procházku a důvěrně jsme spolu o válce hovořili a jako dobří vlastenci těšili se z úspěchu legionářů a doufali v lepší budoucnost národa. Na rozhovor o válce jsme se těšili oba.

V komisaři Kadeřávkovi poznal jsem brzy dobrého Čecha a z řeči jeho usoudil jsem, že nemusím před ním skrývat svého přesvědčení a touhu po lepší budoucnosti českého národa a proto jsem před ním též otevřeně mluvil.

Po napomenutí okresním hejtmánem usoudil jsem, že mu jedině komisař Kadeřávek mohl něco na mne říci. Důkazů jsem sice neměl, ale počal jsem před ním býti opatrným, odpovídal jsem na jeho otázky vyhýbavě, nejistě, sám jsem slůvka protirakouského neřekl a výsledek toho byl, že přestal se mnou o válce a politice mluvit a hleděl na mne nějak chladněji.

Teprve po válce jsem se dozvěděl, že mne komisař Kadeřávek neoklamal, ale že jsem neprozřetelně a příliš hlasitě mluvil v Kufru při víně, v té naší Mafii, a výroky mé byly donešeny uda-

vačem okresnímu hejtmánovi. Kdo byl udavačem, nevím dosud a věděti nechci.

Ze své nedůvěry ke komisaři Kadeřávkovi jsem se ospravedlnil a byli jsme zase přáteli.

To bylo třetí a poslední udání na mne v úřadě inspektorském. Prvé a druhé bylo hned na počátku mého úřadování.

Udání první. — Napsal jsem, že hned po svém nastoupení v Hranicích zúčastňoval jsem se i s rodinou všech národních a sokolských slavností, abych dal příklad ostatním kolegům-učitelům.

V třetím roce mého působení konán byl v Hranicích župní sokolský sjezd spojený se cvičením. To bylo Sokolíkú! Prostranná místnost na Střelnici sotva pojala všechny účastníky a hosty.

Asi za měsíc po slavnosti pravil mi okresní hejtman:

„Jste udán, že jste cvičil při zdejších župním sjezdě a tím že podkopáváte svoji autoritu, kterou jako školní inspektor máte musíte“.

„To není pravda. — Byl jsem se podívat na cvičení sokolské se ženou i dcerou, chodíme na každou sokolskou slavnost a nemůže mi to nikdo vytýkat, protože „Sokol“ není spolkem politickým, nýbrž národním a zúčastníti se národní slavnosti nemůže mi přece nikdo jako Čechu zakázati“.

„Ale tu je udáno, že jste byl oblečen v sokolském kroji a že jste cvičil“.

Usmál jsem se tomu.

„Pane okresní hejtmáne, na cvičení již jsem starým, to uznáte sám, sokolských šatů nemám a ani jsem jich nevypůjčil a v civilních šatech by mne ke cvičení nepřipustili i kdybych to dovedl. To je jistě mýlka“.

„Ale vážní svědci to udali. Přesvědčím se o tom“, pravil klidně a založil papír.

Poslal za několik dní do Brna spis s protokolem, že udání nezakládá se na pravdě, ale že cvičil zde cizí Sokol, který mi byl velmi podoben.

Když jsem příběh ten vyprávěl při víně v sezení radničních přátel, rozesmál se starosta města dr. Šromota se slovy: „Tak vy jste to byl? — V Brně mi pravili, že jeden vážený pán z Hranic je udán. Ale nechtěli mi říci ani kdo, ani proč. Báli se asi, abych vás na výslech nepřipravil — A tak fukneme si, když to máte již s krku!“

Připili jsme si všichni.

Rozumí se, že jsem chodil dále na sokolské slavnosti. Tenkrát to bylo vyznáním národnosti.

U d á n í d r u h é. — Asi za rok po prvním udání, požádali mne čeští studenti akademikové, abych měl v jejich kroužku přednášku. Svolil jsem a přednášel jsem o postupu českého jazyka v úřadech a školách od nejstarší doby až po dnešek.

Hned druhého dne zavolal si mne pan okresní hejtman a pravil mi: „Jste udán že jste měl včera přednášku v klubu českých akademiků a pravil jste, že úředníci, kteří česky neumí, že mají býti z úřadů vyhnáni.“

„Pane okresní hejtmane, divím se té rychlosti udavačské. Pravil jsem to trochu jinak, že měli býti vyhnáni dle zákona před válkou 30letou vydaného, který bohužel nyní neplatí. Nebudu se ospravedlňovati a přinesu vám odpoledne svou přednášku.“

Odpoledne přinesl jsem svou přednášku, v níž jsem líčil, jak milý jazyk náš český zněl v úřadech a školách, jak později vytlačován byl jazykem latinským a pak německým, jak zase libě zněl v úřadech královských i zemských až do války 30leté, a jak dlouho zachoval se na sněmích a v zemských deskách zemí koruny české.

Upozornil jsem ho, by si přečetl v přednášce zákon z roku 1615, jehož obsahu udavač nerozuměl nebo jej překroutil. A hejtman četl:

Císař Matiaš svolal jenerální sněm do Prahy na den 15. června 1615. Dostavili se též poslanci z Moravy, Slezska, Lužic, Dolních a Horních Rakous. Císař se stavy se jednomyslně usnesli:

1. aby všichni občané povinni byli děti své hned v mládí jazyku českému učití dání;

2. aby dědicové, kteří by jazykem českým dobře mluvití uměli, po smrti rodičů svých před jinými dvojnásobně dědili, kdyby česky neuměli, aby penězi a jinak byli odbyti;

3. aby nikdo z cizinců v zemi za občana nebyl přijat, dokud by se česky nenaučil, a tu ještě ani on ani děti jeho do třetího kolena nesmí k žádným úřadům ani soudům dosazení býti;

4. aby při soudech a sněmích dělo se vše jazykem českým;

5. aby v těch farách, kostelích a školách, kde před 10 lety jazyka českého se užívalo, ostalo budoucně při předešlém dobrém stavu.

6. Kdo by v Čechách, uměje česky, jazykem tím mluvití nechtěl a jiné od toho odrazoval, aby v zemi trpěn nebyl a do půl léta musil se vystěhovati.

7. Mimo obec českou v království českém o jiné obci se neví, žádná obec nesmí se německou jmenovati.

Tento zákon vyhlášen byl na sněmě stavům v soudní síni poslem královským a byl také do desk zemských vepsán.

„Tož tomu, pane okresní hejtmane, někdo z přítomných nerozuměl, nebo zlomyslně překroutil“, pravil jsem, když zákon ten dočetl.

„Máte pravdu“, souhlasil hejtman „Půjčte mi přednášku tu, přečtu si ji doma“.

S radostí jsem souhlasil, aby poznal, že česká řeč byla od pradávna domácí, vládnoucí a jen nepřáteli na čas z úřadů a škol vypuzena.

Přibírání učitelů na odpočinku k vyučování. — Na základě ministerského nařízení otázala se okresní školní rada pensiovaných učitelů a učitelek jakož i duchovních v místě bydlících, zda a v kolika týdenních hodinách byli by ochotni převzít vyučování na škole domácí, v níž se buď nevyučuje, nebo v níž je nutně třeba učitelské síly.

Při plné vyučovací povinnosti slíbena jim roční remuneration 1000 K, na škole měšťanské 1300 K.

V okrese zdejší přihlásil se pouze jeden kněz na odpočinku, ale v jiných okresích byla snad výzva účinnější.

Sbírka prádla. — Dle výnosu ministerkého ze dne 14. září 1917, čís. 30.140, nařídilo předsednictví okresní školní rady všeobecnou sbírku prádla za spolupůsobení školní mládeže ve dnech 16., 17. a 20. října. Vyspělejší hoši měli chodit dům od domu a sbírat nejen bílé a barevné, staré i roztrhané prádlo mužské, ženské i dětské, ale též ložní, stolní ubrousky, ponožky, staré šaty a jiné. Po ukončení sbírky mělo se oznámiti, kolik kilogramů látek sebráno a odevzdáno místnímu komitétu, který to zase měl odeslati úřadu válečné péče ve Vídni.

Videňáci si jistě pochvalovali, že všechny sbírky odesílány byly do Vídne. Dostávali materiál zdarma nebo lacíný a státu z něho výrobky jistě draho účtovali, a ještě ani úředníci ani dělníci továren těch nebyli povolávání do pole, jelikož pracovali pro stát.

Sbírka na úpravu vojenských hrobů. — Komitét pro péči o válečné hroby v Rakousku k zařazení fondu pro zachování jich, uspořádal od 31. října do 2. listopadu „Všeobecný den válečných hrobů“.

Na základě minister. výnosu ze dne 17. října 1917, čís. 31.992, nařizováno školám, by s místním komitétem uspořádaly veřejnou sbírku a též sbírku ve škole.

První rok byly vojenské hřbitovy upraveny, na Vše Svaté hroby osvětleny, ale nyní jsou místy zarostly travou a bez světla, jsou opuštěny, a zapomenuty. Nestačí fond, či zůstal celý v republice Rakouské?

Zproštění učitelů vojenské služby. — Předsednictvo zemské školní rady dne 26. října 1917, pod číslem 2965 pres. oznámilo, že učitelé,

kteří jsou zproštěni služby vojenské do 15. února 1918 nebo do lhůty bližší, a je-li jich pro vyučování nezbytně třeba, že mají neprodleně podati žádost za další zproštění. — Výnos týkal se jen učitelů, kteří již zproštěni byli. Viděti z něho jiné smýšlení a jiné nazírání na učitelstvo a školu jak v letech předešlých.

Oslava dobytí Gorice a jmenin císaře Karla. — Dne 28. října obsazena znovu Gorice a italské vojsko zapuzeno za hranice. Obcím nařizováno dne 3. listopadu vyvěsiti prapory a oslavit tuto událost. — Na základě výnosu ministerského dala zemská školní rada dne 3. listopadu prázdnou; a poněvadž druhého dne byly jmeniny mladého císaře Karla I., ponecháno správám škol na vůli spojití obě slavnosti, nebo konati každou zvlášť.

Sedmá válečná půjčka. — Místodržitel dne 6. listopadu 1917, pod číslem 3374 pres., vyslovil učitelstvu uznání za práci při šesté válečné půjčce, neboť dle sdělení Ústřední banky českých spořitelů, filiálky v Brně činí výsledek úpisů na Moravě 1,110.000 K. Mimo to byl trojnásobný obnos upsán českými školami u jiných ústavů. A zase vybízí učitelstvo k nové činnosti ve prospěch sedmé půjčky. A poněvadž o výsledku měla se podati zpráva, zase učitelé, kteří byli služby válečné na čas zproštěni, byli nuceni v její prospěch pracovati a sami upisovati.

Císař v nebezpečí života. — Dne 10. listopadu dle zpráv z novin vjel u Hrudu v Itálii císař Karel automobilem do bystřiny Torrenty vlévající se do řeky Soče. Automobil ve vodě se zastavil a voda jej i osobního myslivce a četníka strhla se splavu dolů. — Dle ústních zpráv zatopili snad Italové údolí proražením hrází. — Nyní jest všeobecně jasně znám celý příběh vládou jinak vyličený.

Dne 12. listopadu nařizovány děkovné bohoslužby a oslavy ve městech i ve školách za zachránění císaře.

Knihy do pole. — Zemská školní rada výnosem ze dne 30. října 1917, čís. 28.021, vyhlásila správu škol, aby vyzvaly učitele, žáky a rodiče, by darovali vhodné knihy pro vojny v poli. Dárci dovoleno, že mohl se na knihu podepsat a připsat jméno osady a země.

Knihy posílány úředně Výboru pro akci „Knihy do pole“ ve Vídni, universita. — To byla sbírka vhodná, ochotně byla prováděna, ale výzva měla tajné čertovo kopýtko. Kdyby někdo byl poslal knihu obsahu neložálního a na ni se podepsal a připsal osadu i zemi, jistě by ho úřady našly, kdyby na nebezpečný obsah přišly.

Výnosy opakující se. — Kromě uvedených zde výnosů došlo v druhém pololetí ještě 32 výnosů jednajících o věcech již známých, tedy ne nových jako: sbírání plodin a píce, podpora zřizování vojen. útulen, přibírání žáků k pracím hospodářským (opakoval se každoročně), kupování kalendáře Stříbrného kříže, sbírka listů, vlny, zásobování uhlím, sbírka pro válečné sirotky a jiné a jiné.

Nedostatek otopu. — Od jara 1917 nepochybně bylo koupiti uhlí. Napřed chystal se stát zaopatření uhlí úřadům a školám, vyžádal si rozvrh spotřeby uhlí na jednotlivé měsíce, ale v říjnu sdělila vláda, že uhlí dodati nemůže následkem nedostatku vagonů a pracovních sil.

I na zdejších školách nebylo dříví ani uhlí. Od 7. listopadu učilo se na školách jen do 10. hodin při 7° R a pak byli žáci propuštěni. Od 12. do 26. listopadu se neučilo. V listopadu počalo se v obecním lese dělati dříví a topilo se syrovým. V prosinci otopovaly se jen 3 třídy a v nich se střídavě děti vyučovaly: dopoledne hoši, odpoledne děvčata a v následujícím týdnu opačně. Celodenní vyučování nastalo až 4. března 1918.

České srdce. — Poněvadž v Praze byla bída velká, mnoho lidí a zvláště děti onemocnělo z hladu, utvořil se tam na jaře v roce 1917 spolek pod názvem „České srdce“, který v novinách žádal

venkov, by nedal zahynouti českým dětem v Praze a posílal jim darem potraviny. Provolání mělo skvělý výsledek. V okresech i v obcích utvořeny kroužky „České srdce“, které sbíraly dary a posílaly do Prahy. Do 31. července 1918 dány potraviny 100.000 osobám a denně vařilo se polévky pro 20.000 osob. Peněžité sbírky obnášely 2½ milionu korun.

Později posílány děti z Prahy jako „národní hosté“ na venkov do rodin, které se o ně přihlásily, že je budou živiti až do ukončení války. Do 20. července 1918 přijal venkov 6.000 národních hostů.

„České srdce“ pro Hranice, pro Brno. — Vedle „Českého srdce“ pro Prahu utvořilo se v prosinci k popudu starosty Fr. Rozehnalá, ředitele Cigánka a pisatele těchto vzpomínek „České srdce pro Hranice“ a dne 15. prosince 1917 napsal jsem do místního časopisu „Zprávy hospodářské“ svolání k českému rolnictvu v okrese hranickém, aby pro zdejší hladovící děti posílali potraviny. Dary byly v časopise tom kvitovány.

Po příkladu tom utvořilo se v únoru 1918 i v Brně „České srdce“ pro děti města toho a v Hranicích zřízena odbočka. Nyní potraviny místo do Prahy posílány většinou po Brna, kde bylo též hladu velmi mnoho.

Válečné události od počátku školního roku. — Dne 9. září 1917 císařským výnosem zrušen byl Válečný dohlédací úřad, který byl hned na počátku války zřízen a měl v evidenci chování občanů a prováděl zatýkání a odsuzování osob. Císař Karel udělil 20.000 zatknutým a uvězněným osobám milost, poněvadž je soudil vojenský soud a ne civilní a říšská rada nechtěla rozsudky uznati.

Místo Válečného dohlédacího úřadu zřízena Ministerká komise, v níž byl zástupce ministerstva války, zástupce společných ministerstev a zástupce rakouských ministerstev. Komise

práce již mnoho neměla, foukal již volnější vítr, ač ještě pátil.

Argentina, jihoamerická republika, přerušila dne 21. září styky s Německem, s Rakouskem ne.

Nepřátelství proti Německu bylo zjevné. Do 25. září 1917 vedlo válku proti Německu 13 států a 23 států přerušilo s ním styky. Celkem $\frac{4}{5}$ celého světa nebylo mu nakloněno. Císař německý před dvěma roky sice pravil: „Čím více nepřátel, tím větší čest“, ale tolik nepřátel mu jistě nelichotilo.

Dne 10. října přerušily republiky jihoamerické Parava a Uruguay styky s Německem.

Dne 28. října obsazena znovu Gorice a italské vojsko vypuzeno za hranice. — Dne 4. listopadu překročena řeka Taglimento našim vojskem.

Dne 8. listopadu nastal převrat v Rusku. Bolševici (přivrženci míru) zmocnili se vlády a vůdce jejich Lenin stal se předsedou ministerstva. Dřívější předseda vlády Kerenský prchnul.

Dne 7. prosince Spojené státy americké vypověděly Rakousko-Uhersku válku. Poslanecká sněmovna jejich schválila to 363 hlasy proti jednomu, senát jednohlasně 74 hlasy.

Téhož dne přerušila republika Ecuador styky s Německem, dne 10. prosince republika Panama vypověděla válku Rakousko-Uhersku a 12. prosince vyhlásil naši říši válku parlament na ostrově Kubě.

Klid zbraní od 4. do 14. prosince ujednán na východní frontě mezi ruskou vládou bolševickou a mezi Německem a Rakousko-Uherskem a dne 14. prosince podepsáno v Brestu Litevském příměří. Následkem toho nastal veliký přesun vojska z ruské fronty na italskou a západní. Dne 15. prosince ujednáno příměří též na frontě rumunské.

Mezitím se vyjednávalo o mír v Brestu Litevském, kam sjeli se zástupcové Ruska, Německa, Rakouska, Bulharska a Turecka.

Celá fronta bojujících států měřila do toho času 4.540 km a sice: v Belgii 65, ve Francii 730,

v Itálii 425, v Rusku 1700, v Rumunsku 420, v Srbsku 1000, v Egyptě 200 km. — Byla to dosud nevidaná vojskem obsazená délka různých území.

1918.

Bohužel nutno i tento rok započati školními výnosy, jichž každého roku docházelo množství. Mnohé a mnohé se ovšem opakovaly. Ale od té doby, co byla svolána říšská rada do Vídně, a poslanci dostali se k slovu, vanul z výnosů již jiný duch a vanul též příznivější vítr i v životě veřejném, třeba že vojska trojspolku se ještě na západě a jihu „držela“. Bylo to poslední napjetí sil a vedoucí dobře již věděli, že se karta obrátí a proto i úřady císařské i vojenské byly krotčími.

Uzavírání škol pro nedostatek topiva. — Zemská školní rada výnosem ze dne 14. ledna 1918, čís. 874, nařídila okresním školním radám vyšetřiti důkladně, kde se nevyučovalo, jak dlouho a proč a bylo-li nutné vyučování zastaviti nebo omeziti. A jak se naložilo s uhlím, které bylo škole přikázáno.

Výnos byl vhodný, jelikož se ukázalo, že místy o uhlí přikázané škole rozdělili se vedoucí občané.

Pozdějším výnosem bylo přikázáno zameškané vyučování nahraditi buď vyučováním v prázdné dny, neb též prodloužením školního roku, dle toho kolik dní se nevyučovalo.

Odčinění škody ve vyučování. — Za rozhovoru vykonaného ve školním výboře poslanecké sněmovny o válečných škodách v našem školství, bylo mimo jiné také ztěžováno, že „neustálým uprázdňováním školních dní, všelijakou výdělečnou dětskou prací, jakož i přibíráním školních dětí k rozličným pracím sběracím, vyučování i výchova mládeže trpí.

Výnosem ministerským ze dne 5. ledna 1918, č. 462, uloženo dohoniti, co zameškáno. Měl se podati návrh, nebylo-li by třeba zrušiti feriální dny a na jak dlouho, či prodloužiti denně vyučování zvláště u škol, které byly déle zavřeny.

Letní čas opět nařízen minister. výnosem od 15. dubna do 16. září 1918.

Dodání materiálu pro ženské ruční práce. — Dříve vláda jen brala, sbírala a nyní počala dodávati, ale za peníze. Ministerstvo přidělilo školám na Moravě 2550 kg šedočerné příze na pletení po 20 K 30 h za 1 kg. Pro okres zdejší dáno 41 kg, což se na školy dle počtu žáků rozdělilo.

Bavlna byla dosti chatrná, snad ze starých punčoch a jiných bavlněných věcí, které žáci sebrali a Ústředně zdarma před časem odeslali, ale školy byly rády, že mají alespoň materiál a žákyně že mohou pracovati. Toho času nebylo lze bavlny ani plátina a nití koupiti, a učitelky nevěděly, jak žákyně zaměstnávat.

Zastavení sbírek peněžních. — Školný výbor poslanecké sněmovny projevil přání, aby upuštěno bylo na školách od všelijakých sbírek peněžních, získávání členů, prodeje rozmanitých předmětů, jakož i aby zapovězeny byly sbírky, které konávají žáci dům od domu, nebo ve veřejných místnostech a zemská školní rada nařídila výnosem ze dne 11. února 1918, č. 3553, okresním, aby se o tom vyjádřily.

Okresní školní rada zdejší vylíčila obtěžování rodičů a dětí, sestavila seznam různých sbírek na důkaz, že se příliš mnoho a příliš dlouho požaduje peněžitých obětí od dětí a jich rodičů a v sezení se usnesla podati zprávu, že souhlasí se školním výborem poslanecké sněmovny a že stačí do roka dvě sbírky: „Dětský den“ na podporu českých sirotek a „Týden Červeného kříže“ ve prospěch raněných a nemocných vojáků.

Všeobecně zproštění učitelů ke službě na frontě nezpůsobilých. — Příjemný ministerský výnos ze dne 9. února 1918, čis. 360 sděloval, že všichni učitelé nezpůsobilí ke službě ve frontě, kteří náleží k mužstvu, tudíž i ti, kteří byli klasifikováni jako „způsobilí k pomocným službám“, s dodatkem „ke službě hlídkové určení“ (nález B), budou — vyjmajíc rodové ročníky 1899 až 1894 — dnem 28. února 1918 až do 10. července zatím zproštěni.

Poněvadž většina učitelů byla důstojníky, nevztahoval se na ně výnos a jen několik se vrátilo do školy.

Učitelé válkou poškození (invalidi). — Ministerstvo výnosem ze dne 18. února 1918, čis. 41:172, uložilo školním úřadům, by učitelům takovým vycházely ochotně vstříc, aby jim v konání učitelském povolována byla přípustná úleva ku př. v tělocviku, zpěvu, psaní a pod., jest-li předměty ty pro tělesnou vadu zastávají nemohou. Doporučeno ustanovovati je na víceletné školy.

Dny na ochranu kojenců na oslavu narozenin císařovny Zity pod protektorem místodržitele Dr. Karla svobodného pána Heinolda a zemského hejtmána Otty hraběte Serényiho uspořádány 9. a 12. května dle výnosu zemské školní rady ze dne 17. dubna 1918, čis. 9468.

Žáci měli při veřejné sbírce na sběrací archy dne 9. května vypomáhati a dne 12. května květiny prodávati. Zase nová sbírka, zase upotřebení školních dětí. Ze začarovaného kruhu toho nebylo lze se dostat.

Oslava 50. výročí Národního divadla v Praze. — Dne 16. května 1868 položen základní kámen k Národnímu divadlu za veliké oslavy u přítomnosti zástupců všech krajů zemi koruny české. — Bez výnosu učitelstvo promluvilo o tomto pro nás Čechy památném dnu a o významu divadla.

Odvádění hovězího dobytky bylo nesprávně rozděleno a ještě nespravedlněji prováděno.

Tak ku př. pro červen 1917 bylo předepsáno pro království české odevzdati 41.000 kusů, pro všechny ostatní země jen 40.000. — Od ledna do 27. července 1917 odevzdáno bylo z českých okresů království českého vojsku 170.030 kusů

obyvatelstvu 34.364 „

do Vídně 16.741 „

celkem 221.135 kusů

z německých okresů 104.065 „

celkem z Čech 325.200 kusů

Morava byla rovněž tak ždímána a rekvisice dobytka následovaly často po sobě. Proč?

Dle rozpočtu ministerstva války měly dodatí pro frontu Uhry 125 tisíc centů masa, Rakousko 87 tisíc centů. Uherská vláda prohlásila, že Uhry mohou nanejvýše dodatí 50 tisíc centů, ale ministr války prohlásil v dubnu 1918, že Uhry dodaly jen 34 tisíc, tedy $\frac{1}{4}$ předepsaného množství a za Uhry jsme musili dodávatí my. — Maďaři poroučeli, a my jsme platili.

Pošta aeroplánem. — Od 15. května 1918 létal aeroplán z Vídně přes Krakov, Lvov do Kijeva a urazil dráhu tu za 7 hodin. Pro poruchu často musel sletěti a stroje opravití. U samých Hranic dvakráte na poli zakotvil.

Osmá válečná půjčka vypsána na červen. Vynesla v okrese 14.506.700 K. Byla to půjčka poslední. Poslední přemlouvání a nucení osob, které vojenské povinnosti podléhaly. Půjčkami těmi zanevřel lid na úřady a zvláště na okresní hejtmány, kteří musili nátlak činiti, jelikož byli za výsledek sami zodpovědní. Sami upisovali a úředníci s nimi. Kdo byl rozumný, prodal půjčku starou a upsal novou a tak pokračoval až do půjčky poslední. Kdo dychtil po větším úrokování a půjčky neprodal, nařiká podnes.

Nákup plátna za sbírání kopřiv. — Poněvadž byl veliký nedostatek plátna, které ani za značné obnosy nebylo lze koupiti, doporučeno,

by učitelé se žáky sbírali kopřivy, sušili a odváděli obchodníku panu Peroutkovi v Hranicích. Za cent suchých kopřiv dostal každý 35 K, kromě toho nabyl práva koupiti si 8 m plátna po 7 korunách. — Neosvědčilo se.

Vzdělání lidu. — Ministerstvo chtělo býti informováno, co se podniká ku vzdělání lidu! — Opravdu?

Zemská školní rada výnosem ze dne 12. srpna 1918, čís. 19210, vyzvala správy škol, by oznámily, je-li v obci vzdělavací spolek, jméno jeho, způsob vzdělávání, jméno řídícího, jenž je v čele spolku.

Obraz císaře pro účely školní a úřední. — Dvorní a státní tiskárna ve Vídni vydala nový obraz císařův. Na základě výnosu zemské školní rady ze dne 24. srpna 1918, č. 21.220, uloženo místním školním radám a správám škol obraz císaře zakoupiti a obraz bývalého císaře buď vedle ponechatí, nebo šetrným způsobem uschovati.

Byl věru svrchovaný čas; o dva měsíce později byly by obrazy zůstaly ve dvorní tiskárně na skladě. Koupily se tedy do škol na dva měsíce.

Chyby při zpívání národní hymny. — Labutí píseň. — Ministerstvem války bylo ministerstvo kultu a vyučování upozorněno, že při zpěvu hymny rakouských národů objevují se četné chyby hudební a pěvecko-technické a že při vyučování má se užívati jednotného nápěvu.

Zemská školní rada výnosem ze dne 24. srpna 1918, čís. 21.313, vyzvala tedy učitelstvo, by cvičilo hymnu přesně dle úředního nápěvu. — Stalo se tak, ale Rakousko se tím již nezachránilo.

Výnosy opakující se. — Kromě uvedených zde výnosů došlo od 1. ledna do konce srpna 1918 více jak 20 výnosů jednajících o věcech již známých jako: získávání členů Červ. kříži, sbírka vlny, zaopatřování dříví pro školu, přibírání žáků k hospodář. pracím, sbírání ostužinového, jahodového a malinového listí a podobné.

Válečné události od ledna do konce srpna 1918. — Dne 9. února 1918 uzavřen v Brestu Litevském mír s Ukrajinou, která se prohlásila za samostatnou republiku. Téhož dne prohlásil ministr zahraničních záležitostí ruských Trocký (Bronnstein), že Rusko zastavuje válku. Byla v Ruském vojsku veliká nekázeň.

Mír s Ruskem podepsán byl až 3. března. Baltické provincie Kuronsko, Livonsko a Estonsko vyňaty z příslušnosti Ruska, Turecko obdrželo okresy Erdekan, Kars a Batum, Persie a Afganištán prohlášeny neodvislými.

Mír s Rumunskem podepsán 7. května. Rumunsko mělo odstoupiti Dobrudži Bulharsku. Dohoda mír ten neuznala.

Dne 30. dubna vypověděla Německu válku republika Guatemala, dne 7. května republika Nicaragua a dne 14. července republika Haiti přerušily s Německem diplomatické styky.

Anglický zahraniční ministr Balfour odpověděl na dotaz v dolní sněmovně, že ve válečném stavu s Německem jsou: Francie, Vel. Británie, Belgie, Srbsko, Čer. Hora, Japonsko, Portugalsko, Itálie, Spojené státy, Panama, Kuba, Brazílie, Guatemala, Liberia, Siam, Čína a Recko; diplomatické styky přerušily: Bolivie, Honduras, Nicaragua, Haiti, San Domingo, Portorico, Uruguay, Ecuador. Celkem 17 a 9 států.

Ruský car Mikuláš byl dne 16. července zastřelen v Jekatěrinburku na základě rozsudku vyneseného sovětem z obavy před blížícím se vojskem československým. Rodina jeho zahynula ukrutnějším způsobem.

Dne 15. července 1918 převzal francouzský generál Foch velení nade vším vojskem čtyřdohody. Zahájil ofensivu a vypuzoval s úspěchem Němce z Francie. Měl s pomocí americkou 1½ milionu vojska, sta tanků (pancéřových automobilů se strojními puškami a děly) a tisíce letadel. A na jihu vojsku italskému též přálo štěstí.

Amerika najala od neutrálních států lodě, sama měsíčně stavěla 50 lodí; za měsíc dopravila do Francie 300.000 vojáků a veliké množství letadel a střeliva. Dle toho konec války byl na obzoru.

Počátek školního roku 1918-19 byl pro české školy radostný; cítili jsme šťastný obrat ve válce, dovídali jsme se o úspěších našich legionářů a živili jsme se nadějí v lepší budoucnost národa. Však ani ministerstvo již nás neobtěžovalo různými výnosy. Vydalo dne 7. září 1918 pod číslem 33.116-XII poslední výnos, aby v době do 15. října v každém týdnu jeden den byl uprázdňen pro sbírání kopřiv a následkem toho sešlo se do Vídně asi tolik kopřiv a žahavek, že popálily vládnoucí pány tak, že dali školám již pokoj a na posled sežehly celé Rakousko-Uhersko.

Čechoslováci válčící mocí. — Amerika uznala Čechoslováky za válčící moc dle noty, kterou uveřejnil státní tajemník 3. září 1918. Čechoslováci z ruských a zajatých Čechů a Slováků bojovali v Rusku, v Sibiři, čeští a slovenští legionáři bojovali též v Itálii a ve Francii a nyní byli též Amerikou uznáni za válčící moc.

Německo, Rakousko a Turecko žádalo za příměří dne 4. října prostřednictvím rak.-uher. vyslance ve Štokholmu, který požádal vládu švýcarskou, aby jeho telegram byl zaslán prezidentu Wilsonovi.

Dne 3. října poděkoval se bulharský král Ferdinand a vzdal se trůnu ve prospěch svého syna Borisa.

Prohlášení samostatnosti Polska. Dne 8. října polská vládařská rada prohlásila samostatnost Polska zahrnujícího všechna polská území s přístupem k moři a s politickou nezávislostí.

Císařský manifest. — Dne 1. října vydal císař Karel manifest národům, jímž prohlašoval, že zřídí vlády samostatné pro stát rakousko-ě-

mecký, český, ukrajinský, jihoslovanský a italský se společnou armádou a hospodářskou správou.

Přišla ochota již pozdě. Noviny nazvaly manifest mrtvě narozeným dítětem.

Prohlášení Národního výboru v Praze dne 19. října bylo odpovědí na manifest. Národní výbor prohlásil, že s Vídní jednati nebude o budoucnosti národa českého, že česká otázka stala se mezinárodní a s ostatními řešena bude na mezinárodním mírovém sjezdu. Prohlásil jménem národa za cíl zřízení samostatného nezávislého státu Československého.

Odpověď Wilsonova. — Dne 19. října odpověděl Wilson na notu rakousko-uherskou ze dne 4. října, že nebude se zabývatí mírovou nabídkou rakouskou. Československá rada je válčící vládou, jež řídí vojenské a politické věci Čechoslováků. Byli v čele Dr. Masaryk, Dr. Beneš a generál Štefánik, hlavní pracovníci a bojovníci za naši samostatnost.

Uhry nezávislým státem. Dne 18. října v uherské poslanecké sněmovně prohlášeny Uhry za samostatný stát pod žezlem krále Karla.

Jihoslovanský stát. — Dne 22. října prohlásil Národní výbor jihoslovanský v Záhřebu neodvislost Jihoslovanů, Slovinců, Srbů a Charvátů.

Národní rada československá utvořena byla před rokem v Paříži k popudu profesora Masaryka a jiných československých uprchlíků. V létě 1918 uznány byly nejen československé legie ve Francii, Rusku a Itálii za válčící moc od všech států Dohody, nýbrž i Národní radě přiznáno právo vlády zastupující národ český i slovenský. Předsedou vlády stal se Dr. T. G. Masaryk, zároveň i ministrem financí, Dr. E. Beneš ministrem zahraničních záležitostí, Dr. Štefánik, Slovák, ministrem vojenství.

Výzva Dr. E. Beneše k lidu. Zahraniční ministr Dr. Beneš vydal 26. října z Paříže přes Varšavu následující nám dopis:

Bratři! V důstojném klidu očekávejte příchod příštích událostí! — Dbejte toho pilně, aby v neodvislý stát vešel náš lid nepodlomen bídou a nezdecimován hladem. Milujte se a podporujte se proto navzájem! Dnes není doba vlasteneckých frází, nýbrž doba vlasteneckých činů. Běda těm, kteří by ještě teď chtěli lichvařiti, kteří by svým pokrevencům prodávali draho potraviny, šat, obuv, topivo a jiné potřeby. Ty bude soudit přísně nejen přítomnost, ale i budoucnost. Kdo bratru svému nepomáhá v těchto těžkých chvílích, ten není Čechoslovákem, ale přítelem našich nepřátel. Toho buďte pamětlivi. Víte, že co činíte nyní, o tom mluviti budou ještě věky.

Můj pozdrav všem bratrský a opětovná prosba: Milujte se a podporujte se navzájem!

Eduard Beneš.

Prohlášení Československého státu. — Dne 28. října ujal se Národní výbor správy Československého státu v Praze za nepřítomnosti předsedy Staňka, který s poslancem Habrmanem, Klofáčem, Kramářem a jinými odjeli do Švýcar a do Francie ku vyjednávání. Spínomocnění byli místopředsedové a poslanci: Švehla, Stříbrný, Dr. Rašín, Dr. Soukup, Dr. Šrobár.

V pondělí ráno došla zpráva, že zahraniční ministr rakousko-uherský hrabě Andrássy žádá Wilsona za okamžité příměří a že souhlasí s jeho názorem o právech národů rakousko-uherských, zejména o právech Čechoslováků a Jihoslovanů.

Tím uznáno rakousko-uherské panství za skončené, a proto Národní výbor v Praze ujal se vlády a vydal téhož dne následující zákon, který byl ihned rozeslán do všech měst.

Praha 3642.

Zákon vydaný Národním výborem dne 28. října 1918. Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nená-

staly zmatky a zjednáán byl nerušený přechod k novému státnímu životu, Národní výbor jménem československého národa, jako vykonavatel státní svrchovanosti, nařizuje:

Článek I. — Státní formu československého státu určí národní shromáždění ve srozumění s československou radou v Paříži jako orgán jednomyslné vůle národa. Než se tak stane, vykonává státní svrchovanost Národní výbor.

Článek II. — Veškeré dosavadní zemské i říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.

Článek III. — Všecky úřady státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a obecní jsou podřízeny Národnímu výboru. Prozatím úřadují a jednají dle dosavadních zákonů a nařízení.

Článek IV. — Zákon tento nabývá platnosti dnešním dnem.

Článek V. — Předsednictvu Národního výboru se ukládá, aby tento zákon provedlo.

V Praze dne 28. října 1918. Antonín Švehla, Jiří Stříbrný, Dr. Al. Rašín, Dr. Frant. Soukup, Dr. Vávro Šrobár.

28. říjen 1918 v Hranicích. — Unás byl 28. říjen, t. j. převrat až příštího dne; dříve jsme se o něm nedozvěděli.

Ráno 29. října šel jsem jak obvykle do kanceláře. Cestou jsem se dozvěděl, že došel telegram, že v Praze Národní výbor převzal vládu a nařídil, aby v každém městě utvořil se podobný výbor, jenž by též převzal řízení města a okresu.

Krev začala mi v těle vřít, cítil jsem, jak mi stoupá do hlavy, srdce tlouklo, jakoby chtělo vyletět ven na svobodu, na volný vzduch. Běžel jsem na telegrafní úřad a tam mi zprávu potvrdili a podobně na hejtmanství. Okresní hejtman, nedávno jmenovaný místodržitelský rada Vychodil, řekl bez rozmyšlení, že složí slib nové vládě po příkladu úředníků v Praze.

S ředitelem gymnasia Cigánkem sešli jsme se u starosty Rozehnalů a ujednali, aby v 10 hodin na radnici pozváni byli radní, zástupci živnostníků, škol, dělníků a zemský poslanec Jar. Bureš.

V určenou dobu sešlo se nás asi 20. Z přítomných zvolen Národní výbor, jehož předsedou ustanoven starosta města. Ihned nařizeno vyvěsiti s domů české prapory, zavřít obchody a telefonováno úřadům odstraniti císařské orly nejdéle do 1 hodiny. Dále ujednáno svolati občany na 1 hodinu k radnici a dělníci se nabídli, že přijdou průvodem na náměstí.

Rychle jako jiskrovou depeši rozhlásila se zpráva ve městě, že stará c. k. vláda je zrušena a utvořena česká, která prohlásila samostatný československý stát, že ve městě zvolen Národní výbor, který jménem nové vlády správu v okrese povede a že oznámení o tom podá se občanům o 1 hodině před radnicí.

Obchody se zavíraly a město odívalo se v roucho červenobílé. Před 1 hodinou bylo tisíce obecnstva u radnice. Když přišli dělníci z továren s prapory, tu starosta s okrášleného balkonu radnice sdělil přítomným radostnou novinu o převratu v Praze; zemský poslanec Bureš promluvil krátce k obecnstvu a přečetl první zákon vydaný Národním výborem v Praze.

Tisíce hrdel provolalo nadšeně a radostně „Slávu“ novému samostatnému státu, zazpívána hymna „Kde domov můj“ a „Píseň práce“, načež procházel průvod za zvuků hudby a zpěvu ulicemi města. To bylo nadšení, to bylo jásotu! Mladí, staří, bohatí, chudí, obchodník, úředník, dělník, všichni ve svornosti jako jediná rodina se veselila. A večer měla býti oslava dokončena v Besedě.

Než večer nastal, pronesl někdo z německé nebo židovské strany obavu, že zítra může přijíti zase telegram, že nová vláda česká v Praze je zajata a že členové Národních výborů ve městech mají býti pozatýkáni a zatčeni.

Obava ta, která měla radost naší zkaliti, též se rozšiřovala rychle mezi měšťany. Večer sešli jsme se v Besedě, ale bylo nás na takovou slavnost málo. Nejen někteří úředníci, ale i mnozí nezávislí a zámožní měšťané nepřišli — snad z opatrnosti. Místo ve velkém sále uvelebili jsme se v malém. Všechny stoly byly obsazeny, ale zábava vázla. Hovořilo se tiše u jednotlivých stolů. Minula hodina, docházela druhá, blížilo se k 10. hodině, v místnosti dusno, radostného nadšení nikde.

Tu povstal fotograf pan Volinský a přednesl nadšeně báseň od El. Krásnohorské „Chodská“, která svým obsahem a vlasteneckým proclténím výborně se hodila k tomuto okamžiku. Básni tou vzpružil mnohé, zapudil obavu a u mně způsobil rozhodnutí.

Když ani přítomný poslanec, ani jiný nezávislý občan, ani jeden z mnohých, který se později radikálním vlastenectvím ošival, netroufal si tehdy promluvit, vyžádal jsem si dovození od starosty a předsedy Národního výboru a od srdce promluvil jsem na oslavu našeho samostatného státu. Vzpomněl jsem našich prvých buditelů národních Jungmanna, Šafaříka, Palackého, Sušila, jak těšili by se, kdyby nyní mohli býti mezi námi, upozornil jsem, že naši političtí bojovníci Barák, Sladkovský, Palacký, Havlíček, Rieger, toužili jen po federaci nebo autonomii, a my že máme nyní mnohem více, máme svůj samostatný stát, po čemž ti to ani toužiti se neodvážili a vyzval jsem přítomné, by ve svornosti a vzájemné lásce přilnuli k našemu státu, který si dle chuti upravíme a který bude náš a náš.

Potlesk a zase ticho. Více nepromluvil již nikdo.

Byl jsem jistě jediným školním inspektorem na Moravě, který se odvážil vzdor veliké závislosti na různých úřadech veřejné novému státu a novou vládu oslavovati. Kdyby se byla ďábelská našeptávaná obava splnila, a maďarské vojsko v Praze dlelo kdyby se bylo nové vlády zmocnilo, byl bych

jistě s ostatními octl se za mřížemi, byl bych zbaven býval sluzného a rodina má byla by ožebračena. Byl jsem si toho vědom, když jsem řeči svou snažil se náladu povznést, ale síla vlastenecké básně „Chodská“ byla tak mocná, že jsem odevzdal v duchu rodinu Osudu a dal jsem řeči svou průchod svému nadšení a své radosti. — Obava se ovšem nesplnila.

Okresní oslava československého státu. — Za týden, když již naše vláda byla upevněna, sešel se bez rozdílu politických stran celý okres do Hranic v neděli dne 3. listopadu oslavit zřízení československého státu. Přišli všichni starostové a s nimi zástupci venkovanů.

Přijeli poslanci Sonntag a Valoušek a podali obšírnou zprávu o převratu. Tisíce lidí naplnilo náměstí a jen nepatrná část dostala se do velkého sálu Besedy. Zde řečnili poslanci, na náměstí před Besedou promluvil k zajatým vojínům italským, kteří se dostavili s praporem, profesor Růžička a před radnicí, kde stál veliký zástup lidu bez řečníka, ujal se slova Dr. Pozdílek.

Po vyslechnutí poslanců ještě jednou jsem si zařekl. Vzpomněl jsem našich legionářů, kteří se chrabře bili za svobodu národa.

Poněvadž před radnicí stálo dosud tisíce lidí a čekalo na řečníky z Besedy, a jelikož páni poslanci byli dle delší řeči unaveni, dlel podávali předsedovi Národního výboru potřebné pokyny a zprávy, byl jsem jimi doporučen, abych k lidu před radnicí shromážděnému za ně promluvil.

Starí vlastenci Al. Schützer, člen národní demokracie, St. Čepe, spoluvůdce českých socialistů a Jos. Král, přední člen sociálních demokratů, vzali mne mezi sebe a vedli k tiskovému zástupu. Ale než jsme došli do prostřed náměstí, hnul se zástup od radnice, dal se v pochod a ubíral se za zpěvu ulicemi města. Z řeči mé sice sešlo, ale nadšení obecnstva ulicemi táhnoucího ji vynahradiť.

Československá armáda. — Dne 29. října sešli se na Žofině čeští důstojníci a vojini, kteří na výzvu Národního výboru chtěli se dát do služeb nové vlády. Starosta České obce sokolské Dr. Scheiner zvolen vojevůdcem.

Prvý školský výnos v novém státě. — Zemská školní rada moravská vydala dne 2. listopadu 1918, pod čís. 31.145, následující výnos, který pro jeho vlastenecký a povzbuzující obsah podávám celý. Snad výnos pocházel z pera nynějšího presidenta zemské polit. správy Černého.

„Ve světodějně chvíli, kdy odvěký sen našeho národa stal se skutkem a národ ujímá se sám opět vlády svých věcí, zve zemská školní rada, jež nyní úřaduje jménem Národního výboru, jakožto nejvyšší naší státní instance, ředitelstva a správy škol obecných a měšťanských, aby některého z nejbližších dnů slavnostní a věcnou promluvou poučili žactvo o významu nynější veliké doby.

Mládež buď povzbuzena, aby vděčně zůstala pamětliva těch mužů, kteří budovali naši samostatnost a prací nebo krví svou ji vykoupili; buď také upozorněna, že škola má o to nepopíratelnou zásluhu, že národ náš dosáhl vytouženého cíle a tím že jsou vyznačeny také budoucí úkoly a povinnosti mládeže. Aby jim vyhověla, nechť svědomitě zachovává všechna nařízení Národního výboru, zejména pak jeho příkaz: „Chopte se práce, zachovejte klid!“ a vážnou opravdivostí oddá se usilovné práci, by obohatila ducha svého potřebnými vědomostmi, zušlechtila srdce své pravou lidskostí a položila pevný základ svému charakteru. Vedle práce jest však potřebí také přesné kázně, aby nic nebylo učiněno, co by i jen stínem mohlo poskvřiti čest našeho národa.

Od učitelů pak očekáváme, že zapomenou bývalých snad neshod přesvědčení a vystříhají se všeho, co síly naše kdysi tříštilo a oslabovalo, semknou se v jeden pevný šik a v úplné shodě a s vytrvalostí budou pracovati na zdárné výchově

mládeže, první to podmínce šťastné budoucnosti národa k novému životu vzkříšeného“.

Okresní školní rada oznamuje výnos ten správcům škol, připsala:

„Tento výnos, který značí obrat ve správě školství a ve smýšlení k učitelstvu, jež je též prvním výnosem obrozené zemské školní rady, budiž vepsán do kroniky školní na památku.

Poněvadž zemská školní rada úřaduje nyní jménem Národního výboru, odpadá jí titul c. k. a podobně okresním škol. radám, jež jsou jí podřízeny.

Okresní školní rada vítá radostně tento blahodějný převrat a zadostučinění, jež se učitelstvu dostává a vybízí všechny učitele, by osvězení chopili se vyučování a výchovy mládeže ve prospěch národa a vlasti československé“.

Republika v Německu. — Dne 9. listopadu byla republika prohlášena v Rusku, Bavorsku, Vírtenbersku, Sasku a jině.

Den před tím císař Vilém II. vzdal se trůnu i s korunním princem. Odjel do Holandska na zámek hraběte Betinga, kdež byl internován.

Odstoupení císaře Karla. — Císař Karel Habsburský, korunovaný král uherský, zbavil počátkem listopadu předsedu ministerstva Karolyiho přísahy věrnosti a dne 11. listopadu vzdal se nároků i na německé země rakouské.

Republika Rakouská prohlášena byla 12. listopadu. Bývalý císař odjel s rodinou do Hor. Rakous a později do Švýcar.

Československá republika. — Na den 14. listopadu povolal Národní výbor poslance a vynikající muže ze všech zemí československých do Prahy k ujednání formy státní. Sešlo se 256 členů. O půl 12. hodině zahájil předseda Národního shromáždění Dr. Kramář schůzi a rázem 12. hodiny prohlásil svobodnou republiku Československou s prvním presidentem T. G. Masarykem v čele, což bylo obecenstvu, které čekalo před zemským domem oznámeno a s jásotem přijato.

Utvořeno prvé ministerstvo s Dr. Kramářem v čele a předsedou Národního shromáždění zvolen Fr. Tomášek. A nová vláda i sněmovna mohla již zahájit činnost.

Uherská republika prohlášena 16. listopadu t. r. sněmovnou uherskou.

Příjezd pana presidenta. — Profesor T. G. Masaryk byl ještě za hranicemi, když byl zvolen 14. listopadu prvním našim presidentem. Přijel do Prahy až v sobotu dne 21. prosince.

Tisícové zástupy vítaly ho po celé cestě od hranic českých do Prahy. Nelze vyličiti význam jeho osoby, slova nestačí, aby vzdala díky jeho práci. A v Praze byla bouře nadšení. President v památné sněmovně na Malé Straně složil slib Národnímu shromáždění a ujal se tím vlády.

Touto radostnou oslavou dokončil náš národ šťastný pro nás rok 1918.

Úřední učitelská konference. Slib. — Na základě výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 27. listopadu 1918, čís. 320, svolána byla úřední konference učitelská, jak se před válkou každoročně konávala, na den 11. prosince 1918.

Za Rakouska byl dle § 5. minister. nařízení ze dne 8. května 1872 předsedou a správcem konference okresní školní inspektor, který jmenoval též svého náměstka.

Když se kolegové sešli, prohlásil jsem, že ačkoliv všechny dosavadní zákony a nařízení platí dle vyhlášky nové vlády, že se vzdávám dobrovolně předsednictví a žádal jsem přítomné, aby si předsedu zvolili.

Byl jsem jednomyslně zvolen předsedou.

Zasvítily se mi radostně oči a pravil jsem: „Děkuji vám. Býti předsedou zvoleným je větší čest, než býti předsedou paragrafovým“.

Byl jsem snad jediným inspektorem na Moravě, který byl jednomyslně zvolen předsedou. Konference tyto byly toho roku ve většině okresů bouřlivé;

inspektoři musili dílem z předsednictví ustoupiti, dílem nebyli voleni a vytýkány jim různé chyby, o nichž snad ani sami nevěděli, nebo nemyslili, že jimi učitele tak proti sobě popudí. Kolik viny měli, nelze mi posouditi. Mne velice těšilo, že kolegové měli ke mně důvěru.

Při konferenci složen byl učitelstvem slib následujícího znění, který byl okres. hejtmanem Sčávou předčítán.

„Slibuji, že budu své výchovatelské povinnosti dle svého svědomí vykonávati, mládež mi svěřenou k dobru, pravdě a krásnu vésti, že budu prospěch školství vždycky na zřeteli míti, že budu platné zákony a předpisy zachovávat a že budu na svém místě ze všech sil k povznesení československé republiky pracovati“.

Přehled práce učitelstva za války. — Se žáky. — Sbírali, sušili, balili a odesílali listí ostružinové, malinové, jahodové, jitrocelové, trhali listí se stromů pro krmivo, sbírali travná semena, žaludy, duběnky, borůvky, jahody, houby, každého roku trhali, sušili a odesílali kopřivy.

Jiné sbírky, které vykonávali se žáky, zaznamenávali a zprávu o tom podávali: sbírali hadry, odpadky, staré šaty, roztrhané koberce, pytle, starý nepotřebný papír, popsané sešity, pletené a háčkované zbytky, staré prádlo, cínové a olověné odpadky, kosti, vlnu, kaučuk, stříbrné a zlaté věci záměnou za peníze papírové, sbírali dle rozkazu housenky, setrášali chrousty a ničili je. Sbírali též knihy pro vojny v poli, hudební nástroje, hry a gramofony pro ně.

Sbírky peněžité. — Sbírali ve škole, na ulici a dům od domu dle nařízení pro Červený kříž, ve prospěch vdov a sirotek, na umělé údy, na ponorku, na studie válečných sirotek, na zřízení vojenských útulen, na zřízení válkou zpustošených osad v Uhrách.

Získávali členy mezi žáky a dospělými pro Červený kříž, Stříbrný kříž, Mladé Rakousko,

prodávali se žáky válečné odznaky, růžice, prsténky, náprstky, kokardy, medailonky, smaltované praporečky, dubové listy s nápisem: Gorlice 2./5. 1915, dřevěné podešve, klobouky a čepice pro pěči ve válce, obrazy J. Veličenstev, pohledové listky s podobiznami členů císař. rodu a s výjevy válečnými, Pamětní listy, obrazy válečných lodí a ponorek.

Pomoc a práce: Uklidňovali občany, pomáhali ve volný čas místní na okresním hejtmanství, venkovští obecním starostům při práci úřední, prohlíželi jako komisaři zásoby obilí a mouky a sestavovali jich soupis, zjišťovali plochu obdělávané půdy, sestavovali statistiku o vzdělání a osevu půdy na jaře a na podzim, odhadovali úrodu zemskou, sepisovali seznam dobytka a píce, posílali časopisy a knihy vojnům, psali dopisy rodičům, kteří psát neuměli, vojnům, nebo aslepoň adresy, pomáhali při vyreklamování občanů, ač sami vyreklamování býti nemohli, učitelky o prázdninách zřizovaly útulky pro malé děti a opatrovaly je.

Se žáky a žákyněmi pletly a šily učitelky teplé části oděvů pro vojny, dělaly cupaninu, sbíraly peří a šily podušky, učitelé vodili žáky do pole, by vypomáhali při sklízni úrody, žáci přetrhávali mák, řepu, přebírali namrzlé brambory, sbírali na poli drapčíky, larvy a ničili škůdce ovocných stromů za dozoru učitelů.

Jiná práce. — Povzbuzovali zemědělce, by obdělávali půdu co nejbedlivěji a obsévali co nejvíce obilím, poučovali žáky i občany, by šetřili obuvi, šatů a šetřili potravinami, pořádali kursy pro pěstování zeleniny, poučovali o choleře a úplavici, cvičili mladíky 16leté ve vojenském tělocviku a ve zbrani, přednášeli a agitovali ve prospěch všech válečných půjček a válečného pojištění, zřizovali v obcích válečné světničky a ve školách válečné koutky, rozšiřovali časopis Mladé Rakousko a Polní noviny, museli přečísti znovu všechny knihy ze žakovské knihovny, není-li v nich něco nezavadného a podat o výsledku zprávu.

Museli oslavovati každé vítězství, pořádati školní slavnosti, řečníti, aranžovati slavnosti v obci — a při tom vyučovati třeba v najatých nepřiměřených místnostech dvě třídy po půl dnech, nebo učiti sloučené dvě třídy celodenně z nedostatku učitelstva.

Činnost inspektora za války. — Vybízel učitelstvo k pomocné a lidumilné činnosti dle vyšších rozkazů a sestavoval o každé sbírce a práci výkazy. Byl členem výboru chudobinského, podpůrného fondu, hospodářské pomocné úřadovny pro manželky vojnů, zdravotní komise při nakažlivých nemocech, okresního sirotčího spolku, okresního úřadu pro vojenský fond vdov a sirotek, Červeného kříže a okresních sběrnic plodin.

Míval týdně 6 hodin po celou dobu války na okresním hejtmanství dozor při telefonu mimo úřední hodiny, řídil za český odbor při okresním hejtmanství akci ve prospěch válečné nadílky vojnů v místě, spolupůsobil při pořádání různých slavností a sbírek ve prospěch Červeného kříže, vdov a sirotek a pod., řídil podělování sirotek po padlých vojinech dárky z Ameriky.

Pomáhal zařizovati polské školy v Hranicích a v Lipníku, spolupůsobil při různých sbírkách, byl předsedou soupisné komise v okrese, přednášel několikrát na venkově o vzájemném podporování i o válečné půjčce na nátlak.

A při tom od vypuknutí války byl bez osobního učitele, jenž šel za vojenskou povinností. Sám pracoval denně do 7. až 8. hodiny večer a neměl ani svátků ani prázdnin. — Co tím státu ušetřil, že si nevzal jiného osobního učitele, jelikož mu bylo líto při nedostatku učitelstva oloupiti některou školu o pracovníka. Nikdo to neocení a stát zvláště ne — — —

Úvaha. — Nyní, když odcházím do výslužby, vybavuji se mi vzpomínky na dobu válečnou a na dobu celého mého 17letého inspektorování. Při sepisování vzpomínek těch přečetl jsem znovu 271

pohledových lístků a Feldpostkaret, jež mi kolegové vojáci zaslali z různých končin světa, přečetl jsem 116 děkovných dopisů, jimiž mi kolegové díky vzdávali za různé vymoženosti nebo zastání a nad nejděním jsem se zamyslel. Často při čtení bylo mi měkce u srdce.

Spálil jsem všechny listy, poněvadž by snad mnohému nebylo příjemno, kdyby přišlo na jevo, jak vděčně a jak často prosebně se ke mně jako k otci utíkal. Spálil jsem je, ale vzpomínky zůstaly a vzpomínky příjemné.

Při sestavování bilance své činnosti vykazuji toto: Ztráta. — Bolí mne, že jsem byl úřadem svým odloučen od spisovatelství, jež mne těšilo. Pracoval jsem úřední věci celé dny, ve svátky i v prázdniny a často i doma večer. Neměl jsem času psát povídky. Jen několik kratších jsem napsal večery po únavě denní. Kolik jsem za tu dobu mohl napsat knih! — Následkem pádu při inspekční cestě stal jsem se invalidou, musel jsem předčasně vzdát se inspektorství i ředitelství, a dostal jsem o 8000 Kč menší pensí, než kdybych byl do dneška dosloužil.

Zisk. — Těší mne, že mohl jsem zvelebiti české školství, že posilnil jsem příchodem svým ducha vlasteneckého mezi kolegy, že získal jsem si jejich lásky, tou měrou, že mne jmenovali čestným členem učitelské jednoty, že nadchl jsem je ku mimoškolní, lidumilné a vlastenecké práci, jejíž výsledek každého roku býval sestavován a zemské školní radě předkládán. Za rok 1923 jest následující:

Vlastenecká a mimořádná činnost učitelstva ve prospěch národa, školy i žactva v roce 1923. — Veřejné zkoušky se žáky byly 2 (od roku 1908 bylo 34), výstav písemných prací a výkresů 11 (od roku 1908 bylo 120), výstav ženských ručních prací 10 (112), jiných výstav 1 (41), prohlídek průmyslových závodů 53 (426), muzeí a historic. památek 31 (178).

Poučných výletů školních v prázdný den bylo 65 (dosud 528), zábavných výletů 12 (78). Školní slavnosti byly v každé škole 2 i 3. Slavnosti a divadel v obcích pomocí učitelstva uspořádáno 161 (1346). Divadel školních sehráno 47 (213), koncerty 2 (36).

Školní fondy jsou při 25 školách a mají 19.496 Kč 79 h. Základem fondů je ponejvíce čistý zisk z divadel. — Školních spořitelů zřízeno 14, ale 6 ubylo následkem změny správců škol. Je v nich uloženo 8.855 Kč 09 h.

Veřejných knihoven při školách, z nichž učitelé půjčují knihy dospělým je 24 a je v nich 2415 knih. Půjček bylo toho roku 4107. Dříve byly u 22 škol knihovny pro dospělé, ale z 8 škol dány byly knihy do nově zřízených obecních knihoven. Obecní a veřejné knihovny řídí 38 učitelů. Kroniku obecní píše 33 učitelů.

Besídek s rodiči bylo 41 (dosud 250).

Vysazování stromků. Učitelé s povolením obecního výboru vysázeli se žáky na místech obecních buď podél potoků, cest nebo na mezích, návřích a pastvinách 581 stromků ovocných a 456 lesních. V 16 letech bylo vysázeno celkem 17.406 ovocných a 6.350 lesních stromků a ozdobných keřů. Bohužel mnoho stromků bylo zničeno suchem a zajíci.

Včelařství věnuje se dosud malá péče. Při 15 školách je 145 včelstev; přibýlo 72. Včelíny mohly by býti u každé školy.

Co učiněno pro pěkný vzhled obce. Kromě vysazování stromů, které krásí obce, upravována se žáky a udržována místa kolem pomníků, postavených ku počtě padlých vojáků, někde upravována náves, hřiště, výletní místo a pečováno o výzdobu oken květinami.

Lidovýchovné činnosti zúčastnili se téměř všichni učitelé dílem přednáškami, dílem pořádáním a spolupůsobením při divadlech, koncertech a slavnostech. Pořádali sbírky pro Červený kříž,

Masarykovu ligu proti tuberkulose, ve prospěch XIII. Dětského dne a ve prospěch Okresní péče o mládež.

Z přehledu toho viděti, jak učitelstvo v okrese horlivě a nezištně pracuje samo od sebe, z dobré vůle, bez nařizování. Kromě svědomité práce školní jeví každoročně značnou vlasteneckou a mimořádnou činnost též v lidovýchově, ve vzdělávacích spolcích a jinde, o čemž by též dlouhý seznam práce mohl se podati.

A tak je tomu i v jiných okresích a v celé zemi. Kéž nadšení pro vše dobré a láska k vlasti a národu neutuchne nikdy v srdcích českého učitelstva! — — —

Těší mne při odchodu, že kolegové mají v osobě okres. hejtmána Dr. Janiše příznivce školy a učitelstva, poněvadž sám pochází z učitelské rodiny, i příznivce v mém nástupci insp. Kottovi.

Rozloučení. — Po dokončeném 61. roce zažádal jsem za půlroční zdravotní dovolenou. Dopisem, který jsem školám na rozloučenou zaslal, končím své „Válečné vzpomínky“.

Milí kolegové a kolegyně!

Výnosem ministerským ze dne 25. března 1924, čís. 2276 pres., udělena mi byla půlroční zdravotní dovolená od 1. dubna 1924, kterou dnešního dne nastupuji. Jelikož po ukončení dovolené nemíním opět nastoupiti úřad okresního školního inspektora, který jsem od 1. ledna 1908 ve zdejší školské okrese zastával, loučím se s Vámi.

Zažili jsme společně radostných chvil, kdy po zřízení české okresní školní rady bylo nám popřáno s větším úspěchem pracovati na rozkvětu milého nám školství a českého vlastenectví, jak dokazuje každoroční pěkný seznam činnosti učitelstva ve škole i mimo školu.

Prožili jsme společně smutnou dobu války, jedni doma při různých nařizováních, sbírkách a strádáních, druzí ve válečném poli, ale dožili jsme

se též společně neočekávaného slavného dne zřízení samostatné naší drahé československé republiky. Co tu, přátelé, vzpomínek!

Děkuji všem za spolupráci, za pěkné výsledky práce ve škole i mimo školu. Vy jste pracovali, já pouze práci Vaši sbíral, rovnal a v seznam uváděl. Prosím, neustávejte v práci školní, ani v osvětové, lidumilné a národní. Buďte dále příkladem nezištné práce všem ostatním a mějte se společně rádi bez rozdílu politického nebo náboženského přesvědčení. Jen ve svornosti je síla a při vzájemné lásce chut ku práci.

Tiskne Vám všem na rozloučenou vřele ruku a přeje ve všem dobrém zdaru

Čeněk Kramoliš.

V Hranicích, dne 15. dubna 1924.

SEZNAM KNIH,

JEŽ SEPSAL

ČENĚK KRAMOLIŠ.

1. *Bratři Dolníáci*. Povídka z dějin mor. Valašska. Slezská kronika 1894. — (Rozebráno.)
2. *Sbírka předpisů, rad a poučení*. Knihovna učitelská v Ivančicích 1895. — (Rozebráno.)
3. *Tři valašské povídky*. Slezská kronika 1897 v Opavě. — (Rozebráno.)
4. *Obrázky z Valašska*. Šaškova Moravská bibliotéka ve Vel. Meziříčí 1898. — (Rozebráno.)
5. *Buřovský okres*. Vlastivěda moravská v Brně 1900.
6. *Sbírka přísloví, pořekadel a pranostiky*. Nakladatel Jan Hon ve Vyškově 1900. — (Rozebráno.)
7. *Povídky o hoře Svatoklimentské*. První mor. obráz. knihovny ve Vel. Meziříčí 1900.
8. *Z potulného života*. Knihovna benediktinů rajhradských v Brně 1900. — (Rozebráno.)
9. *Z manželského ráje*. Histor. obraz ze života Valachů. V. Kottba v Praze 1903. — (Rozebráno.)
10. *Z našeho venkova*. Nakl. Jan Hon ve Vyškově 1903.
11. *Vyzráli na pána*. Al. Šašek ve Vel. Meziříčí 1904. — (Rozebráno.)
12. *Strážcové hor*. Histor. román ze 13. stol. — E. Beaufort v Praze 1905. (Rozebráno.)
13. *Rožnovský okres*. Vlastivěda morav. v Brně 1907.
14. *Drobty z Valašska*. Mor.-slez. Revue v Mor. Ostravě 1908. — (Rozebráno.)
15. *Příručka pro učitele*. A. Píša v Brně 1911.
16. *Ve stínu bitvy u Slavkova*. Histor. román. — R. Promberger v Olomouci 1912. — (Rozebráno.)
17. *Z kroniky města Rožnova*. Archivní studie. Vydalo město Rožnov 1920.
18. *Ze zaslých dob na Valašsku*. Povídky. — R. Promberger v Olomouci 1920.
19. *Bratři Dolníáci*, II. vydání. Časopis „Lubina“ v Rožnově 1922.
20. *Almanach Valaš. roku v Rožnově*. — Pořadatelstvo slavnosti 1925.
21. *Čtyři páni*. Historické povídky. — E. Dobrovolný v Přerově 1926.
22. *Válečné vzpomínky školního inspektora*. — Společenská knihtiskárna v Zábřeze 1926.
23. *Moravská babička*. — R. Promberger v Olomouci. (V tisku.)

VÍT. OPLUŠTIL:

Přehled dějin československého národa v souvislosti s vývojem lidstva.

Studijní příručka pro potřebu školní a soukromou
na základě nejnov. literatury.

Titul knihy vystihuje dobře její obsah, autor její opět zaručuje, že obsah ten podán jest slohem jasným, stručným a že uveden jest v přehlednou soustavu. Pochváliti nutno, že autor při sestavování přihlížel k literatuře nejnovější a že spis jeho i po této stránce jest dílo dokonalé. Jak jím posloužil učitelstvu i studentsvu a vůbec všem, kdož mají zájem o studium historické, netřeba zde dokazovati, zvláště když je to kniha toho druhu jediná v naší literatuře. Vřele doporučujeme.

Za 7 Kč.

A. Krátký:

VYSTŘIHOVÁNÍ A VYTRHÁVÁNÍ

9 barevných a 16 černých původních příloh. — Za 12 Kč.

Rudolf Pernický:

GARAŽIJA

Skvostně vypravená tato knížka láká čtenáře vkusnou čtyřbarevnou obálkou. A jak krásná a dokonalá jest typografická úprava, tak pěkný jest i obsah knihy. Tvoří jej svižně veršované pohádky: Noc svatojanská, Na radhošském salaši, Valašský Betlém a Zezulka. Knížka tato hodí se výborně nejen do knihoven zákovských, ale i do knihoven obecních a spolkových. Jsme jisti, že v žádné nebude ležeti ladem, a bude-li jí užito jako příležitostného dárku, bude buditi vždy milé vzpomínky svou nevtravou ladností.

Cena Kč 6.50.

Nejnověji vydali jsme ve III. vydání

Karla Vavrouška:

ŠKOLA MODELOVÁNÍ

s předmluvou odb. učitele Vlad. Mazálka a životopisem autorovým odb. uč. Norberta Černého. — Kniha o 140 str., s podobiznou autorovou a ukázkami model. prací stojí 15 Kč.

Prof. Kl. David:

VLASTIVĚDA SLOVENSKA A PODKARPATSKÉ RUSI.

Kniha tato byla schválena ministerstvem vyučování a národní osvěty (dne 16./6. 1920 č. 32270) za učebnou knihu pro žactvo vyššího stupně na školách obecných a občanských a vyšla již ve II. dle pokynů min. školství a národní osvěty opraveném vydání. Výtisk za K 6.—.
Na deset výtisků jeden zdarma.

Jar. Javůrek:

CVIČENÍ PROSTNÁ.

Kniha jest opatřena 90 původními vyobrazeními, čímž se stala tak názornou, že i věci neznalý nabude z ní důkladného a vyhovujícího poučení. Neměla by scházeti v žádné knihovně učitelské.

Cena knihy brož. jest 18 K, poštou K 18.50, v celoplátěné rezné vazbě K 25.50.

Dopíšte si o úplný seznam knih
naším nákladem vydaných.